Biblioteca [illegible] Regională Hunedoara-Deva

Proletari din toate ţările, uniţi-vă!

LUCEAFĂRUL

ANUL VIII – Nr 20 (179) – 25 SEPTEMBRIE 1965 | REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA | Apare sîmbăta, la două săptămîni — 12 PAGINI — 1,50 lei

SĂPTĂMÎNA POEZIEI

DUMITRU CORBEA

Moartea lui Spartacus

Lovit întîi în umar, apoi lovit în coaste
Aşa căzu viteazul conducător de oaste
I-a fost sfărîmată spada, făcut bucăţi şi [illegible]
Cu haina sfîrtecată şi [illegible]
Ţinu mai multe ceasuri cumplita bătă[illegible]
O încleştare strînsă de ură şi [illegible]
Luptau, înverşunate, cohortele romane
Pornite ca talazuri [illegible] de pe oceane
Se răzbunau Romanii, barbar, pe sclavi[i] prinşi,
Vrînd lumii iar s-arate că sînt stăpîni ne-[illegible]

In clipa morţii vede frumos[ii] [illegible] Rodopi
Prin care basmul spune că cu [illegible]
Işi vede casa, neamul şi dascăl[ii] [illegible]
Şi-aude vorba tracă, chemări de pr[in] [illegible]
Pe Prometeu îl vede înlănţuit pe stînci
Şi muritori ce urcă spre el, în chin, pe brînci
Aude goarne, tobe şi buciume prin munţi,
Aşa precum s-aude prin Tracia, la nunţi.
Dar au venit Romanii cu gînd de hoţi şi moarte,
Aşa cum scrie-n pravili, aşa cum scrie-n carte.

Cu Tracii laolaltă se luptă vitejeşte
Din spate şi din flancuri sînt prinşi ca într-un cleşte.
Sînt înfieraţi ca [illegible] puşi în lanţ de fun[ii]
Pe mulţi îi vînd prin tîrguri şi-i răstignesc pe un[ii]
Romanii nu-l omoară pe-acest barbar şi sclav
Căci au văzut într-însul un [illegible] prea [illegible]
Născut ca să învingă, să aibă [illegible]
Fiind ales şi nobil din moşi şi din [illegible]
Il duc cu ei la Roma şi-l fac gladiator,
Să lupte prin arene, în văzul tuturor.

Eliberat de Sulla, temutul dictator,
Spartacus cheamă sclavii şi-nalţă steagul lor
Pe muntele Vezuviu, aproape de Pompei
Jurînd să moară liberi, să ne-n lupte [illegible]
Să dovedească lumii că sclavii cei barbari
Luptînd să fie liberi, sînt [illegible] şi tari
Şi pot să-nfrunte Roma, temută de popoare
S-o facă să se teamă la ea între hotare,
Să ştie că pe lume nu-i veşnică robia
Că robii poartă,-aprinsă, în inimă făclia.

El nu credea în preoţi, în vraji[...] şi ze[i]
(Nici Cezar şi nici Sulla nu mai credeau în ei)
Credea în ziua-n care va străluci pe cer
Lumina aşteptată în crîncene [illegible]
A vrut să nu mai vadă tirani şi nici despoţi
De-ar fi putut, cu spada-[i], i-ar fi ucis pe toţi
Lumina, libertatea nu mor şi nu se sting:
Un ţel visat de unii, vin alţii şi-l ating.
Mergînd ades la moarte, pe calea cea mai grea
Aşa gîndea Spartacus în clipa cînd murea.

Desen de EUGEN MIHAESCU

ADRIAN PAUNESCU

A fi într-o pasăre

Cum e un ton în toate, pe care
Il auzim fiecare altfel, să cădem
Unii în genunchi, alţii în mîini,
Alţii în gene, cei mai uşori.
Sună aerul în martie
Ca oasele păsărilor;
Intr-o enormă pasăre sîntem însămînţaţi,
Modul nostru de viaţă
E osul unei aripi zburătoare.
Cine cade nu poate să cadă
Mai jos de forma ghiarelor acestei păsări,
Cine suie nu poate sui
Mai mult decît un roşu gîlgîit
Al gîtului păsării
Cînd i se-ntunecă ochii.
Prin firea noastră circulă ghimpii
Trandafirilor care ne plac,
In frunţile noastre extreme
Sînt înfipte semnalele
Universului care atacă
Aripa păsării noastre.
Cînd instrumentele greoaie
De care ne-agăţăm înduraţi
Consumă aerul acestei păsări,
Ea îşi întoarce capul înăuntru,
Ne bate ochii mici cu ciocul
Şi sîngeră cu sîngele nostru,
Ceva fierbinte se întîmplă-n ea,
Virează brusc spre alte puncte,
Cu penele umflate de curenţi.
Trăim în osul unei păsări,
Un ton, acelaşi ton, ne leagă
Pe toţi; vehiculele noastre cară
Oasele-acestei păsări mari
Din loc în loc, echilibrînd-o.
Şi de-aceea să cădem
Unii-n genunchi, alţii în mîini,
Alţii în gene,
Să nuanţăm tristeţea limitelor noastre,
Acum cînd ştim atît de bine
Că ea ne urăşte,
Că ne-ar zvîrli dacă-ar avea
Un loc anume pentru asta,
Că orice rană-n învelişul ei
Ar însemna plecarea noastră,
Acum cînd ştim atît de bine
Că în etajele acestui trup de pasare
Intr-o cu totul altă fascinaţie
Stau alte lumi, respiră alte lumi,
Alt ton al echilibrului înfăptuind.
Urşi plutitori în osul unei păsări,
Ingeri în raiul aripilor ei,
Demoni în iadul negrelor ei ghiare,
Purtăm în regulile sîngelui inimii noastre
Telepatia celorlalte lumi,
Dezechilibrul lor ne alarmează.
Şi pasărea ne duce mereu spre legea ei,
Murim în ea, ne naştem
Sub suprafaţa ei,
Şi balta albă a spinării ei ne şi modifică
Astfel că ne e dor de zbor mereu,
Trăim aici, în osul unei păsări,
Cu spaima de-a nu şti
Ce fel de moarte va trai această pasăre,
In timp ce pasărea se înnegreşte,
Dispreţuindu-ne, urîndu-ne că stăm
Aici de mii de ani, fără puterea evadării,
Că se continuă sămînţa noastră,
Urîndu-ne că niciodată
Ea n-o să-şi poată naşte într-adevăr urmaşi,
Că nu e loc în oase de ei, că sîntem noi,
Că nici un ou nu se-ncheagă-n ea,
Că una dintre lumi îl şi mănîncă,
Urîndu-ne, că nu poate muri
Acum, cînd nimeni n-ar continua-o.
Şi-n enervările acestei păsări
In nesfîrşirea ei ambiţioasă,
In patosul cu care mai speră la urmaşi,
Stă viaţa noastră, nemurirea noastră,
Inima noastră şi lumina noastră
De zburători în osul unei păsări.

RESTITUTIO IN INTEGRUM

Ca un rezonator al adîncurilor şi al întinderilor, al impulsurilor vitale ale omului nou şi al realizărilor mărețe ale patriei noastre socialiste, poezia românească e prezentă astăzi în istorie mai mult decît oricînd. Ea însăşi constituie o forţă istorică de primul plan a societăţii noastre, recunoscută, apreciată şi sprijinită în modul cel mai călduros de către partid şi de către oamenii muncii de pretutindeni. Aceştia îi urmăresc cuceririle, sînt atenţi la frămîntările ei creatoare, îmbrăţişează şi cinstesc pe reprezentanţii săi oriunde îi întîlnesc. Nu există colţ de ţară oricît de depărtat, nu există localitate, întreprindere sau instituţie unde un poet sau un scriitor în genere, să nu fie primit ca un oaspete de excepţie, ca un vizitator de onoare, cunoscut şi iubit. Poeţii şi scriitorii cunosc această stare de lucruri înălţătoare. Ei vor avea în curînd un nou prilej de a o constata şi a o simţi, în decursul „Săptămînii poeziei" din acest an, care va fi inaugurată în ziua de 1 octombrie a.c. Evenimentul înfăţişează un nou prilej de confruntare şi de sudare între poeţi şi popor, între creaţia poetică şi creaţia istorică în totalitatea ei, între poezia noastră de astăzi şi construcţia măreaţă a socialismului, în nou şi reîmprospătat avînt după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. In condiţiile acestei noi uriaşe etape de muncă şi elan, poeţii se simt cu atît mai adînc pătrunşi de răspunderea şi entuziasm, de sentimentul însemnătăţii şi misiunii lor naturale, ei adaugă un coeficient şi mai ridicat de conştiinţă oricărei manifestări a lor.

Poezia română de astăzi are cu ce se înfăţişa — în aceste contacte concrete şi directe prilejuite de „Săptămîna poeziei" — în faţa partidului, a naţiunii, a poporului, a publicului său de pe întinsul ţării. Ea se află într-un proces de matură şi continuă dezvoltare. Ea s-a consolidat, cu fiecare an mai mult, în spiritul ei nou şi original de simţire şi reflectare a realităţii, şi-a adîncit şi diversificat viziunea şi sentimentul propriei sale epoci, continuă să îmbine tot mai strîns şi în aceeaşi vreme tot mai cuprinzător, unitatea de fond cu varietatea de stiluri. Ea şi-a făurit noi instrumente de exprimare şi alcătuire, în care limba naţională este rodnic şi creator cultivată iar moştenirea glorioasă a versului românesc, cult şi popular, este mereu folosită, o dată cu elementele de

DRAGOŞ VRÎNCEANU

(Continuare în pagina a 11-a).

De la 9 octombrie, urmăriţi în „LUCEAFARUL" săptămînal, rubricile noastre:

- **ZAHARIA STANCU:** ARHIVA LUI EULAMPIE
- **VLADIMIR STRAINU:** DISTINGUO
- **MIRON RADU PARASCHIVESCU:** CIVILIZAŢIA OCHIULUI
- **POP SIMION:** STRADA
- **AUREL BARANGA:** CARNET
- **ŞTEFAN BANULESCU:** EPISTOLAR
- **RADU POPESCU:** ECUATOR
- **NICUŢA TANASE:** AMINTIRI DIN CASA DE CREAŢIE
- **EUGEN BARBU:** SPORT
- **I. D. BALAN ŞI AL. OPREA:** CRONICA LITERARA
- **DINU SARARU:** CRONICA DRAMATICA
- **FLORIAN POTRA:** CRONICA FILMULUI

STRADA (XI)

LUMEA ÎN FOTOGRAFIE

Lumea contemporană s-a oprit pentru o clipă în faţa oglinzii, şi-a pipăit trăsăturile feţei (acel facies pe care e înscris tatuajul vîrstei sale milenare), şi-a studiat transparenţa cerului, semeţia dantelată a munţilor, jocul molatic al oceanelor făcînd bucle mătăsoase şi verzi, fauna aflată în mişcare, obiectele în stare de splendidă neorînduială cu izul aţîţător al culorii locale, liniile trupului omenesc concentrat în nuduri, fluxul şi refluxul străzilor, al marilor pieţe, al marilor metropole al marilor aglomeraţii umane şi... — stop, nici-o mişcare! — s-a tras în poză această lume contemporană, cu voluptate şi artă sub reflectorul solar, din 5 000 de poziţii favorabile, cu concursul a 1 750 de fotografi de marcă, reprezentanţi a 50 de ţări, din toate continentele. Pozele acestea se află la Bucureşti, în saloanele Dalles şi nu încape îndoială, cel de-al V-lea Salon internaţional de artă fotografică al Republicii Socialiste ROMÂNIA este — prin valoare, forţă de sugestie şi amploare a participării — un triumf mondial al fotografiei.

Ce să spui despre 5000 de poze, ele însele nişte selecţiuni? Spre deosebire de saloanele anterioare, cel de faţă are o dominantă, care merită relevată, şi anume: nu puţini concurenţi evadează din prizonieratul propriei lor meserii, a propriei virtuozităţi şi obţin victorii clare asupra maşinii cu ochi, asupra micului lor robot, în sensul că reuşesc să conjuge tot mai mult tehnica cu omenescul, execuţia impecabilă cu sentimentul bine developat, linia în sine frumoasă cu fluxul şi tinereţea ideilor. Nu-i de mirare, de aceea, că majoritatea autorilor prezenţi la Dalles sînt preocupaţi, nu atît de imaginea şi frumuseţea exterioară a lucrurilor, a peisajului natural, a figurii şi corpului omenesc, cît, îndeosebi, de sufletul, mişcarea şi neliniştea acestora în lumea lor interioară, umanitatea acestor lucruri, peisaje, figuri şi — permiteţi-mi — mişcarea lor psihologică, frumuseţea lor poliedrică descifrată sub lumina frecvenţei ideilor — ceea ce nu e puţin. Argumente: un brazilian temperamental fotografiază, nocturn, nişte linii ferate, însă eu văd şi simt şi aud oarba şi bestiala goană a trenurilor prin noaptea aceea de America Latină; un elveţian fotografiază două mîini împreunate peste o carte de rugăciune şi iată că eu îi cunosc viaţa şi liniştea habotnică a acelei bătrîne de nouăzeci de ani, care trăieşte şi respiră lîngă Alpi şi crede într-un dumnezeu iluzoriu; un argentinian fotografiază de sus o pasăre în zbor, deasupra oceanului şi dintr-o dată eu simt cum palpită pasărea aceea înconjurată de imensitate şi nemărginire, aud foşnetul uleios al valurilor care o aşteaptă să pice, urlă în mine şi în pasărea aceea distanţele; un polonez ne oferă o stranie şi însingurată madonă laică, diurnă, care stă cu mîinile încrucişate şi îl studiază pe vizitator cu interes amestecat cu indiferenţă — fapt e că în figura ei e prezentă şi frumuseţea şi păcatul şi forţa şi mediocritatea şi firea dezlănţuită şi maternitatea acelei femei pe nume Ursula; poza unui francez, o poză cu capaci gai şi băltoace de zăpadă topită, ne spune ceva în şoaptă, distant, despre forţa subterană şi miraculoasă a dezgheţului; o româncă se pozează pe sine după un paravan haşurat, cu mişcare şi ritm, arătîndu-şi privitorului doar zulufii şi mişcarea sprîncenelor sub o pălărie ştrengărească, — o pălărie haşurată, cu mişcare şi ritm — iată portretul enigmei! „scara" unui belgian îmi sugerează respiraţia regulată şi calmă a mării în flux, vara, la un ceas al după-amiezii, în timp ce poza cu vietnamezii ce stivuiesc sarea captată din Pacific, sub apogeul solar, vorbesc de mişcarea refluxului şi victoria omului asupra forţei oarbe a mărilor şi oceanelor; un sovietic fotografiază din helicopter un petec de pămînt — cîţiva brazi, o casă, un teritoriu indecis şi o pată de lumină azvîrlită în noapte de o uşă deschisă — şi doctorul trebuie să sosească în taiga încă înainte de a se dezlănţui viscolul, pentru că bolnavul nu va mai rezista decît o oră, două, iar pe cei fixaţi în aşteptare îi simt fumînd, frîngîndu-şi mîinile, spectrul parşiv al morţii pitit undeva prin desişuri, în timp ce bolnavul respiră tot mai precipitat şi zgomotul avionului salvator nu se face încă auzit... Ce să mai spun?

Fotografiile trebuie văzute; unele din cele asupra cărora m-am oprit aici vag sînt premiate de juriu, altele nu — toate laolaltă exprimă preferinţe personale. Dar la Dalles, sînt foarte multe fotografii care nu sînt poze, sînt artă autentică, deci...

POP SIMION

Post-scriptum: Expoziţia fotografiilor în culori de la etaj — a IV-a Bienală color a Federaţiei internaţionale de artă fotografică — mi-a aprins mai puţin fantezia, m-a convins să rămîn un adept al alb-negrului. Cam asta e.

Sfîrşit de septembrie.

DRAGOȘ VRÎNCEANU

COLUMNE

CRONICA LITERARĂ

de

I. D. BĂLAN

În 1934, Comitetul pentru premierea scriitorilor tineri needitați, de pe lîngă Fundația pentru literatură și artă, decerna lauri bine meritați, volumului de versuri **Cloșca cu puii de aur**, semnat de Dragoș Vrînceanu. Îndată, critica literară recunoscu, în autorul noilor versuri, un poet „modern în toată accepțiunea cuvîntului", care aducea în peisajul liric al epocii „un decor rustic și un cîntec scăzut, preocupări mărunte și emoții vagi" menite să-l „singularizeze în poezia tinerească". Lectura atentă a volumului oferă oricui prilejul de a constata că nu acestea erau, în primul rînd, notele distincte care defineau personalitatea poetică a lui Dragoș Vrînceanu. Ceea ce surprinde plăcut, mai întîi, în versurile sale, este prezența unui talent de o factură deosebită care se înalța pe simbioza armonioasă dintre tradiția românească, de la folclor pînă la Eminescu și căutarea modernă a momentului respectiv. Dragoș Vrînceanu înțelegea să participe la înnoirea mijloacelor de expresie ale poeziei românești cu un respect organic pentru tradiție, cu o gravitate care a rămas un atribut statornic activității sale artistice. Într-o vreme cînd unii confrați de generație sfidau tradiția și-l tratau pe autorul „Luceafărului" cu o penibilă impertinență, certați cu gramatica elementară și cu logica bunului simț, Vrînceanu nu se sfia să scrie **Cîntec eminescian**, un elogiu dens al eternității marelui poet: „**E o stea nemișcată etern / În fundul bolții albastre. / Pe dealuri din ochiu-i se cern / Dulci roze, poem pe pămînt / Al imobilului suflet cînt. / Tineri veniți colo la izvor, / În noapte la izvor, legiune. / Pămîntul pe care-l știți / Undoit sub atîta genune / E-al țării. / / E o stea nemișcată etern, / În ape se scaldă uitucă. Pe drumuri delături, stau șir / Suflete. Dionis lîngă mal / E gata cu traista de ducă. / / Pe dealuri de-a pururi răzbate / Și-n văi pe veșnice căi, Un ochi de singurătate**".

Pe de altă parte, autorul volumului **Cloșca cu puii de aur** sălta, cu mijloace moderne, în planul poeziei culte străvechi valori folclorice, sublimîndu-le vigoarea și perenitatea, în ciuda impresiei de istovire pe care o putuse crea o nefericită versificație sămănătoristă. Întîlnindu-se cu poezia populară, Vrînceanu nu se lasă ispitit de versificările facile, de locurile comune sau de anecdotica uzată. Din speciile folclorice, el preferă balada pe care n-o reia, însă, pe coordonatele ei epice, ci o distilează în stări lirice, așa încît această specie se eliberează de epic și devine cîntec cu puternice accente lirice: „**Lîngă coaste, bate marea / Soarele se'nmoaie'n ea. / Ziua tremură pe margini / Pînă unde poți vedea; / Bărci închise'n ochi de ape / Vor să plece și nu pot / Norii se cobor aproape / Și le-nchid de peste tot. / Doar un drum întins pe-alături / O șosea de apă tae / Marea. N-are pomi pe margini / Și nici iarbă. O stea bălae Îi lucește-n fund / Brazii coastei duc cu vîntul Miros risipit pe apa / Răcoroasă și mișcată. / Unde duce drumul, unde?**" etc. (Baladă).

Și mai semnificativă pentru ilustrarea observației de mai sus mi se pare poezia **Făt-Frumos bătrîn**, care conține o idee poetică impresionantă, împlinită pe o vagă structură de baladă, într-un tulburător cîntec liric, de o indiscutabilă noutate. Versurile alcătuiesc, într-o evidentă prozodie folclorică, acea poezie rară, de o plăcută concentrare a sentimentului, în stare să comunice prin puterea ei de sugestie și prin subtext mult mai mult decît a scris poetul. E, printre rînduri, un anume inefabil care nu scapă nimănui: „**Bătrîne, bătrîne / De la umbra teiului / Din mijlocul codrului / Bătrîne stăpîne. / / Bătrîne în cîrjă / Șalele te dor / De o luptă veche — / Ca pe Ștefan-Vodă / Rana la picior. / / Îți aduni la umbră Mușchi de pe copac / Luna nu te vede în mijlocul codrului / / Bătrîne voinice / Om cărunt și-ncet, / De lîngă bordei / Și din flori de tei**". E profund umană ideea poeziei; e în ea o adîncă înțelepciune populară care amintește de acel adevăr dureros din **Nenie** a lui Schiller și totuși, parcă-mi pare rău că poetului i-a venit în minte o asemenea imagine. Îmi pare rău fiindcă a făcut să mă întîlnesc pentru prima oară cu un Făt-Frumos bătrîn. Nu mi-l închipuiam decît în floarea unei veșnice tinereți.

De la debutul lui Vrînceanu, a trecut vreme cam cît vîrsta lui Făt-Frumos cel tînăr. Prin intermediul eseului, al activității critice și al traducerilor, poetul s-a întors la uneltele sale. Mai bine zis, s-a hotărît să publice un nou volum, **Columne**, căci nu pot crede că o asemenea structură psihică s-ar fi putut vreo clipă îndepărta de poezie. Dovadă: continuitatea firească a liricii sale, perfecta omogenitate a universului ei. E neîndoios că recentul volum de versuri reprezintă, sub toate aspectele, o treaptă superioară, o maturizare a mijloacelor de expresie, o sporire a investigației lirice, atît pe orizontală cît și pe verticală, o definire mai puternică a personalității artistice a lui Dragoș Vrînceanu. De aceea cred că un editor și-ar face o elementară datorie față de poet și față de cititori dacă ar strînge într-o singură carte aceste două volume de o atît de firească organicitate, cu un loc bine definit în istoria poeziei românești din ultimele trei decenii.

★

Pentru unii poeți, denumirea volumului e o chestiune absolut întîmplătoare; e achitarea formală de o obligație, căci orice carte trebuie să poarte un titlu chiar și atunci cînd pe copertă stă scris: **fără titlu**. Pentru alții, botezul cărții devine o preocupare atît de mare încît le solicită întreaga fantezie și emoție epuizîndu-le toate potențele artistice. Așa îmi explic multe titluri frumoase, metaforice, captivante care acoperă o mediocritate exasperantă. Vrînceanu are titluri sugestive, simbolice, dar nu lasă totul pe seama lor. Poeziile sale vin să justifice metafora de pe copertă. Ideea de **columnă** nu trebuie să ne poarte gîndul către cine știe ce ruini ale antichității, pentru el columna e însuși simbolul creșterii în istorie: „**Voinică țara — ca Ulisse / se regăsește în Ithaca / cu porțile de bronz deschise. / / Dar nu mai află urmele / lăsate de demult, / cu carele și turmele. / Numai în fund adînc de șanțuri / deschise de-nvățați, zac — mărturie — vechile ei lanțuri, ca niște șerpi carbonizați. / Peste cărări cu brad înalt / a curs șoseaua de bazalt. / / Și-n freamătul din zori / al noilor cetăți ce se deșteaptă / / e o columnă fiecare faptă**". (**Columne**).

Sentimentul istoric e necontenit treaz în conștiința poetului (**Au crescut secolele împletindu-se** cu o înaltă atitudine patriotică, cu un respect desăvîrșit pentru valorile trecutului (**Lui Eminescu**), cu o gravă răspundere cetățenească și cu marea bucurie de a putea fi „la cot cu această minune" care este contemporaneitatea noastră socialistă: „**Îmi plimb privirea, / peste țară / cum aș vedea mișcîndu-se munții. / / Nici o piatră nu stă pe loc. Mă bucur ca fiecare pas al meu / înaintează/ la cot cu această minune. / / Inimi cu zimți / împing înainte, ca mii și mii de senile, întinderile și înălțimile. / / Se mută țara, / stîncoasă, arborescentă, minieră, / / în alta eră.**" (**La cot cu această minune**).

E un entuziasm sobru o prospețime ca de început în versurile lui Vrînceanu, o seninătate gravă, o armonie care împrumută ceva din echilibrul moral și fizionomia spirituală a acestei epoci. Într-o succintă artă poetică, el își mărturisește răspicat și simplu sursa inspirației. „**Versul să fie ca un căuș / o bucată de lemn scobită. / pe care o atunzi în izvor / / Să fie piatra pe care te odihnești / în locul de unde se văd / și munții și marea. / / Versul să fie pumnul cîrmaci, / ce-apucă marta / ca pe funia pînzelor corăbiei. / / Versul să fie poteca subțire ce scurtează drumul, pe care a călcat-o un singur om, / dar pe care o caută toți**". (**Versul**).

Versul său poartă pecetea locurilor și a oamenilor de la noi; în el strălucesc culorile peisajului românesc, întinerit de eforturile constructorilor noii lumi. (**Șantierul, Turbinele**) etc. De o excepțională tratare lirică se bucură universul montan în ipostazele sale cele mai tradiționale peste care s-au revărsat sensurile și ritmurile actualității. Ciclul: **Două suite pastorale** ar merita să fie citate în întregime. Desprindem la întîmplare poezia **Pe muntele Buila**: „**Pe muntele Buila, plutește un roi / de zeci de mii de oi — / din pantă în pantă, / ca pe o scenă turnantă. / / Într-un fel de cîmpie / se-arată ciobanii / ieșiți din stihie. / Mai avan / ridică fruntea doi — / ca niște oi / Petru și Assan. / / Stau toiegele rezemate de stînci, / cu vîrful de fier în văile-adînci**". Ca-n multe alte poezii ale lui Vrînceanu, există — și în acest ciclu — tulburătoare suprapuneri de mituri și figuri aureolate de legendă, Petru și Assan, de pildă, realizînd acea continuitate semnificativă a istoriei în prezent.

Poezia lui Vrînceanu este aceea a unei severe distilări lirice, a unei discreții care nu cochetează cu gestul dezinvolt romantic, dar nici nu se ascunde didactic după adevăruri reci și unanim recunoscute. E o poezie a inimii sincere și a unei ținute intelectuale elevate. Vrînceanu e structural modern și actual, strîns legat de tradiția marii poezii, și, în același timp, intim familiarizat cu cele mai ilustrative experiențe lirice contemporane. Versul său, acela al unei sensibilități acute și originale, se vrea și reușește să fie pe deplin al omului de azi.

PATRU VOLUME DE POEZIE

MIHU DRAGOMIR: ȘARPELE FANTASTIC

Versurile lui Mihu Dragomir clădesc un univers ce pare bătut cu pasul. Totul îi este cunoscut poetului, de aici sentimentul unei mari certitudini. În munți, lîngă ape, pe șantiere, lîngă iubită, în spațiul cosmic echilibrul lui stă sub semnul punctului de sprijin pe care-l caută cu înflăcărare romantică, străjuită de o senină luciditate.

Volumul de față, apărut postum, reprezintă pentru poetul „întoarcerii armelor", întruchiparea maturității artistice.

Peste tot apare certitudinea că metamorfozele realității sînt întru totul previzibile, poate din faptul că poetul iubește oamenii, le cunoaște „multipla inimă" și alături de ei descoperă drumul „unei știute fericiri de mîine". În plan social filozofia poetului, exprimată programatic, ia o înfățișare de laus laboris: „pulsul acesta al anilor noștri (întîlnește pămînturile și drumurile), pregătindu-le pentru marea întîlnire cu zările comunismului". O anumită solemnitate declamatorie a versului și emoția extrasă din cele mai cotidiene întîmplări și sentimente sînt pentru poet un prilej de a vedea liric „o zi ieșind din tăcere".

Ciclul intitulat „Muzica sferelor" definește o altă caracteristică a liricii poetului, poezia de inspirație cosmică. Întîlnim la Mihu Dragomir realizarea acelui acord superior dintre microcosmos și macrocosmos: „— prima zi a infinitului fără timp — / undeva, la răscrucile infinitului / ne vom strînge mîinile, / umanizînd atracția universală". Putem vorbi de o asemănare în dimensiune a imensității terestre și a celei universale? El are sentimentul dependenței reciproce a omului de astre, de univers și totuși cucerirea nu înseamnă cunoaștere totală: „credeam că zboru-n lună e ultimul meu vis, / și-acum e-o filă veche / în ochiul meu deschis..."

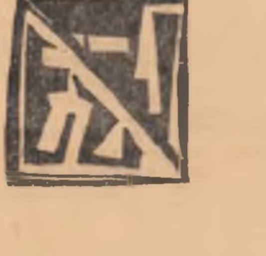

O dată cu poezia perspectivelor celeste se configurează într-un anume fel și universul erotic, particularitatea acestui univers realizîndu-se în profunzimea afectelor.

Eternitatea clipei se realizează prin intensitatea ei: „iubirea... se-afundă-n pămînt". Aici (ciclurile „Despărțire" — „Șarpele fantastic") e și mai clar acordul dintre eu și lume, e un acord nu idilic, ci deschis, poate prea dintr-o dată, spre acele acute deliberări interioare.

Zbuciumul, de pildă, se potolește în decență și eleganță, iar regretul nu degenerează în lamentări, ci-și trimite doar ecoul: „Iar sîntem străini. Nimic în mine nu-i al tău". Disperarea însă nu e nicăieri: „te gîndesc ca pe-o carte. Te gîndesc și pot să te las de o parte".

Iubirea descoperă adevăruri mari și simple: „Din vorbe, alesesem numai una, ametitor de simplă „totdeauna": iubirea înseamnă cunoaștere și în fond „Ce operă de artă poate fi mai desăvîrșită decît dragostea?" De fapt, la Mihu Dragomir totul începe și se termină cu semnul de întrebare al șarpelui fantastic, „răsucit în sine de zeci de ori", care definește căutări, discreția afirmației, discreția meditației despre sine, despre trecerea timpului, despre moarte.

Tinerețea a rămas doar ca o amintire ca ceva încîlcit, o vîrstă temută. Unul din atributele acordate tinereții e asprimea, e vorba de tinerețea „bătrînă". Despărțirea de ea e scurtă, categorică, gestul însă e sincer și mare: „Ia-ți toate frumusețile tale semețe răspunsurile fără răspuns. Nu-ți sînt dator cu nimic tinerețe".

Pentru Mihu Dragomir exista undeva o eternitate, pe care poate o traducea prin echilibru, prin ideal sau poate tocmai prin acel acord dintre eu și lume: „Va veni și nunta Mioriței. știu o simt pe frunte de pe-acum Lin păși-vom pragul neființei răsuciți în trîmbe mari de fum. „Teamă n-am de pragul neființei: groază n-am de țările de fum"

MARIETA NICOLAU

AL. JEBELEANU: NOSTALGII SOLARE

Cred că [illegible] ca o prelungire a lecturii [illegible] să împrumute ceva din nota [illegible] poetului pe care încerci să-l recompui făcînd apel la lumea de [illegible] la limbajul lui, la felul cum [illegible] individualizează acestea [illegible]. Cînd criticul nu urmărește acest lucru, oricît de didactic și sumar i-ar fi procedeul, e de presupus că lectura a trecut nemodulat în reveneaua anodin al profesiei.

Nostalgiile solare de Al. Jebeleanu se [illegible] repede în apele uitării, ca acele nave ambarcațiuni rapide de furtună pe care nimeni [illegible] se mai gîndește să le mai arunce vreodată la suprafață, convins fiind că [illegible] vitregă n-a răpit vreo [illegible] de poet. În afara meșteșugului din cîteva Sonete de seară, unde emoția încearcă pe alocuri să fie personală, versurile din Nostalgii [illegible] cumulează locuri comune, reminiscențe, asociații de abecedar liric. Sentimentele majore își pierd vigoarea ca în: Proof, Cîntec despre pace, În foșnetul plopilor, februarie 1933. E drept că undeva Al. Jebeleanu spune: „Cîntarea mea e poate prea firavă / Să desfășoare pînzel[e] [illegible] ca slavă;" dar aceasta nu scuză retorica facilă, [illegible]. Alegem un singur exemplu din primul ciclu, care dă și titlul volumului:

„Peste străzi [illegible], ca pereți de [illegible], / Cu lungi cazarme [illegible] de soldați și comerțuri, / Plutind sub [illegible] timpului, / Peste ruinele vechilor [illegible], / Orașul se-avîntă proaspăt ca o [illegible] de [illegible] / Eu îi dăruiesc tinerețea. / Tinerețea mea aplecată e azi la temelia / Zidurilor sale noi." ;

Licența lirică ține și ea de asocierea [illegible] a termenilor în alcătuirea unei [illegible]. Dar cînd găsim siluită gramatica verbului atît de des ca în Nostalgii solare e cu neputință să nu împărtășești anxietatea poetului care se [illegible]: „Cugetul meu, / Suplu și greu / De ce te-aș purta / Ca pe o stea / Ce să treacă / Oarbă și seacă / Dacă [illegible] tine / Nimic nu rămîne?"

Uneori versul are la Al. Jebeleanu afectivul depășite de Conachi („Ci ziua [illegible] meu te cată orb") Spuneam că pe alocuri, în ciclul Sonete de seară, [illegible] un fior autentic și meșteșugul [illegible] sugerarea peisajului vesperal („O v[illegible] [illegible] versul", „Sonet de seară, „În fața cîmpului"). Tonul deși minor [illegible] e aici natural [illegible] în plus de [illegible] din Herbsttag ce [illegible] Rilke în traducerea [illegible] a lui Al. Philippide. Autorul Nostalgiilor solare este la al treilea volum de versuri care din păcate nu aduce progrese [illegible] în registrul poeziei [illegible] cetățenească, [illegible] legat de emoția [illegible].

LIVIU CĂLIN

A. E. BACONSKI: FIUL RISIPITOR

Frazarea interioară a [illegible] contrapunctarea sentimentului, șlefuirea expresiei pînă la o aparentă exagerare, sidefarea metaforei devin atributele unei poezii și ale unui stil poetic profund caracteristic în ansamblul liricii noastre contemporane. Refuzînd în principiu canoanele prozodiei clasice fără a le valorifica uneori cu succes, vezi tulburătoarea, nostalgica elegie „Tu care-ai fost, tu care ești, tu care"... din volumul anterior) și apelînd la disponibilitățile frazei poetice libere, mai fluentă, mai muzicală, mai în acord cu sensibilitatea de confesie a poeziei sale, A. E. Baconski și-a compus un univers liric original, și patetic, pe care recentul volum „Fiul risipitor" îl reflectă cel mai bine. Cultul migrațiilor primitive, accentul de predestinare pentru o pre-

[illegible] tristețe metalizată proprie sensibilității sale, ipostazele unui hidalgo [illegible] — de aici complexitatea unor [illegible] permanente cu tot felul de [illegible] au creat treptat locul unor [illegible] lirice bogate, [illegible] ca o respirație lirică [illegible]. Acestea [illegible] de altfel — cu toate [illegible] de decor și [illegible] în [illegible] „Fiul risipitor". Versurile [illegible] care mai ...[illegible] sînt expresia unui dramatism [illegible] declamat, [illegible] sensibilității poetului cu [illegible] realului [illegible] mai adînc a nevoii de [illegible] și exprimare a afectului. [illegible] Încorporat organic, sentimentul [illegible] amplifică printr-o tratare [illegible] [illegible] Pășind cu [illegible] inimii pătimaș", [illegible] întru și la frumu-

sețea înconjurătoare A. E. Baconski cîntă emoționat, cu limpezimea învăluitoare, insinuantă și adîncă a oboiului pe un registru sufletesc destul de generos. Uneori însă o orchestrație prea bogată, suprapusă unei ideații lirice mai anemice, produce senzația unor sincopări nefirești, de unde și caracterul mai exterior și cam destrămat al unor versuri (Noapte demult). Structură poetică reflexivă și de tensiune cerebrală, A. E. Baconski e în același timp un emotiv și un contemplativ. Poetul are vocația contemplației intense, pasionale, chiar dacă moleculele versului său poartă paradoxal bruma unui cer poetic solemn și puțin familiar lucrurilor obișnuite. Conștiința acestei dualități pare să pună într-o mișcare și mai vie mecanismul său sufletesc, nevoia de a da intensitate contemplației manifestîndu-se în plenitudinea gestului interior: „**Pînă departe voi vedea destinul/ celor cu aripi. Iată vine ceasul,/ cenușa stîncilor se-aprinde, fluvii de bronz topit alunecă pe bolți, ard umeri goi, ard capetele brazilor,/ Vîntul e-aproape — iată-i coama roșie —/ vin-și tu pasăre sacră, vino/ cu țipetele tale de herald/ vestește-mi ziua care e-nainte, dă-mi orizontul patriei să-mi reazim/ stelele reci și fruntea mea fierbinte**".

Poetul e un solemn afectiv, tonul e imnic, aspirînd prin expresia rafinată la marea simplitate ca în acest antologic „Golf" în care sînt apoteozate naturile umane frămîntate de gînduri, adîncimile cugetului biruitor al omului: **Iar marea se duce în larg și se-ntoarce mereu/ ca să-și doarmă părelnicul somn pe nisipuri —. Ferictți cei cufundați în gînduri, fericiți călătorii/ care știu tîlcul viselor el.**

VERA LUNGU: AMIAZA MĂRII

Acuzînd o iconoclastie care nu ține atît de temperament cît de atitudine și reflex față de „formele moarte" ale lucrurilor, față de unele fixații și prejudecăți în plan etic, Vera Lungu cîntă simplu sentimentele cele mai obișnuite și firești ale unei vieți desfășurate în [illegible] regim al temperaturilor înalte, într-o atmosferă de amiază în care ași[illegible] zilei uită parcă să-și decline traiectoria. Atîmse perpendicular de lumină lucrurile sînt desenate cu exactitate geometrică și sînt judecate de un ochi sever neobișnuit cu deliciile incerte ale estompei. De aici efortul unui transfer de claritate, de limpezime în carnea versului, transcris fără artificii și „artă": **Aurul, sensibil la sunetul codrilor, / la foșnetul uscat al foilor de porumb / pregătit pentru cules, / Îl umplu cu nesaț de muzica liniștitoare, de neegalat a Păcii. / Puteți să mă credeți, / nu pierd nici un sunet / și nici o culoare. / Aproape că le prelungesc vibrațiile Să mă învălui în ele, / Ca într-o mantie de atlaz și aur. / Uneori, aproape că zbor — / Știu, nu-i nevoie să aduc jurăminte / Ca să mă credeți.** O sensibilitate virilă, exactă, aproape lipsită de inflexiunile, de candorile din care unele colege fac o poză zgomotos feminină. O anumită avariție în distribuția culorilor și nuanțelor, o stăpînire a emoției duc poezia Verei Lungu spre confesiunea directă, echilibrată, convingătoare într-o bună măsură tocmai prin lipsa ei de crispare și artificiu. Izvoarele optimismului ei, sentimentul de siguranță pornesc dintr-o trăire și înțelegere sensibilă a menirii omului în epoca socialismului biruitor. Poeta are uneori acuitatea ideilor simple, dar importante ca valoare de cunoaștere și vibrînd în pragul lor rezultatele devin semnificative pentru o experiență oricum proaspătă. (**În fiece zi**).

Nostalgia unei adolescențe prelungite în cadrul unei naturi adînci și frămîntătoare pare să introducă pe alocuri totuși accentele unei sensibilități fruste, gata oricînd de izbucniri pasionale, violente chiar. Ca în peisajul unei proze d'annunziene cu adolescenți și cai neliniștiți, poeta este electrizată de torentul unor senzații foarte vii. În goana lor liberă caii curentează aerul cu coamele, săgetează apele, murgii sălbatici gonesc fără frîie etc. (**Cîntec, Cîntec despre cai**). Ritmul galopant al desfășurării imaginilor dă aici autenticitate sentimentului.

Cu o expresie adesea mai elaborată (sînt și unele excepții **Cearta, Tot spre veri**) poezia de dragoste a Verei Lungu mimează poze cam teribiliste, o extravaganță cam rece: **Și te pîndeam să fii Nu ca o Penelopă secată-n frumusețe / mușchii mei aveau o mie de peceți / răscoliți de prezența ta dură. (Medievală)** și neconvingătoare (**Aș vrea să îți urîță**).

Neexistînd cum s-ar părea pericolul „amestecurilor diforme ale începuturilor" — poeta structural fiind împinsă către o anumită liniaritate a emoțiilor, a exprimării lor simple — e nevoie în

schimb de o comprehensiune mai adîncă a vieții, de trăire pe o suprafață mai întinsă a „marii" de sentimente pe care vrea să o exprime. Un efort de esențializare lirică (**Desprinderea pietrei** e un exemplu bun în acest sens) poate să elimine zgura unor discursivități și retorisme reportericești, asigurînd versurilor poetei un spațiu interior în care vibrațiile sufletești să răzbată și mai puternic.

VASILE NICOLESCU

● VIAȚA LITERARĂ ÎN IMAGINI ● VIAȚA LITERARĂ ÎN IMAGINI ● VIAȚA LITERARĂ ÎN IMAGINI ● de NEAGU RĂDULESCU

IAR STATUIA

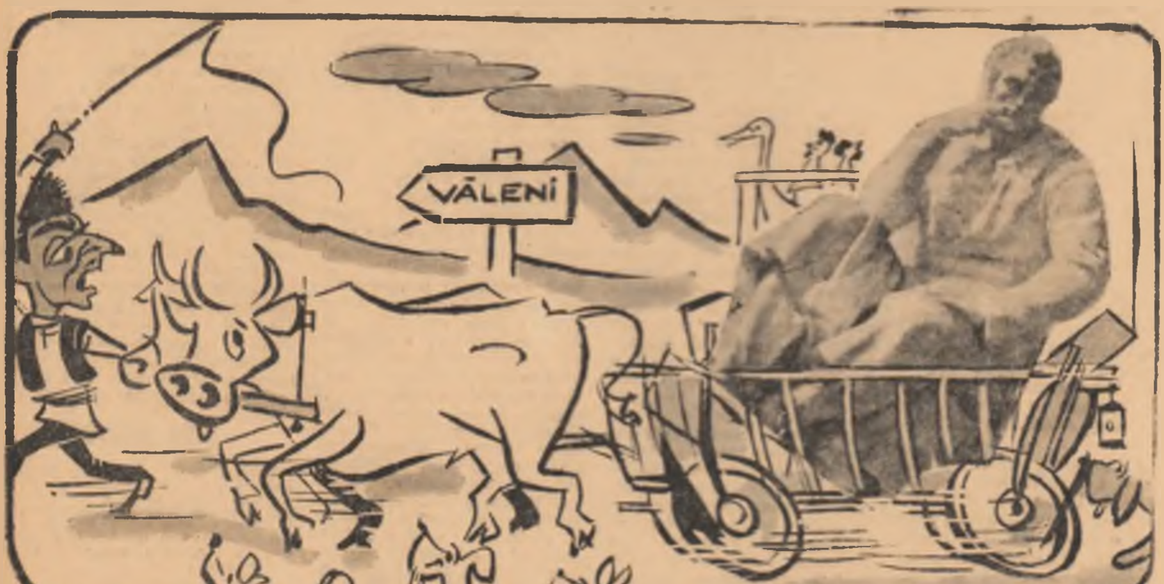

MIRON RADU PARASCHIVESCU: — Am luat-o!

RECOLTĂ DE TOAMNĂ

G. IVAȘCU. — Rod bogat, Grigorescuțe, rod bogat

PAUL GEORGESCU...

...pe PUNTEA SUSPINELOR

DICȚIONAR DE ISTORIE LITERARĂ CONTEMPORANĂ

ZAHARIA STANCU

Răsucirile violente ale unui temperament clocotitor fac din Zaharia Stancu poetul faptului autobiografic legat de peisajul cîmpului avar în care, dezlănțuite, se „aud chiote de hoarde" și „tropot greu de cai nepotcoviți". Natura sălbatică, încordarea oamenilor deasupra pămîntului, suferința transmisă din generație în generație, acel „plîns sfîșietor de robi izbiți / Cu bice lungi de flăcări și cu joarde" sînt elementele care își imprimă intensitatea, mișcarea dramatică într-un vers fără artificii, sunet distinct în ambianța polifona a liricii noastre dintre cele două războaie. Poezia lui Zaharia Stancu e cînd confesiune gravă, (strînsă în tiparul sever al catrenului clasic), cînd protest împotriva realității dure specifice satului de bărăgan în primele decenii ale secolului nostru. Prin sîngele ei aleargă mistuitor „amarul din coaja nucilor crude", „amarul din seva cucutei înalte", „amarul din apele mărilor verzi". Nimic nu pare să producă reveria calmă, euforică, în cadrul invadat de o vegetație chinuită, ca însuși omul venit să-i culeagă rodul sterp. E în această poezie expresia unui vers bîntuit de furtuni și flăcări, în care țăranul își ridică statura cernită ca un simbol al destinului vitreg, statura amenințătoare atunci cînd „leagănele se clatină ca sicriile" și „copiii au dinții ca oasele goale", „ochii fumurii, ca fumul de moarte". Pentru această lume istovită de mizerii „cerul nu-și scutură grădinile coapte" și nici „cîmpul nu-și macină grînele". Cît de firesc sună imaginarul epitaf în care Zaharia Stancu a gravat cu sînge aspirația ca în prelungirea ființei sale, într-o metaforică existență, să devină „un nor de aur" pentru a scutura „belșug de grîu pe sterpele ogoare". Nici sentimentul pur, lilial al primelor iubiri nu e lipsit de umbrele tristeții de îndată ce îl simte ca un amestec de „ceva amar și bun".

Sub lumina sidefată a lunii satul se prăbușește în apele somnului greu, cînd începe exodul spre tărîmuri iluzorii unde pămîntul nu arde, unde spectrul mizeriei e înlocuit de mirificul peisaj oniric. Rămas parcă în marginea cîmpului uscat, poetul simte ca pe o datorie a sa : „Să nu uiți nici o clipă : străbunii au fost șerbi, / Primiră-n veacuri aspre sudălmi și bice-n spate. / Să nu uiți nici o clipă : se odihnesc sub el / Dar țărna lor mai strigă și-acum după dreptate."

Pe ecranul sumbru al satului vlăguit de mizerie prinde contur figura tînărului Darie, eroul al atît de popularului roman „Desculț". Zaharia Stancu din „Poemele simple" are acum darul de a converti în planul narațiunii ceea ce ține nemijlocit de experiența sa de viață. De altfel, scriitorul făcea nu de mult această mărturisire : „Vreau să vă spun deschis că în toate cărțile pe care le-am publicat pînă acum în proză, cea mai mare parte a faptelor povestite sînt fapte trăite de mine sau trăite de oameni din imediată a mea apropiere, în orice caz vreau să aflați că foarte puține lucruri dintre cele povestite nu sînt cunoscute de mine direct. Pînă acum, cel puțin, în opera mea literară din proză, nu am făcut decît rareori apel la imaginație. Nu am recurs în mod obișnuit la imaginație din cauza biografiei mele bogate, din cauza nenumăratelor întîmplări prin care am trecut de-a lungul a aproape șaizeci de ani..."

Versurile de la „Poeme simple" la „Anii de fum" au anticipat romanul „Desculț" (1948) care prin însușirile lui, relevate într-un consens superlativ de toată critica literară, marchează o dată în istoria prozei noastre contemporane. Optica e aici a copilului înzestrat cu virtuți de cronicar prematur al evenimentelor din viața satului. Într-o discuție cu mătușa Uțupăr, Darie-Stancu, reluînd parcă în cadența epicului poemul „Să nu uiți nici o clipă" spune chiar în primele pagini ale cărții : „Nimic n-am uitat. Îmi aduc aminte de fiecare fir de iarbă pe care l-am rupt spre a-mi împleti pe deget un inel. Îmi aduc aminte de fiecare fir de păpădie al cărui moț l-am retezat cu nuiaua, în joacă" pentru a încheia enumerarea de detalii în aparență fără semnificație, cu faptul esențial care a trecut în substanța însăși a romanului poem : „Cum să uit chipurile și faptele oamenilor ? Nu, nimic n-am uitat !".

Într-adevăr, puține cărți din literatura noastră reconstituie cu atîta acuitate realitățile satului, bolgie terestra, în care au fost nevoiți să trăiască, mai exact spus să supraviețuiască țăranii în condițiile vechii orînduiri. Pe lîngă siguranța portretului pitoresc, amintind prin minuție arta gravorilor, există în „Desculț" o atmosferă terifiantă, generată de faptele evocate la început în simple dialoguri, ca după aceea să devină înfruntarea înverșunată dintre țărănime și boieri, arendași, notari, primari, popă, jandarmi. La crearea acestei atmosfere contribuie și lirismul difuz. Dar ce face din „Desculț" un roman model al genului dincolo de nota sa lirică, de farmecul lingvistic, de replica autentic țărănească ? Modul cum Zaharia Stancu transmite prin Darie ecourile unor împrejurări tragice în conștiința copilului care intuiește sfîrșitul orînduirii ce le-a determinat. Temperament dinamic, Darie, ilustrînd o primă dar zguduitoare experiență, se alătură luptei împotriva celor care oprimau satul. Pe Darie îl întîlnim împreună cu bătrînii Tiță Uie, Ududui, Picică, David Floroiu, Ovedenie în momentul cînd izbucnesc văpăile răscoalei din 1907. Tot ceea ce se perindă sub ochii săi justifică iarăși îndemnul : „Să nu uiți Darie. Nimic să nu uiți. Să spui copiilor tăi. Și copiilor pe care îi vor avea copiii tăi să le spui... Auzi, Darie, să nu uiți... Să nu uiți Darie..." Și Darie nu uită suferința mamei, povestirile halucinante ale mătușei Uțupăr, descîntecele, vicleniile preotului, ticăloșia arendașului, cruzimea boierului Zagoriț, pașii apăsați spre conacul boierului în 1907, furcile ridicate, glasul lui Gînță, postul paștelui în care mînca mămăligă cu ciorbă de praz, pepenii lui Avendre, cruzi și amari, drumul la școală prin clisa ulițelor și-apoi ucenicia la tîrg în tăbăcăria sordidă a jupînului Moțatu, primele planuri năruite de război, sărăcia și mai neverosimilă în timpul ocupației germane, alunecarea cu luntrea pe decîndea Dunării, drumul pe „întinderile pustii și pustiite dintre Giurgiu și București la opt luni și mai bine după ce trecuse pe aici tăvălugul de foc al războiului".

Nașterea, nunta, moartea, obiceiurile străvechi sînt descrise pe rînd, fiecare devenind episod și sporind cu noi amănunte imaginea satului de odinioară. Oamenii loviți au chipurile împietrite, vorbesc puțin, se-apropie unul de celălalt creînd o solidaritate mută și amenințătoare. Brutalitatea jandarmilor nu-i înspăimîntă, sadismul boierului Zagoriț nu le micșorează setea de dreptate, sfaturile preotului Bulbuc nu-i înșeală, dimpotrivă sub aparența resemnării, cei nevoiți să meargă la culesul viilor cu botnița la gură, flămînzii și desculții, își unesc forțele. Sînt de neuitat discuțiile dintre mătușa Uțupăr, Darie, Evanghelina, Alecu Ovedenie sub cerul jos și înnourat sau în lumina stinsă a bordeielor, sintetizînd mînia surdă a țăranilor gata să izbucnească. Paginile din „Desculț" dedicate răscoalei din 1907 cuprinse în capitolul *Brazdă îngustă și adîncă* au forța unei mărturii care îl așează pe Zaharia Stancu alături de Rebreanu, firește cu incontestabilul său sigiliu de originalitate.

Spuneam însă că există aici numeroase accente lirice în sugerarea climatului și a mișcării psihologice. Alegem un singur exemplu, pentru felul cum dintr-o asociație lirica Zaharia Stancu lasă să se desprindă sensuri sociale adînci : „Iarba e udă. Grîul e ud. Parcă și cerul e muiat cu roua din care azi noapte a picurat rouă. Din senin să picure rouă. — Pit-palac...

Cînta undeva în grîu prepelița. Sus, ca atîrnată de slăvile cerului, pe un fir nevăzut, se leagănă și fluieră ciocîrlia. Macii ridică deasupra spicelor pălării roșii cu măciulii negre. Măciulii negre peste pălării roșii, cu foi late — asta sînt macii. Culeg maci să-i pun la pălărie. N-am pălărie" (pag. 194, ed. a VIII-a). Pasajul ne aduce în memorie brusc frumosul catren cu versuri sentențe, care deschide „Clopotul de aur" :

„Da : am crescut cu macii și strugurii pe cîmp. / Da : mai păstrez, ca iarba, și-acum, sub pleoape, rouă. / Da : m-am scăldat în rîul cu cînepi la topit. / Da : mi-am julit genunchii în vișini și-n cireși."

Ca procedeu, trecerea de la persoana întîi la persoana a treia are în Zaharia Stancu din *Desculț* un virtuos. Acele inele răsucite cîndva de Darie, jucîndu-se în cîmp la Omida, „satul de pe îngusta și lunga vale a Călmățuiului", s-au transformat în atributul romancierului Zaharia Stancu și leagă acum episoadele care compun firul epic al întîmplărilor zguduitoare din *Desculț*.

Procedeul e reluat cu aceeași îndemînare în *Jocul cu moartea* unde faptele cele mai neprevăzute se înlănțuie într-o succesiune picarescă. Lîngă Temistocle Filodor — Diplomatul (Stîrvul) apare tînărul Darie în vagonul fetid unde fusese asvîrlit de ocupanții germani în timpul primului război mondial. Aici e pîndit de atacuri vulgare, de foame, rămînîndu-i doar dreptul la meditație asupra rostului vieții și primejdia morții și la o compensație lirică salvatoare, aceea a visului, cînd plutește printre „strălucitoare astre cu corabia de argint" sau „cînd își coace o poală de știuleți, de porumbi fragezi la jarul roșiatic al roșiatului Marte". Hazardul face ca Darie să fie alături de acel diplomat, ajuns pînă la urmă proxenet în București, prilej pentru scriitor să dezvăluie două fizionomii morale opuse : una leală, curajoasă, cealaltă meschină, lașă. Pe drumurile zdrențuite de război în momente de mare încleștare (fuga, întîlnirea cu cefții, alăturarea de grupul partizanilor sîrbi) se ivesc cele mai surprinzătoare și spectaculoase prilejuri care pun în lumină umanismul tînărului Darie, dîrzenia lui în contrast cu mizantropia, cu aerul cinic și dezabuzat al Diplomatului. Iată numai un scurt pasaj — dialog dintre Darie și Diplomat după ce cel dintîi preîntîmpină o crimă :

„— Dacă machedonțul nu ne-ar fi dat de buna lui voie merindea, l-ai fi ucis ?
— Tu ce crezi ?
— Nu știu. De aceea te și întreb.
— Desigur că l-aș fi ucis.
— Pentru două fire de praz și un boț de pîine ?
— Cînd ai ce mînca, două fire de praz și un boț de pîine valorează cîțiva gologani sau aproape nimic. Dacă însă aceasta e singura hrană cu care îți poți prelungi viața două, trei zile, prețul ei nici nu poate fi măsurat."

Micul episod sentimental din *Jocul cu moartea* amintește de Zaharia Stancu poet al iubirii aprige, telurice din *Clopotul de aur* sau *Iarba fiarelor* : *„În poemele mele femeile / Au părul pulbere de mătase / Străbunii iubeau în bordeie / Neveste pietroase"*.

În popasuri tînărul Darie își amintește de istoriile fantaste auzite de la bunicul evocat cîndva într-un memorabil catren din *Clopotul de aur* :

„La optzeci de ani te-ai sfîrșit și-ai trecut / În pulberea albă bătută de ploaie. / Dar sufletul tău în mine-nnăscut / Tot dîrz a rămas și tot nu se-ndoaie."

Dar amintirea continuă să fie zăcămîntul cel mai de preț și pentru prozatorul Zaharia Stancu, ficțiunea la el strîngînd datele unei biografii complexe. Ochiul ager și sensibilitatea neobișnuită l-au ajutat deopotrivă să rețină infinitezimalul, scăpărarea de o clipă a faptului cotidian, și uimitor de numeroase aspecte prin care recompunem larg tabloul social istoric de-a lungul a peste cinci decenii.

Pe Darie îl reîntîlnim, așadar, în *Pădurea nebună* a cărui acțiune începe în anii imediat următori primului război mondial. Ajuns din nou la Rușii de Vede, orășelul „cu lîncezeala de smîrc", Darie își vede unchiul, negustorul cu trăsături atît de balzaciene. Unchiul Tone, întruparea egoismului și rapacității, îi refuză ospitalitatea, privindu-și suspicios nepotul. Întîlnirea lui Darie cu Filipache Arăpaș, discuțiile cu Zoie, plimbarea cu negustorul Dobrică Tunsu și dialogul amar din restaurantul unde orchestra cînta în ritm provincial „Valurile Dunării", lumea exotică și pătimașă a cătunului Șorg din care se ridică silueta tătărușței Uruma, fata cu „fața galbenă și rotundă ca luna", conflictul urmat de amiciția cu profesorul Turtula, greva lucrătorilor de la Căile Ferate și panica proprietarilor care locuiau în orașul din cîmpia Dunării amintindu-și de sîngerosul an 1907, moartea lui Tone, în fine grotescul alegerilor burgheze sînt evocate de Zaharia Stancu în *Pădurea nebună* cu virtuți de antologie. Întîmplările țin de aceeași biografie dramatică, memoria povestitorului înfățișîndu-se și aici ca o zestre de icoane întunecate ale trecutului. În ochii tînărului Darie, orășelul Rușii de Vede apare ca o mică Sodomă așezată pe locurile unde altădată fremătase puternica și legendara Pădure nebună. Imaginația aprinsă a eroului închipuie, răsturnînd ordinea existențelor, acest tablou mitologic :

„Pădurea dintre Rușii de Vede și satul Didești nu semăna nici pe departe cu Pădurea nebună, care stăpînise odinioară, în vechea vechime, întinderile uriașe care începeau lîngă Dunăre și se isprăveau acolo unde se ridicau dealurile de sub greul și mîndrul lanț de piatră al Carpaților. O ! Dacă aș fi avut norocul să viețuiesc cu veacuri ori chiar cu milenii în urmă, fără îndoială prin alte păduri mi-aș fi purtat pașii, pe sub umbra altor copaci aș fi trecut, în iarba înaltă a altor luminișuri m-aș fi culcat la soare. Aș fi purtat în mîini, ca toți oamenii din acel veac al meu, arc și suliță, iar pe umăr — tolba cu săgeți. Aș fi vînat bouri de păcură și cerbi de aramă, lupi cenușii și jderi sprinteni, urși roșcovani și urși negri. Urșii ! Urșii se asemuiau cu oamenii. Se spune că și azi, dacă întîlnesc ciobănițe singure culegînd prin hățișuri afine ori mure, le iau în brațe, le strîng și le iubesc. Ciobănițele rămîn grele și nasc copii voinici, vînjoși, nițeluș păroși și cu dinții cam mari. Poate că dacă aș fi trăit în acele timpuri, care astăzi ni se par de basm, n-aș fi fost strîmbătura care sînt. Înalt și mlădios ca plopul, însă ca stejarul de tare, cutezător ca un haiduc, m-aș fi luat la trîntă și cu urșii. Cine știe ? ! Zimbrii, oricît ar fi fost ei de puternici și de fioroși, și-ar fi găsit pieirea cu pîntecul însîngerat de sulița mea și cu grumazul gras tăiat de securea mea. Pe mîndrii cerbi i-aș fi săgetat, iar pe căprioare le-aș fi iertat. La vulpi, oricît ar fi fost ele de codate, și la bursuci nici nu m-aș fi uitat. Zînelor de prin poieni... Zînelor de prin poieni le-aș fi mînjit obrajii cu mure..."

Pasajul are darul de a ilustra concentrat în chip admirabil însușirile de prozator ale lui Zaharia Stancu totdeauna dublate de lirismul frust, autentic. Cînd Radu Popescu își încheia cronica sa la *„Pădurea nebună"* cu această remarcă, pe cît de subtilă pe atît de întemeiată : „tot ceea ce este esențialmente Stancu : forța lirică, voința senzației, viziunea crudă, beția visării și imaginației, expresia nudă și puternică, a crescut, a atins o nouă treaptă de realizare și prin aceasta a înălțat pe o nouă treaptă întreaga operă", avea toată dreptatea.

Cele cinci volume din ciclul *Rădăcinile sînt amare* constituie începutul unei mari fresce, care pare să se dezvolte paralel cu romanul epopee *Desculț*, Zaharia Stancu punînd în valoare de rîndul acesta calitățile sale de pamfletar, cu verbul acid, situîndu-l în această direcție a scrisului său alături de N. D. Cocea și Tudor Arghezi. În ciuda stăruințelor publicistice, a parantezelor care țin de reportajul politic, *Rădăcinile sînt amare* oferă cîteva imagini de o reală profunzime a observației asupra societății românești în prima jumătate a veacului nostru. Există aici denunțată cu o mare forță orînduirea capitalistă, instituțiile ei, principiile vieții parazitare și sînt puse în lumină vicisitudinile îndurate de popor în lupta lui pentru echitatea socială.

Poet al emoției concentrate, romancier al faptului autobiografic transcris cu intense accente lirice, gazetar cu mare putere de expresie, Zaharia Stancu ne apare ca una dintre cele mai fecunde și originale structuri din literatura noastră. În unul din cîntecele sale găsim aceste versuri care caligrafiază idealul atins, idealul la care a aspirat autorul *Pomului roșu :*

„Cu glas limpede cînt viața cea nouă / Slavă muncitorilor, slavă țăranilor. / Pulbere de aur din cernerea anilor — O adun în slove tremurate, de rouă."

LIVIU CĂLIN

SCRIERI

Versuri : — Poeme simple, 1937, E.P.L. ; — Cele mai frumoase poezii, 1962, Ed. Tineretului. **Romane :** — Desculț, 1948 ; — Dulăii, 1952 ; Rădăcinile sînt amare I — V, 1958—1959 ; — Clopote și struguri. Printre stele, Carul de foc, 1961- ; — Jocul cu moartea, 1962 ; — Pădurea nebună, 1963. **Povestiri :** — Brazdă îngustă și adîncă, 1948 ; — Pentru viață, 1951 ; — Florile pămîntului, 1954 ; — Iarbă, 1957 ; — **Publicistică :** — Zile de lagăr, 1946 ; — Secolul omului de jos, 1946 ; — Călătorind prin U.R.S.S., 1951 ; — Din însemnările și amintirile unui ziarist (I—II), 1955.

SCRIERI DESPRE :

Pentru perioada 1948-1960, vezi „Bibliografia literaturii române" (Ed. Academiei — 1965).

Costandina. Eugen Simion, Scînteia, 14 IV, 1962.

Jocul cu moartea. V. Ardeleanu, Steaua, 11 — 1962 ; Paul Georgescu, România liberă, 25 XI, 1962 ; Radu Enescu, Tribuna, 8 — 1963 ; D. Micu, Viața Românească, 12 — 1962 ; N. Manolescu, Contemporanul ; Ov. S. Crohmălniceanu, Gazeta literară, 37 — 1962.

Pădurea nebună. Dinu Săraru, Luceafărul, 1 XI, 1963 ; Virgil Ardeleanu, Steaua, 10 — 1963 ; Liviu Leonte, Iașul literar, 12 — 1963 ; S. Damian, Gazeta literară, nr. 50 — 1963 ; Radu Popescu, Viața Românească, 11 — 1963 ; N. Manolescu, Contemporanul, nr. 41 — 1963 ; Radu Enescu, Tribuna, nr. 40 — 1963 ; Valeriu Răpeanu, Scînteia, 20 X — 1963 ; G. Dimisianu, Gazeta literară, 18 IX — 1963 ; Paul Georgescu, România liberă, 29 IX — 1963.

Decupaje

CONTEMPORANUL, nr. 38 a.c. Ne convingem din vineri în vineri că fiecare revistă își are o epocă de strălucire. „Contemporanul" însă și-a scurtat-o de mult și inexplicabil. E tot mai trist, cenușiu, însăși celuloza fiind parcă supărată pe cerneala tipografică. Sincer vorbind, ne-a cuprins o mare nostalgie după „Contemporanul" [illegible] de acum doi sau trei ani.

Cu toate acestea printre eșaloanele de articole și poze mărunte (răsturnate rebusistic cu capul în jos, v.p.ș.) se mai găsește un locșor pentru argumentarea sprințară că Mircea Crișan, comicul, e o vedetă maimai de cît Greta Garbo, B.B., Fernandel și Bernard Shaw la un loc ; sau pentru cupletele filozofice ale lui Dimos Rendis coautor, dacă reținem bine, cu Ioan Grigorescu la filmul „Străzile au amintiri".

Pentru ideația adîncă și concentrația atmosferica, cităm în întregime poezia „Nimeni" de Dimos Rendis :

„Intră !"
Nu era nimeni...
Poate vîntul...
Poate salcîmul a bătut în geam...
Sau un strigăt din stradă
„Am venit !"
„Să nu întîrzii"
Așa ceva...
Sau Corbul lui Poe.

Am deschis ușa.
Nu era nimeni
N-a venit nici astăzi
N-o să vină nici mîine
Niciodată
„Intră !"
Nimeni.

Să înțelegem acum de ce tinerii poeți nu mai „importunează" redacția săptămînalului și de ce prosperă textierii melodiilor de muzică ușoară.

VIAȚA ROMÂNEASCĂ nr. 8. Multă poezie, diferențiată în factură și valoare. De la lirica cu suflu renascentist a lui Ștefan Aug Doinaș la poezia electronică a tînărului Petru Popescu („Pe lîngă geamul creerului meu electronic" — „De profundis"); de la o poezie a lui Damian Necula la patru poezii interogative ale Veronicăi Porumbacu. Poeta în mod ciudat nerezolvînd ecuații cu o singură necunoscută („Ce sînt ?")

Un jurnal de călătorie sobru și concentrat, cel al lui Radu Tudoran impresionează prin sinceritatea și prin evitarea clișeelor. Starea sufletească a autorului rămîne mereu o depresiune dîrză, rezistentă, ca încordarea pescarului la lucru, observațiile au o doză de bărbătească mizantropie. E jurnalul unei obositoare și de multe ori plictisitoare călătorii pe mări, dar [illegible] un jurnal interior, brăzdat de amintiri, de meditații, de [illegible] parabole. Așteptăm cu interes continuarea.

În sectorul exegeților vrem să credem că articolul criticului Șerban Cioculescu („Originalitatea liricii noastre noi") înseamnă reluarea mult doritului ciclu de „Aspecte lirice contemporane".

„Viața românească" mai înscrează sub titlul iminent „Valoarea lui Al. Gîrneață" semnătura dramaturgului Al. Mirodan, autorul piesei „Ziariștii".

REVUE ROUMAINE nr. 1, 2. Este din ce în ce mai interesantă (pentru străini) și mai plăcută la vedere. Ingenioasă poligrafic, cu iconografie variată și bine aleasă, reprezentanta noastră în limba franceză nu mai este aceea banală de altădată, atît de cazon apărată de H. Zincă în „Gazeta literară". De unde se poate trage concluzia că nu totdeauna „literatura polițistă" are trecerea scontată printre cititorii și redactorii maturi.

ATENEU, nr. 9. De remarcat că Radu Cîrneci, redactor-șef al revistei „Ateneu" și autor de versuri (la stadiul plachetei din col. „Luceafărul") își publică în facsimil albastru, manuscrisul unei poezii ocazionale, „Pastel fantastic". Facsimilul se afla plasat — desigur întîmplător — între portretul lui Vasile Alecsandri și două reproduceri autografe din același.

...Cu atîta dărnicie, mîine, poimîine, vom auzi că în fața casei d-sale, poetul de la Bacău și-a instalat propriul său bust de bronz. Căci grandomania, la locul de muncă, e un fel de viziune antumă într-o viață postumă.

Exceptînd acest zel comemorativ (în verde și albastru, ce gust !!) nr. 8 al revistei este cel de-al doilea prin care colaboratorii ei cinstesc, așa cum se cuvine memoria bardului de la Mircești.

P.S. Atragem atenția că facsimilul în cauză se deosebește structural de cel al poetului Ion Barbu apărut aproape concomitent în revista „Ramuri" nr. 3 a.c.

RAMURI nr. 3, an II. Împlinind vîrsta de un an, frumoasa publicație craioveană își precizează încă o dată programul estetic, într-un remarcabil și laconic articol redacțional. Desprindem din acesta cîteva idei : „Dar ceea ce ne interesează în primul rînd, este nucleul producților. Credem că o revistă cu profil cultural își justifică prezența atunci cînd, depășind atitudinea strict informativă și pedagogică privind manifestările culturale de pe o anumită rază, încearcă să devină ea însăși un act de cultură, să aducă paginile sale la nivelul de sus — ca o expresie a progresului cultural al țării noastre — impunînd un barem valoric. (...) Cea mai bună pedagogie a fost întotdeauna, după părerea noastră, cea a exigenței, și o revistă înseamnă, sau ar trebui să însemne — selecție".

Așadar pentru a realiza acte de cultură e nevoie de un criteriu axiologic.

Nu altul este principiul după care se călăuzește și revista „Ateneu" (nr. 8) la un an de la inaugurare. Desprindem un paragraf semnificativ din darea de seamă semnată cu acest prilej de redactorul ei șef : „Și în acest domeniu orientarea noastră se caracterizează în primul rînd prin promovarea unor tinere talente, a unor tineri specialiști din regiune sau din alte centre moldovene, capabili să dea lucrări de valoare, creații lirice sau epice, studii critice, rezultate notabile ale muncii proprii de cercetare și interpretare. În vederea îndeplinirii acestui țel supunem opiniei publice, periodic, grupaje reprezentative de versuri, susținem cu regularitate rubrici de debut sau poșta redacției etc." (subl. n.).

Deci pentru revista „Ateneu" criteriul axiologic se transformă în ultimă instanță în vot universal. Dintr-un criteriu care ar trebui să fie interior, redacțional, ca la „Ramuri" de pildă, el devine pentru revista „Ateneu" exterior, de scrutin. E singura diferență, din acest punct de vedere, dintre cele două reviste. Și totuși încă una. Dacă o voce din opinia publică nu este de acord cu „grupajele reprezentative de versuri", riscă să cunoască limbajul dublelor pseudonime din Bacău.

M. N. RUSU

Pe cine mizează criticii ?

O puternică generație de poeți se dezvoltă astăzi într-o fericită complexitate. Individualități distincte apar, dispariție falșilor clasici se țin lanț. Publică Cicerone Theodorescu o nouă carte, hîrtia e lucioasă, coperta grea ca de biblie, nimeni nu zice nimic. Povestește domnia-sa despre Ioana și așa mai departe, nimeni nu mai povestește nimic despre domnia-sa. Publică Eugen Frunză o nouă carte, toată lumea tace, fiecare critic își așteaptă concediul. Cîte o recenzie ici-colo semnalează efortul spre limpezire al autorului. Ce efort, ce limpezire, cînd E.Frunză era limpede de la început ? Chipul său n-are noapte.

Publică acești doi autori poezii în presă (în „Gazeta literară" cu osebire) și nimeni un zice nimic. Stă revista cu pagina a șasea deschisă, să scrie Fănuș Neagu cronica sa sportivă, pentru că altfel chioșcurile gem de hîrtie. Cineva spunea că unor numere din „Gazeta literară" li se scrie prețul abia după ce Fănuș Neagu își termină ultima frază.

Sună telefonul în redacție la „Tribuna" și o fericire generală îi cuprinde pe redactori, căci Eugen Barbu transmite cronica sa aducătoare de noroc.

Și astfel, din aproape în aproape, ajungem la „Viața românească" singura revistă fără cronică sportivă. Unele chioșcuri de difuzare a presei sînt construite direct din filele „Vieții românești" impunătoare și masivă, revista abia din cînd în cînd reușește să intereseze.

Să căutăm o explicație acestei stări de lucruri.

Apar uneori în reviste pagini remarcabile de literatură, poeme zguduitoare și proze bune. Ele pot stîrni curiozitatea nobilă a fiecărui om cinstit, pot mișca inimi și conștiințe. Care este totuși explicația faptului că ele nu devin factori de primă importanță, care să cheme prin propria iradiație, ochii cititorilor pe paginile unei reviste ?

Eu cred că principala vină pentru toate acestea o poartă critica literară. În afara serioaselor contribuții ale unor nume tinere ca Matei Călinescu, Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Eugen Simion, I.D.Bălan, critica de poezie a rămas mult în urma obiectului pe care se exercită. Îi lipsește acestei critici instrumentul esențial unei perioade ca aceasta pe care o trăiește poezia. Cînd fierb vulcani între copertile cărților tinere, cînd M.R. Paraschivescu și Geo Dumitrescu sparg tipare în orizonturile altor vîrste, criticul de poezie trebuie să opteze. Consemnarea călduță a unor cărți fierbinți face un prost serviciu tuturor. E preferabilă marea negare a unor cărți mari. Pe cine mizează criticii noștri ? Care sînt punctele lor de sprijin ? Am citit cîteva cronici ale lui A. Martin, scrise de altfel foarte îngrijit, dar n-am putut afla o chestiune elementară — care sînt poeții preferați ai lui A.Martin ? Ce gustă criticul mai mult, versurile lui E. Frunză sau poezia lui Cezar Baltag, rimele lui C.Theodorescu sau poezia lui M.R.Paraschivescu ? Se agită la Timișoara, Ș. Foarță care a uitat, într-un fior al negării, să afirme măcar două trei adevăruri esențiale despre cîteva cărți apărute fericit.

Pe cine mizează criticii ? De afirmarea căror poeți se leagă propria lor afirmare ? Am prezente în minte cronicile pasionale ale lui Matei Călinescu și Nicolae Manolescu despre Nichita Stănescu și Grigore Hagiu, despre Ilie Constantin, Miron Scorobete și Cezar Baltag. Am asistat la discuții și am citit articole în care I. D. Bălan miza pe Ion Horea, Ion Gheorghe, Ion Alexandru și pe Marin Sorescu.

Pasiunea cu care Lucian Raicu și Eugen Simion susțin poezia care le place mi se pare de asemenea un mod fericit de a înțelege rostul criticii.

Lipsa unei puternice pasiuni în viața fiecărui critic de poezie îndoliază peisajul poetic al zilelor noastre.

Criticii trebuie să riște, o dată cu poeții pe care-i iubesc, un drum nou. Responsabilitatea criticului abia de aici începe. Altfel orice gest al lui este echivoc și lipsit de miză. Aceasta e și pricina pentru care revistele literare sînt căutate de multe ori pentru rubrica lor sportivă.

ADRIAN PĂUNESCU

Despre unele interpretări... trase de păr

[illegible] în prima sa tentativă de a dovedi că autorul antologiei *Proza umoristică română*, Silvian Iosifescu, nu a păcătuit, prin unele pasaje din introducerea și prezentările inserate în această lucrare, față de normele gramaticale, Natalia Cernduțeanu face o nouă încercare într-același scop : trimite de pe malurile lacului Snagov, pe unde funcționează ca „profesoară", tocmai pe țărmurile rîului Bega, o „scrisoare" către redacția revistei *Orizont*, care — să amintiți — criticată de noi la rubrica *Mult e dulce...* se grăbește — nici vorbă — s-o publice[1].

Trebuie să recunoaștem că stimabile N. C. sînt cum nu se poate mai cantabile și criticul, pentru a cărui limbă d-sa se zbuciumă, le apreciază, desigur, cum se cuvine.

Ne pare rău însă că și de astă dată eforturile sale rămîn zadarnice, în ciuda zelului remarcabil de a găsi pentru unele exprimări vădit greșite tot felul de justificări în paginile Gramaticii Academiei. Astfel, ocazionala colaboratoare a revistei *Orizont* ne informează că a descoperit în lucrarea amintită (vol. II, p. 187) rîndurile următoare : „Cînd subiectul este format din mai mulți termeni care se află în raport de coordonare disjunctivă, predicatul se pune tot la singular". Și cum Gramatica Academiei citează, cu titlu ilustrativ, pentru această situație sintactică, două exemple („Dumnezeu sau dracul mă va însănătoșa" și „Boierul sau locțiitorul lui, arendașul, e stăpînul satului"), Natalia Cernduțeanu crede că poate introduce în această categorie și următoarea construcție discutată de noi : „Cînd dramatizatorul sau ecranizatorul urmărește o fidelitate literală."

Așa ceva nu merge, tovarășă „profesoară", căci — deși aceasta nu se precizează în Gramatică — nu întotdeauna predicatul se pune la singular cînd subiectul este alcătuit din mai mulți termeni care se află în raport de coordonare disjunctivă. De pildă, putem spune : „Tatăl sau copilul îți va aduce florile cumpărate" și, de asemenea, corect este dacă zicem : „Tatăl sau copilul, cînd merg pe stradă, sînt atenți". Acordul predicatului cu subiectul depinde, așadar, de sensul acțiunii pe care o exprimă verbul.

O dovadă — dacă mai e nevoie — că așa stau lucrurile, o constituie faptul că numeroase sînt construcțiile folosite chiar de Gramatica Academiei — construcții în care deși subiectul e format din doi termeni legați prin conjuncția *sau*, predicatului i se dă, totuși, forma pluralului. Iată numai două dintre multele exemple cîte ar putea fi citate : „dacă subiectul sau substantivul determinat de un atribut au formă de singular, predicatul sau atributul adjectival sînt puse tot la singular" (Gramatica Academiei, vol. II, p. 86) și : „Silaba sau cuvîntul accentuat sînt legate de o anumită intonație" (Ibidem, p. 468). În astfel de construcții conjuncția *sau* se nuanțează cu sens copulativ — ceea ce face ca predicatului să i se dea forma de plural. Aceasta este și situația pasajului criticat de noi[2]: „Cînd dramatizatorul sau ecranizatorul urmărește o fidelitate literală", corect fiind a spune : „Cînd dramatizatorul sau ecranizatorul urmăresc o fidelitate literală..., căci — așa cum am arătat — acțiunea exprimată de predicat stă în relație cu ambii termeni ai subiectului, *sau* avînd aici nu valoare disjunctivă, ci sens copulativ.

Mai departe, autoarea notei din *Orizont* ne informează că în aceeași Gramatică (vol. II, p. 187) a dat peste următoarele rînduri : „Cînd termenii subiectului se confundă într-unul singur din punctul de vedere al raportului cu realitatea, adică nu desemnează obiecte perfect distincte, predicatul se pune la singular". Și cum, de asemenea, Gramatica Academiei, pentru a ilustra cele afirmate, citează aceste trei exemple : „Vezi domnișoru-acela care toate le știe, / Căruia vorbă, duhul îi stă în pălărie..." (Grigore Alexandrescu) ; „Să ne îndesască mai mult cu udeala, pentru că acolo stă toată puterea și îndrăzneala" (I. Creangă) și „E ură și turbare, În ochii lui cei negri, adînci și desperați" (M. Eminescu), tovarășa profesoară încearcă să strecoare în aceeași categorie construcții de felul acesteia[3]: „Deși lirica și epica populară în versuri se dovedește superioară ca diversitate..." Silvian Iosifescu : Proza umoristică română, vol. I, p. 3).

Oare cei doi termeni ai subiectului multiplu din acest ultim exemplu (și din altele la fel) : lirica și epica se confundă într-unul singur din punctul de vedere al raportului cu realitatea ? Este evident că termenii respectivi desemnează două noțiuni perfect distincte (lirica și epica) și, ca atare, predicatul trebuie să aibă forma pluralului. Nu ne aflăm, deci, în fața unui exemplu cum este cel citat din poezia lui Grigore Alexandrescu: „vorbă, duhul îi stă în pălărie..." Este, de asemenea, evident că în acest exemplu termenii subiectului se află într-o relație de subsumare: primul element (vorbă) se integrează în cel de-al doilea (duhul), care, avînd un sens prevalent, dictează natura acordului gramatical, impunînd astfel predicatului forma singularului: „vorbă, duhul (adică, totul, întreaga ființă, n.n.) îi stă în pălărie".

Cît privește celelalte două exemple (cel din Creangă și cel din Eminescu), ele sînt, după părerea noastră, greșit citate pentru a ilustra indicația gramaticală respectivă, căci în cazul lor avem de-a face cu acordul prin atracție, după cum arată însăși Gramatica Academiei (vol. II, p. 112) : „În propozițiile cu subiect multiplu așezat după predicat și format din mai mulți termeni la singular în raport de coordonare copulativă, predicatul se poate pune la singular, adică se acordă prin atracție, numai cu subiectul așezat imediat după el".

Acesta este cazul exemplului din Creangă și, desigur, al exemplului din Eminescu — dar nu și al construcției : „Deși lirica și epica populară în versuri se dovedește superioară...", în care termenii subiectului multiplu exprimă două noțiuni distincte, se află înaintea predicatului și sînt legați prin conjuncția *și* (raportul dintre ei fiind de coordonare copulativă).

Am vrea, acum, să-i dăm un sfat tovarășei profesoare Natalia Cernduțeanu : să nu interpreteze mecanic regulile gramaticale, căci, procedînd astfel — spre a folosi o expresie sui-generis ce-i aparține[4] — va aduce o însemnată contribuție la neconcordanța gramaticală și, mai tîrziu, învățăceii săi de astăzi i-ar putea spune, pe drept cuvînt : ușa contribuție !...

N. MIHĂESCU

---

[1] A se vedea nota din Gazeta literară (an XII, nr. 19, p. 11) și răspunsul nostru din Luceafărul (an. VIII, nr. 10, p. 11).

[2] Luceafărul, an. VIII, nr. 9, p. 11.

[3] Orizont, an. XVI, nr. 8, p. 93

[4] În articolul Sistemul de denominație personală în mediul rural, din volumul colectiv Limbă și literatură, nr. 5 (1961), p. 84.

LA MAUSOLEUL LUI ALECSANDRI

Ne-am strins aici, in preajma casei în care Alecsandri a trăit și a lucrat, în preajma locurilor ce-i erau atît de scumpe și unde chiar acest veșnic însetat de noi orizonturi afla tihna și se simțea mai bine ca oriunde, aici unde au fost scrise Pastelurile, Legendele *și* Ostașii noștri, Boierii și ciocoii, Despot Vodă, Sinziana și Pepelea, Fintina Blanduziei, *și* Ovidiu, *paginile despre Costachi Negruzzi, A. Pann și Porojan; aici au venit adesea să-l caute Kogălniceanu, Negri, Doamna Elena Cuza, Ion Ghica; aici în preajma luncii, unde privighetoarea își modelează în fiecare primăvară concertul parcă așteptindu-și cîntărețul de altădată, aici unde țăranii harnici, cu mijloace moderne, repetă binecuvintatul act milenar al aruncării semințelor și adunării roadelor; aici, unde s-a desfășurat viața modestă și calmă de familie a unui om lipsit de ostentație, care a știut un sfert de veac să înfrunte izolarea pentru a arunca cu oprobriu demagogiei politicianiste, aici în pacea satului și în mijlocul sătenilor, unde alături de munca și susurul fluierului lor, în profunda dezamăgire de după trădarea idealurilor patruzecioptiste el a aflat singurul liman, singurul izvor de încredere în viitor.*

Ne-am strins aici lingă rămășițele celui ce a fost „veșnic tinăr și ferice" la trei sferturi de veac de cînd s-a stins, ca o viguroasă mărturie că spiritul lui e veșnic viu și tinăr în inimile noastre, că dacă fumul zădărniciei s-a risipit de mult, flacăra chemării sale arde cu intensitate, ca o mărturie că în conștiința noastră continuă să răsune Doinele *și* Pastelurile, Hora Unirii *și* Oda ostașilor români, Steluța *și* Dan, căpitan de plai, Chirița *și* Fintina Blanduziei, *ca o mărturie că Vasile Alecsandri continuă să trăiască în sufletul întregului popor român ca un adevărat simbol al tinereții, al poeziei, al luptei, al patriotismului și al purității morale.*

Ne-am strins aici, in jurul criptei acesteia atît de romănesc concepută, și înălțată ce cuprinde rămășițele sale pămintești, astăzi cind numele său și operele sale acoperă întreaga țară, ne-am strins aici unde totuși poate lumina ce o radiază amintirea lui este mai puternică decît oriunde în altă parte, pentru a evoca figura luptătorului politic și social, a patriotului, a fruntașului revoluției de la 1848 și a unuia din principalii realizatori ai Unirii, figura scriitorului multilateral și cu merite uriașe în innoirea, în inrădăcinarea în popor și în folclor, în modernizarea întregii noastre literaturi, figura luminoasă a omului de credință, de caracter, dintr-o bucată, care a fost Alecsandri, a omului cinstit, loaial, bun și omenos, a prietenului desăvîrșit, a înțeleptului ingăduitor care știuse să devină și într-o bună măsură fusese el de totdeauna.

Ne-am strins aici, in preajma locurilor care i-au văzut ultimele zile, a orizonturilor calme ce-i erau scumpe, pe care privirea lui obosită cuprinzîndu-le a aflat cele din urmă mingîieri, ne-am strins aici pentru a aduce un omagiu de recunoștință și iubire înflăcărată celui ce jumătate de secol a stimulat pe compatrioții săi, celui ce a avut pe toate planurile în literatură, ca și în consolidarea României moderne, un rol atît de covîrșitor.

Venim aici cu capetele plecate, să-i aducem un omagiu fierbinte, să învățăm din pilda lui și să plecăm îmbărbătați la lupta vremii noastre.

G. C. NICOLESCU

(Cuvînt rostit la Mircești, cu ocazia comemorării scriitorului).

LAUS MATERIAE

(Unele considerații de stilistică semantică)

Ca atitudine lirică față de univers, „laudele" lui George Călinescu vădesc o comprehensiune largă, o disponibilitate generoasă, dar ferită de primejdia panteismului (a acelui **Omnia ubique** al lui Bruno). Prezența poetului este individuală („În scripetul lumii celeste Eu sînt așezat pe-o scînteie"); corespondența lui cu universul se realizează nu prin participare mistică la Marele Tot, ci prin echivalarea în sine a tuturor aspectelor lui. În sensul raportului platonic-renascentist dintre macro și microcosmos. În limitele acestei reprezentări generale, se pot stabili însă regimuri sufletești și stilistice variate prin care sentimentul de participație la cosmos se ipostaziază divers.

„Lauda materiei", de pildă, are, mai curind, frenezia ditirambului dionisiac, în fapt ea este un „laus creaturarum", dar nu în sens franciscan (Sfîntul din Assisi fraternizează mistic cu **elementele** denumite creaturi în virtutea creaționismului divin) ci aristotelic, al **materiei** în care a coborît **forma**, al ființurilor a căror **individuație** este accentuată de proliferarea frenetică a speciei („De păsări se-ntunecă cerul. Balta se umflă de pește"). Vitalismul exuberant se afirmă însă în cadrul unei corelații stricte a universului în care ghicim cosmosul ptolemeic (planetele șapte) cu „infimul consonant" al său — pămîntul.

Sonetul „Aerul" transcrie o altă formă de sensibilitate cosmică. Atît sursa reminiscențelor livrești cît și analiza detaliului stilistic circumscriu un regim liric deosebit. Poezia este acum „laudă" a unei „creaturi" franciscane (adică a unui ...) sau d'annunziene (Laudi del cielo, della terra, del mare e degli eroi): este tot elogiul materiei, dar al uneia „spiritualizată, rarefiată la limită, al aerului „fluid, subtil, indiscernabil aer", elementul „dintru începuturi".

Invocația solemnă ca un „exordiu" de epopee, închegă o reprezentare ioniană despre univers, apropiată de aceea a lui Anaximenes, pentru care aerul era principiul al tuturor lucrurilor[1]. Ei i se suprapune în al doilea catren o alta, mai apropiată structural gîndirii noastre: aerul „primordial" închipuie un ocean pe fundul căruia oamenii înoată asemeni peștilor. Între cei doi membri ai analogiei — aerul — mediul biologic actual și originea acvatică a speciei noastre, procesul istoric continuu este readus la unul logic saltuar, abrupt, care suscită forța de sugestie a imaginii. Metafora cm — peste comprimă istoria unui întreg regn: sîngele uman este reminiscența fiziologică a mediului marin iar inima este, ca și pentru Dante, un „lago del cuor" dogma transsubstanțierii sublimează magic în relația sînge — apă adevăruri imemoriale ale filogeniei.

Suportul intelectual al acestei imagini este, de bună seamă, contribuția evoluționismului modern. Peste momentul creaționismului, poetul îi dezvăluie arhetipul în ideea plutocratică a principiului unic, cu demonstrarea că aceasta presupune generația spontanee, pe cînd cea dintîi dezvoltarea. Dar pentru că în viziunea ionianei „aerul este anterior apei"[2] dincolo de valoarea metaforică, al doilea catren cuprinde indirect și o referință la mediul acvatic real, la oceanul adevărat, la „ea rezultată dintr-o condensare ulterioară a aerului „primordial". Într-un plan inferior de materialitate, apa dezvoltă un regn asemănător. În sens contrar, prin rarefacție, aerul generează eterul, spațiul de deasupra în care sălășluiesc zeii. Schema astfel închegată anticipează în mit reprezentările moderne despre „evoluția speciilor". Aerul este „indiscernabil", materia rarefiată asupra căreia văzul, simțul prin excelență analitic după Aristotel, nu se poate exercita, este „diafan" pînă la evanescență, ceea ce face din el hrană a sufletului („Și sufletele vii se-adapă") (În poezia lui Anacreon, greerul, care se hrănește cu aer, atinge prin spiritualitate condiția zeilor). „Subtil și imponderabil, în concepția ioniană aerul rămîne materie. Pe de altă parte, Aetius, care a transmis posterității ideile lui Anaximes, pretindea că „sufletul este aer", după cum „aerul este sufletul universului". Cele două premize închează astfel un silogism care impune concluzia fără echivoc a perisabilității spiritului. De aceea numai în viziunea creștină sintagma „sufletele vii" exprimă o tautologie: istoricește, ea urcă la această doctrină a sufletului presocratic, material și trecător.

În consecință, impulsul spre „suprafață" și eter este exterior ființei și se datorește, poate, principiului vital al evoluției. Pentru că acționează în consensul obiectiv, fiind adică un „conatus" o asemenea mentalitate nu cunoaște eșecul (Și fiecare a zbura învață).

În felul acesta, poezia lui Călinescu reconstituie cu rigoare și coerență un univers de idei care a încetat de mult de a mai fi al nostru. Ca invocație a Unului Primordial, poezia dobîndește o tonalitate arhaică (amintind imnul lui Zenon către Zeus), liturgică și corală. Pluralul atestă prezența în devenire a speciei: un calm dinaintea individuației. „Lauda lucrurilor" vibrează dimpotrivă de anxietatea pierderii sau a dobîndirii ei („Eu sînt așezat pe-o scînteie"). Ritmul sincopat pe schema dactilică și versul scurt creează aici frenezia unui „trionfa" renascentist.

În „Aerul", dodecasilabul iambic, somptuos și calm, ondulînd previzibil, respiră sentimentul unei totale încrederi în materia în care nu se insinuează neliniștea metafizică a introspecției, a cunoașterii de sine socratice.

Pentru că ne aflăm, în timp, înaintea sistemului pitagoreic și cu atît mai mult înaintea celui ptolemeic, universul acesta este încă un apeiron — un nedeterminat, infinit, așa cum l-a închipuit Anaximandros. Perspectiva atectonică pe care o intuim dincolo de forma „închisă" a sonetului nu înspăimîntă însă. Nici o închietudine nu bîntuie acest univers perceput de un suflet nediferențiat.

În „Lauda materiei", deslușim un hedonism înfrigurat de gîndul trecerii. Aici el este dinamic și totuși calm, de o voluptate ce nu cunoaște încă păcatul (v. ultima terțină).

Prin sugestia imaterialității vocalice (fluid, subtil, indiscernabil aer, prin topica cu inversiuni prețioase (fiecare a zbura învață), prin lexicul vag arhaic (dintre începuturi) sau violent neologistic (indiscernabil) și contrapunctul formei „închise" se închează într-o elevată lirică de idei pastișa unui complex de fizică, filozofie și mit propriu gîndirii ionice. Prin ea proteismul spiritului lui Călinescu, dezinvolt peregrin printre idei și doctrine, s-a fixat, pentru moment, în ipostaza presocratică.

CORNEL MIHAI IONESCU

[1] cf. Diels — Die Vorsokratiker
[2] cf. Aristotel — Metafizica — A

IOANA KASSARGIAN — FAMILIA OȚELARULUI

PĂRUL BERENICEI ȘI ALTELE

Am în față o culegere de poezii în care, după o lectură atentă și repetată, eram gata să renunț a-mi alege exemple rele de discutat, convins că nu sînt. De altfel în ciuda unor aparențe și a unor comentarii malițioase mai vechi, eu sînt un amator de poezie și nu mă plictisesc să caut mai ales la tineri ceea ce-mi trebuie. Inutil a spune că am învățat să descopăr, fără să-mi fac din asta un titlu de glorie, că mă amuză competiția criticilor în această direcție și că sînt adesea de părerea și de partea poetului nedreptățit. În locul vanelor sentințe, prefer să stărui asupra mijloacelor de exprimare ale fiecăruia, asupra limbajului care dă măsura unui poet. Constat că, spre deosebire de epoca dintre cele două războaie, poeții au devenit mai clari, că evită cu succes gramatica solitară, ermetismul formal, fără a cădea în platitudine sau locuri comune. Foștii suprarealiști nu mai sînt dificili, totuși au menținut parțial un anumit mod de a figura natura prin imagini singulare. De pildă, descriind Bucureștiul seara, cineva își imaginează silueta clădirilor neterminate încă pe cer și decorează un dormitor în acest chip:

„...Ursa Mare pe tapetul unei odăi de dormit
și Părul Berenicei ca o draperie subțire la fereastră"

Înțelegem că poetul vrea să aibă un dormitor cu lumină scăzută, siderală, care să-i dea senzația nopții liniștitoare, a unui somn în preajma cerului, ceea ce, să recunoaștem e foarte frumos. Interesantă și inedită e, de asemenea, interpretarea constelației Părul Berenicei ca o draperie subțire la fereastră, deși aceasta nu pare sugerată de constelația însăși, cît de numele ei, extras dintr-un atlas.

Principiul reprezentării naturii e foarte rar respectat de poeți, căci nimeni nu va crede că pentru imaginea sa poetul a căutat pe cer, în emisfera boreală, între Arctunus și Leu, Părul Berenicei. De acest lucru ne asigură altă poezie, a unui tînăr, intitulată: Din balconul iubitei, **pe care nu m-aș încumeta s-o traduc în întregime. În ultima strofă este exprimată însă limpede o dorință de cufundare în noapte, dacă ne gîndim și la alte sensuri posibile ale acestui cuvînt (noaptea e regimul lui Eros, haosul din care se naște viața, vremea somnului și a visării etc). Deci poetul care a vorbit înainte de apropierea iernii în care iubita sa va fi, încununată de zăpezi, mireasă „noapte de noapte", zice:**

„Vom trece de mînă prin inima
septentrionului și
în Părul Berenicei topindu-ne
spre ziuă vom asfinți".

Nu mai coborîm la legenda reginei Berenice amintită de Suetoniu și din care Racine și Corneille au scos o dramă (Berenice, Tite et Berenice), **pentru că și aici poetul își scoate imaginea din numele metaforic al constelației nordice.**

*

Nu condamn neologismele în poezie și Hunedoara văzută ca o corabie crestînd o mare de mazut (adică **păcură), sau rachetele zburind ca la un joc de** slalom (cursă de schi al**pin) mi se par imagini bine găsite. Disgrațioși sînt numai termenii tehnici introduși fără sens metaforic în poezia ca** pichamer (ciocan mi**neresc), cuvintele care au un corespondent românesc precum** siaj (dîră **lăsată pe apă de o navă care înaintează).**

Mai grav e cînd poetul nu pare a cunoaște exact semnificația termenului, asemenea unuia care crede că ochiul lui Dumnezeu este pictat în mijlocul unui triunghi isoscel, **în loc de echilateral, că pămîntul e** ductil **la cîntec și căldură (vrea să spună că e bun conducător de căldură și sunet, cînd ductil înseamnă că poate fi prelucrat în fire sau foi subțiri).**

Nu mi se pare corect spus: „Tot cu rimele-mi duc harul" pentru că harul nu se duce ca traiul, îl ai sau nu-l ai. Cît despre rime, acestea îți pot face farse, mai ales dacă harul nu te vizitează. Iată o strofă:

„E-nlăuntru meu înzestrat cu
luxuri,
selenar de clar și chenar mișcării.
Luminez grădini și agit în fluxuri
apele mării".

E adevărat că luxuri rimează cu fluxuri, dar e plural de la lux, nu de la luxură, iar luminat de luxuri este fără sens. Nu mai insist asupra faptului că nici dacă poetul ar fi zis că are interiorul luminat de luxurii nu era așa de selenar (lunar) de clară. De altfel nu e tocmai limpede nici de ce poezia cu strofa de mai sus se intitulează Euritmie. **Euritmie fără armonie? Dar să cităm mai departe. Zice poetul:**

„M-am mutat mai sus și, mirat,
Selene-și
pune zborul meu incrustat cununii.
Aș putea s-ating cu un deget leneș
cearcănul lunii.

Dacă mirat se raportă la Selene, acordul e greșit, pentru că Selene e de genul feminin, dar nu aceasta e problema. Bănuiala mea e că, din cauza rimei, poetul comite iarăși o confuzie, între cunună și cununie (pluralul cununii). Sîntem în drept să întrebăm: Selene își pune mirată zborul drept cununii sau Selene își incrustează mirată zborul cununii sale?

Același rimează în altă parte bătaile inimii, **în chip imposibil, cu** Francesca da Rimini...

Cît de candizi sînt unii poeți! Unul declară:

„Am studiat tăcerea
O știu pe dinafară".
O știe, dar n-o respectă!

AL. PIRU

SĂPTĂMÎNA POEZIEI

GHEORGHE PITUȚ

TĂCEREA DE PIATRĂ

La poarta cetății să fie pus
un bătrîn înțelept.

Singur pe drumul ce coboară,
dedesubt, dedesubt la puterea primară
Din munți lunecat
pe partea de sud a anului.
Regizorul acestei lupte cu viața.
Tulbură gîndul prăpastiile unei simfonii.
Tîrziului cu barbă ochii i-s neguroși,
privirea lui pustiită pe noi
de undeva din amintire.
Un rîu răsfrînge soarele din antichitate.
Închipuită viața în preajma unor pietre.
Dedesubt, dedesubt la puterea primară.

Rîul aleargă să-și reia începutul.
Masa rotundă, o piatră de moară, străveche
șlefuită-ntr-un veac depărtat viitor.
Se-aude rotunjirea pietrelor pe fundul apei
și peștii cum respiră
De noi cei mulți îngreuiat pămîntul.

Unsprezece luptători și mai marele lor
lîngă pacea acelei Mese de piatră.
Din tufișuri răsăriră
îmbrăcate în negru mamele lor.
Pe clepsidre tăcuți luptătorii,
răcorite trupurile lor sub privirile
femeilor ce i-au coborît pe pămînt
Galbene mărturii cu sfinții
ce-nconjoară pe cel tînăr
(dar n-au fost sfinți, ci luptători;
și cineva cu dragoste adîncă
închipui o trecere-nțeleasă
de cei ce contemplară vremea.
Avurăți ochii plini de moarte.
Abia desprinse frunțile voastre de lut.
Mai marele lăsă să se-nțeleagă
sfîrșitul luptei într-un timp departe
cînd ei vor fi venit a nu știu cîta oară
Niciodată.
Sisif scăpă din munți un bolovan
în acea clipă.

Scrîșniră lung topoarele de piatră
săgețile mușcară crud mamuții
și bouri aplecați au fost pe Masa
rotundă șlefuita-n viitor.
Puteau să-și culce trupurile peste apa
frigările cu boi întregi sub asfințit
îmbietor chemară zeii.
La Masa celui ce privea din amintirea viitoare,
înfierbîntară carnea dinții aprigi,
o liniște crescu cerească
încît se auzea cum hrana se transforma
în sînge tînăr.
Cuprinși de febra căutării luptătorii.

Strivit un veac amar în dinții lui Prometeu
Apele verzi de fiere
Fără potrivnici luptătorii
Dușmani erau doar visele, fiarele
un cer cu lunele și lavele trezite din adînc.
Luptau să îmblînzească viața.
Potrivnic totul și nimic.
Chemări de ... leghevală vremea.
Douăsprezece stele pe boltă
nefiresc își împung strălucirea spre noi.
Călătorece.
Bărbați rotunzi pe caolc
învolburați peste lume.
Poți sta de vorbă c-un locuitor din Mare,
învins pe golul unui sunet
te poți trezi sub geana sinisa a Elope
Rămași datori c-un cîntec
cît osia erei Tîrziului cu barba creator.

Călătoresc popoare în căutarea hranei
și a soartei lor.
Destin de ape le cerne pulberea.
Rămînem noi ca piatra
acestei Mese a tăcerii.
Croite în noi toate drumurile noastre
Trăim mai mult ca toți.
Trăim, trăim.
Cei doisprezece luptători
înconjurați de noi.
Fala noastră izvorîtă din noi,
biruitoare și trufașă cu străine semne
Altfel egală pentru toată lumea.

Inima acestui drum trecută printr-o inimă gravă.
Vestită patria cîntecului.
Armonie trezită în lucruri
din visul Cioplitorului cu barbă
Poate și cîntecul
rostogolit pe cumințenia acestui pămînt.
Trăiește cerul ca o mare răsturnată pe lume.
Corăbii luminoase — stelele.

Inima drumului țintind departe.
De-o parte și alta arborii veacului.
Fecioarele brune
înmiresmează amiaza cu trupuri brumate.
Cei tineri smulseră
cîte un strigăt din șoldurile lor.
Regizorul acestei lupte cu viața
înaintat cu mult pe inima drumului.
Ne-am săturat de ospețe.
Masa de piatră,
devenită pe deplin a tăcerii.

Îmblînzirăm caii sălbatici
cîinii supuși la paza lucrurilor noastre,
binecuvîntă ploaia recoltele mari,
albiți în sîngele luptătorilor
o mie nouă sute de ani,
născuți și stinși și iar născuți,
am fost prin noi pînă la casele dacilor,
apărarăm pămîntul acesta lăudat
de murdăria celor veniți cu de-a sila,
îngenuncheați numai în fața femeilor noastre,
fără slăbiciune, ci din dragoste.

Spălară ploile zgura de pe frunțile noastre.
Nervii noștri țiuie pînă la steaua polară.
Veștejesc păduri
îndepărtate pe platouri solare.
Încorporați de mult cei doisprezece luptători,
arborilor care se roagă la marginea drumului.
Înmulțiți fără număr
noi, fiii lor, pe pieptul puternic al anului.
Trecurăm de valea uitării prin cîntecul acesta.
Cioplitorul cu barbă
abia zărit în viitor.

O poartă izvorîtă din mîinile lui.
Netezit va fi destinul nostru
printre stîlpi triumfali.
Ne-am ales din nou doisprezece luptători
Cinstește pămîntul osteneala noastră
cu pietrele răsărite din el.
Clepsidre.
Măsurat ne suge pămîntul
prin rotundele ore de piatră.
Rămîn recolte bogate în urmă.
Mulțimea-și cinstește luptătorii cu scaune
Grupuri ce trei odihnesc
și ascultă pămîntul.
Douăsprezece scaune de-o parte și alta.
Femeile îmbrăcate în negru
răcoriră cu privirile
frunțile luptătorilor.
Alte douăsprezece scaune primiră fecioarele.
Prin cer se insinuează copii nenăscuți.
Cioplitorul cu barbă
hotărî o împlinire pentru acest popor neobosit:
Poarta sărutului.

Întîrzieți la umbra iubitelor noastre
Trupurile înmiresmate ale fecioarelor
sînt turnuri călătoare.
Sînii lor zburdară ca iezii pe amurg.
Agățată neodihna noastră de umerii lor
Cu ochii le-am cotrobăit prin suflet
pînă la pietrele de rîu.
Și ele au vrut să treacă
rezemate de noi prin Poarta sărutului.
Mai tîrziu întinse pe pajiștea anului
auzirăm copiii noștri
zămislindu-se în pîntecul lor.

Căutarăm înfrigurați pe Cioplitorul
care tăiase Poarta împlinirii noastre
Cred că plecase
prin vreme înainte cu o mie de ani.
Aici am hotărît să fie cetatea noastră.
Păduri au fost culcate în grabă,
stîlpi de stejar aduși să țină acoperișele,
un munte întreg împărțit la temelia cetății.
Luptătorii despărțiți pe la casele lor.
Inima cetății bate egal.
Dughene, prăvălii și case de noapte
sporiră bogăția cetății.
Diminețile plămînii respiră tămîia bisericii.
Acolo fură botezați fiii noștri.
Noi, mulțimea, trăim
pe buzele unei mizerii cumplite.
Viața sfințită numai de fiicele noastre
Plictiseala a crescut
Pe fruntea cetății.
Ne plictisește foamea.
Moartea ne caută sub chipul unei fecioare

Fără voia lor
trăiesc frații noștri sub alte stăpîniri.
Popoare fără astîmpăr
bat cu pumnii în poarta destinului.
Cernite încă de-acum
privirile iubitelor noastre
Tot atît de liniștit
pămîntul aleargă sub roțile tunurilor.
Baluri scuipă cetățile cu foc
Cadavre înverzite pe ostroavele lumii.
Trăim departe grozăvii
care privesc îngăduitoare Infernul lui Dante
Furtuni solide.
Așchii de oase sbîrnîie aerul,
măduva lor fierbinte vărsată pe noi,
călătoresc picioare singure pe cer,
trunchiuri din trupurile soldaților
convulsionează țărîna
ochii în capetele despicate se brumară,
caii aleargă spre sălbăticia
din care au venit,
temeliile vieții ard pînă la epoca pietrei
Cadavrele dulci dospiră pe cîmpiile globului.
Ciuma colindă ca o femeie bătrînă
din oraș în oraș.

Înmuguriră morții în arborii veacului.
Întorși, ce puțini, la casele noastre.
Îmbătrînite femeile de groază.
Undeva, într-o spărtură de cer
un arnic bate neiertător
sfîrîindu-și cenușa ca măsură a celor stinși.
Eliberați pe scrumul măcelului
frații noștri stăpîniți pîn-acum.
La poarta cetății primiți cu fanfară
limpezi hotarele seminției noastre.
Ne-aducem aminte de Masa tăcerii,
de luptătorii porniți înspre noi
sub solzii unui soare antic,
țărîna e arsă pe osemintele lor.

Convoaie lungi de morți ieșeau din asfințit.
Pentru ei Cioplitorul clădi un cimitir nesfîrșit.
Sicrie puse cap la cap în picioare
sub cerul bătrîn.
Cuprinși de mirare cei vii.
Iată sfîrșitul luptei noastre.
Coloana fără sfîrșit
Frunțile noastre plecate pios.
Luptătorii intrară tăcuți
în cimitirul cu un singur mormînt înalt.
Melodii continentale asurziră cetatea.
Umbrele mamelor noastre
neclintite, de veghe.
Pe neașteptate
ivit între noi Cioplitorul bătrîn.
Privirea lui pustiită deasupra celor vii
căută înțelegere:
„Fie această Coloană
recunoștința fără sfîrșit a voastră și-a mea.
Sicriile acestea clădite infinit
însemne că viața voastră e infinită".
De pe osia Carului mare
revărsată o pace primară.
Chemarea altor lumi
răscolește destinele noastre
Luptătorii
își răcoriră
încă o dată
trupurile sub privirile mamelor

SCHIȚE DE CORNELIU OMESCU

SUFLET TĂIAT

Dimineață, Margareta Ciobanu se trezi brusc. Se răsuci nervoasă în pat, ascultă cu spaimă liniștea și surise înviorată : simbătă !

Văzuse, în vis, ceva neplăcut : un om sărind în fața tramvaiului. În viața ei, Margareta Ciobanu văzuse patru accidente de circulație fără să lesine. Nu se speria de sînge : tăia găinile simplu de tot, pentru toți vecinii din bloc. Ba toate rudele ei de la țară tăiau porcii numai duminecă, s-o aibă acolo : era îndeminatecă și știa să învioreze scena penibilă a înjunghierii cu o glumă bună. Îi plăcea că e o femeie pe care sîngele n-o impresionează și căuta, de cîte ori avea prilejul, să arate acest lucru. În visul de peste noapte, omul acela se zvîrcolise cu ea pe treptele palatului cultural și ea răcnise, în vis, de plăcere și de bucurie că e așa de priceput. Apoi, un milițian fluierase lung de tot, ca sirena de la fabrica de nasturi din vecini. Omul ei se ridică și rămase, cu mîinile în șold, înalt ca un plop și masiv ca un castan bătrîn. Margareta îl rugase să intre în palatul cultural și să ceară o carte de la bibliotecă pentru ca milițianul să nu le poată spune nimic. Milițianul venea spre ei lovind cu piciorul niște baloane colorate. Margareta înțelese cu mirare că e de fapt pe treptele catedralei catolice de pe Corso. Omul ei începu să ridă și, rîzînd, fugi spre tramvaiul care gonea încoace. Margareta văzu, în ritm încetinit, grotesc de încetinit, izbitura, smucitura, traiectoria trupului în aer și cufundarea obositor de lentă a roților în stofă. Și după ce tramvaiul trecu, pe șine zăcea o jumătate de porc cu măruntaiele împrăștiate. Margareta se trezi brusc. Șase și cinci minute. În odaie plutea o liniște stranie...

Sosi la timp la birou. Stătea la coadă în fața condicei apoi, surîzînd cu o severitate înceată și sigură, intră în biroul inginerului șef. Scoase mașina de scris din dulap, potrivi niște hîrtii pe măsuță și deschise fereastra. Peste mirosul de mucuri, cenușă, aer stătut, răcoarea gerului se rostogoli ca un tăvălug de cauciuc. Pe biroul șefului găsi un bilet :

„Margareto ! Bate-mi procesul verbal de la ședința de inovații. Păcat de tine că ai lipsit și nu l-ai auzit pe moș Pantea ! Sînt pe teren. Îți aprob învoirea aceea de la ora zece. Cu salutări tovărășești".

— Ce învoire ? se încruntă Margareta. A da ! Azi e simbătă, și el... hm ! N-a stat să-și ia măcar salariul...

Deschise tranzistorul din sertar și căută un post cu muzică. Ascultă cîteva acorduri dintr-un twist cunoscut. Oftă. Se auzi telefonul. Se încruntă :

— Au și început !

Ridică receptorul.

— Alo ! Cu tovarășa Margareta Ciobanu.

— Tu ? Petrică !

— În trecere.

— În trecere ?

— Păi, ce, credeai că m-am mutat ?

Ticălosul ! gîndi ea. Totdeauna în trecere.

Fusese cel dintîi. Cu trei ani în urmă. Nepriceput, brutal. Ea nu-i spusese nici că suferă, nici că-i este silă. Așteptase o minune. Cea mai banală durere de măsele e mai rea, dar tot atît de banală. Ba mai banală. Și după două săptămîni, el. Apoi îl văzuse anul trecut. Îi povestise cum i-au pus atunci un tub de metal și că îl blestemase. El, filozofic, îi declarase că femeile moderne nu se încurcă degeaba cu un copil.

— Totdeauna în trecere ?

— Acum stau mai mult. Trei săptămîni. Avem o ridicare complicată. Nivelmentul unui sfert de oraș. Sîntem o echipă întreagă. Ne-a înghesuit pe toți într-o cameră la hotel și jucăm pinaclu pînă la miezul nopții. Eu sînt în gașca de bridge.

— În trecere...

— Iar o iei în tragic ! În loc să te bucuri...

— Just tovarășe.

Și-i trînti receptorul.

„Eu nu am vîrsta să iubesc...", cînta o fată în italiană, cu o voce metalică, rece, de tranzistor minuscul. „Eu nu am vîrsta să ies cu băieții seara..."

Dacă mă sună iar, gîndi Margareta, dacă mă sună încă o dată... Bine, dar să nu-mi spună „suflete". Să nu-mi spună „sînt un om foarte singur". Să nu-mi spună „ai ochi de copil, curați de tot". Să nu-mi spună „fii deșteaptă". Dacă nu-mi spune nimic din toate astea, e bine. Atunci îl fac eu să rămînă. Și o să rămînă aici. Aici. N-o să mai spună „sînt în trecere". Și nici „nepriceputo".

Așteptă. Telefonul tăcea. Îl privi cu ură fierbinte.

— S-a dus. Așa-s ei. Se duc.

Scoase din sertar manuscrisul unei piese de teatru. Numără paginile : mai avea șase. Gîndi : o oră. Făcu o socoteală pe cartonul dosarului.

— Ieftin, spuse ea. Ies numai la șaizeci de lei. Nu-mi ajunge pentru căciuliță aceea. Putea s-o scrie mai lungă. Ei, dar azi se dau și primele ! Stofa vernil.

În radio se schimbase melodia. Întîi zurui o tobă, apoi telefonul.

— Alo. Cu tovarășa Ciobanu.

— Ce mai vrei ?

— Nu te-am văzut de un an.

— Ți-ai adus aminte că exist.

— Îți tremură vocea, Margareta !

— Într-un an s-au întîmplat multe.

— Așa-i viața.

— Așa ? !

— Așa.

— Hm.

— Ce-ai spus, Margareta ?

— Nimic.

Așteptară. El pîndea. Ea începu să lăcrămeze rar.

— Spune ceva, Margareta.

— Ce ?

— Ceva. Orice.

— N-am ce.

— Nimic ?

Își mușcă buzele.

— Nimic.

— Bine. Atunci, la trei, cînd ieși, te aștept. Dar fără flori sau ciocolată. Știi, vreau să luăm masa împreună. Nu la ospătărie. La Cina. Ca atunci. Vrei totuși flori și ciocolată, ca atunci ?

— Nu.

— Măcar flori. Nu-s scumpe.

— Bine.

— Crizanteme sau garoafe ?

— Nu știu.

— Alege, mamă dragă.

— Mamă dragă...

— Ei, da. Mamă dragă.

— Eh.

— Crizanteme sau garoafe ?

— Margarete.

— Margarete ? Bine, bine. O să caut. La revedere. La trei fix sînt acolo. Știi copacul. Nu știi cît sînt de fericit !

Se auzi un țăcănit. Margareta își mîngîie ochii cu un deget delicat.

— Nu știu, spuse ea.

Apoi i se făcu foame. O foame care îi despica dureros măruntaiele. O foame care o sfîșia, o fărîma acolo. Scoase din sacoșa de sport sandviciurile cu slănină și gogoșari. Le mestecă înverșunată. „Mamă dragă" îi spunea cineva. „La trei fix, mamă dragă".

Primi corespondența șefului. Curiera o privi cu un aer plictisit, înțepat, distins. „Și asta mă face curvă, cînd poate și unde poate, momîia !" Îi restitui femeii borderoul semnat, cu un gest elegant și sigur.

Renunță la piesă. Bătu, repede și cu o mulțime de greșeli, procesul verbal al ședinței de aseară. În timp ce lucrase se gîndise ce are de făcut. Isprăvi la nouă. Se îmbrăcă în grabă. Puse pe ușă tăblița „PE TEREN". Coborî treptele în goană. Urcă din mers în primul tramvai. Se înghesui în față — mutîndu-și nervoasă greutatea de pe un picior pe altul. Coborî cu o săritură nesigură, dar nu lunecă pe polei. Fugi spre casă cu pași mărunți. Urcă treptele gîfîind. Zvîrli mantoul pe un scaun și începu, cu gesturi febrile, să mături, să scuture, să spele, să calce batiste, prosoape și așternutul scrobit din coșul cu rufe uscate. Schimbă fața de pernă. Controlă conținutul frigiderului, surise și se zvîrli în baia fierbinte. În baie, se spălă încet, gîndindu-se cum o să fie totul. „N-o să mai spună că sînt nepricepută". Surise. „Beau mai mult ca el și n-o să-mi spună !".

Se întoarse în cameră. Era abia ora douăsprezece. Privi patul și îi fu milă de așternutul proaspăt și neted. Se culcă pe masă, cu o săritură, trîntind vaza goală. Vaza nu se sparse.

— N-avea flori, rîse. N-avea flori! Dac-avea flori, era păcat să se spargă. Mare păcat ! Dar așa...

Apoi privi tavanul alb.

— Doamne, ce alb e ! Așa de alb, alb-alb...

Închise ochii și șopti :

— Mamă dragă, mamă dragă... Nepriceputo !

Tresări, crispată. Se sculă, crispată. Bătu din picior, bău două somnifere și se trînti în pat.

— Nu trebuie, îi spunea cineva, nu trebuie. Scoală-te și pleacă. Trebuie să pleci acolo. Tot acolo. Și la Cina. Ca atunci. Atunci era seară, dar acum e un atunci. Alt atunci : mare, frumos, curat, sigur. Trebuie. La trei fix. Copacul. Suflete. Sînt un om foarte singur. Ai ochi de copil, limpezi. Fii deșteaptă, suflete. Trebuie, suflete. Nepriceputo.

— Nu vreau, țipă ea. Nu vreau ! Mamă ! Mamă ! Nu vreau !

Și se ghemui sub plapumă cu dinții zgîlțîiți de un clănțănit dureros.

— Fii calmă. Spuse ea. Margareto!

Și la ora două adormi. Visă un porc tăiat, visă un pom de crăciun, umblă cu colindul și, celelalte vise, alene, se strînseră într-o beznă albă.

Se trezi duminecă dimineața cu o vagă senzație de pustiu în corpul greu și cu capul vuind, greu și el.

— Ce faci suflete ? rîse ea și sparse vaza. Ești un biet suflet tăiat, suflete.

Deschise șifonierul. Își privi îndelung zestrea, odaia și corpul, gol și neted, în oglindă. Apoi se culcă îndărăt în pat și începu să aștepte, să aștepte...

Privind tavanul alb.

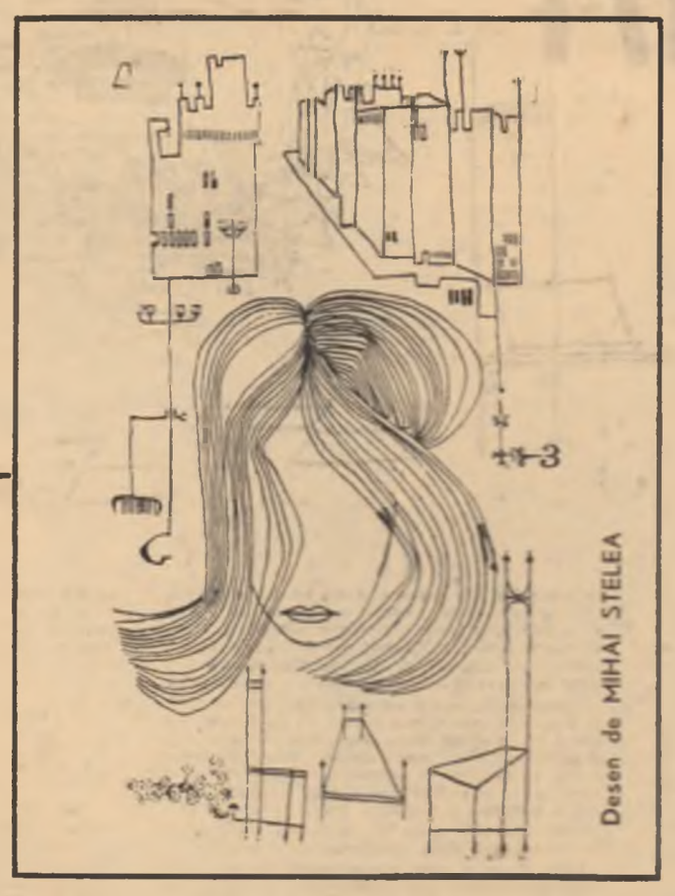

UN PUNCT PE STRADA FĂRĂ CAPĂT

Erau împreună din întîmplare. Și tot din întîmplare, brusc, intrară.

— Dar nu stăm prea mult.

— Ești obosită ?

— Într-un fel aș cam fi.

Se așezară la o masă retrasă.

— Mîine vine bărbatul meu de la băi.

— Ar trebui să fii bucuroasă.

— Ar trebui să pot fi.

Veni chelnerul. Cerură coniac.

— Pari prea îngîndurată.

— Chelnerul ne-a privit lung.

— Te cunoaște ?

— Aș ! Dar se vede totul pe fața noastră.

— Tu ești frumoasă așa, după.

— Toți oamenii sînt frumoși după.

Zîmbiră.

— Tu ești în mine și acum. Ai să rămîi toată noaptea.

— Spui prostii.

— Voi, bărbații, nu puteți prinde pe prostia asta.

Se juca neatentă cu verigheta.

— Îl iubești ?

— Nu am pentru ce.

— Dar ai avut cîndva.

— Niciodată.

— Ți se pare.

— Știu ! Înțelegi ? Știu ! Și am știut. Și voi avea de știut numai asta, întotdeauna.

Niște turiști străini intrară cu zgomot și rîseră.

— Ar fi frumos ca omul să poată fi toată viața turist.

— Ar fi obositor. Eu sînt geolog și știu ce înseamnă să dormi mereu pe alte coordonate.

— Obositor e să stai luni, ani, printre țigări și timbre cu un om ciuruit ca o strecurătoare de tăiței.

— Nu trebuia să-l iei.

— Mi-a fost milă de el, atunci.

— Ești convinsă că mila ta va ține mult ?

— Nu sînt.

— Într-o zi, îți va fi milă de tine mult și degeaba.

— Mi-a fost deja.

— Lasă-l.

— Mi-ar fi tot milă.

— Și ?

— Să bem.

Ciocniră.

— Lasă-l.

— Să bem, am spus.

Bură.

Cineva strecurase în tonomat o monedă și, în local, se auziră cîteva acorduri vagi acoperite de voci. Apoi vocile se topiră. Melodia se zbătu singură printre pereți. Apoi melodia se răsuci în oameni ca o spirală de fum.

— O cunoști ?

— Avant de mourir.

Ascultară, tăcuți, sfioși.

— Dragostea e singurul lucru serios în viață. Avant de mourir, singurul.

— E mult mai serios să fii om ! Iar dragostea poate să fie sau nu a ta. Să treacă prin tine în fiecare zi sau o singură dată. Și, oricum, mereu, să fii, avant de mourir, om. Că după asta...

— Să fii om se cheamă să fii proastă ?

— Exagerezi.

— Deloc. Omul tău e groaznic.

— Nu e de vină el că e groaznic. Războiul l-a ciuruit.

— Și tu... tu ești un azil de binefacere !

— Taci ! Strici tot ce mi-ai dat.

— Lasă-l. Te rog. Fără tine nu moare. Există sanatorii, doctori, spitale și... infirmiere. Sute de infirmiere.

— Soția e altceva și una.

— Ce faci cu ani tăi ? Au să treacă absurd. Ești pur și simplu proastă. De sus pînă jos, proastă.

— Exagerezi.

— Ești cum nu se poate de proastă.

— Proastă ? Greșești. Astăzi sînt fericită. Prima dată și enorm, ultima dată și tragic. Viața e uneori tragic de frumoasă, asta e ! Pentru mine astăzi, cînd sînt fericită. Astăzi.

— Astăzi... Dar există și un mîine.

— Voi trăi întotdeauna în acest astăzi.

— Prostii. Nu vei putea.

— Nu știi ce poate o femeie cînd vrea.

— Lasă-l.

— Să plecăm.

— Ești groaznic de proastă.

— Nu există prostie.

Plecară și, pe drum, tăcură tamburați de violența cu care își vorbiseră.

— Aici ne despărțim, dragul meu. Tu încolo, eu încoace.

— Aș vrea să te mai văd.

— Te rog ferește-te să cauți asta.

— Lasă-l !

— Nu am voie. Sîntem oameni sau nu ?

Și femeia surise, plecîndu-și fruntea ușor :

— Acum eu plec, dragul meu !

O văzu cum dispare. Femeia se făcuse mică, tot mai mică, un punct pe strada fără capăt. O privea și, încet, se simți umilit, mărunt.

VASILE NICOLESCU

Repetiție

Cît de simplu chema oboiul
pădurea în mijlocul sălii
Scaunele s-au retras în întuneric, instrumentele
o porniră și ele îmbulzindu-se
peste sferele fugitive ale muzicii.
La început au venit ecourile :
intrînd pe-o aripă și lovind zăpăcite pereții.
Veniră apoi cucul și mierla. Apoi foșnetele,
trosniturile toamnei, clocotul ploii, furtuna,
tăcerile sticloase ale iernii, urletul lupilor
surpînd traienele.

Doar copacii întîrziau, întîrziau
la margini de timp și cuvînt.

ILIE CONSTANTIN

Precum Ștefan în arme

Mamei

A fost odată-un om și a murit !
Ce să mai spun în dreptul soartei lui,
în dreptul petei lui în infinit
Fără răgazul niciunei statui.

Abia apuci pe coapsa ce te-a dat
Să țipi că ești, să plîngi mișcări,
Că țipătul în geamăt spiralat
Te exilează-n morți din căzări.

Rotirea bunului luceafăr cald
Ne însoțește ani și nunți și fii,
Ne biciuiește sîngele în salt
La rătăciri și la călătorii.

A fost odată-un om și a murit !
S-a șters culoarea lui între culori,
— Disc al lui Newton, mare și rotit, —
Pămîntu-n alb ne duce, vuitori.

Ce forță se mai poate-mpotrivi ?
Iubirii cui pe scoarța în ocol
Să-i dăm ecou cabrîndu-ne o zi
La marginea pămîntului, în gol ?

A fost odată-un om și a murit !
O, de-aș putea s-adaug un cuvînt !
Mai aminat, prin dragoste, pornit
Să lunec către antipozi, mai blînd.

Să fie ca și cum aș mai dura
Precum Ștefan în arme însemnat,
Și s-ar păstra din moartea mea ceva,
Din stingerea mea demnă, de bărbat !

RODICA IULIAN

Invitație la măsuri

Dar ce ne facem cu poeții ?
Cu umbletul lor prin nimbul de aer al plinii...?
Ei cad din pahar în pahar cu o secundă
prietenească

Stiu acest fel de a împrumuta vinul puțin.
Călătoresc prin ținuturi unde grîul nici nu
visează

vizitele omului.
Prezenți la umbre,
cînd pădurea singură se crede.
adaos la podul terminat de ingineri,
peste care nu treci
pînă un pas imaginar nu cere tărmilor
apropierea.
Și se amestecă în păsări, stîrnind o vîlvă-n aer,
ca desfundarea unui drum, de hat
miluri albastre, și cerul mai cîștigă un zbor.
Domnilor, ce ne facem cu poeții ?
Supravegheați-vă-n secret,
unii din noi apun, intră-n perete, fără veste,
aspiră cărămizile ;
în zidul casei luptă un poet,
sîntem înconjurați,
și nimeni nu va spune — păcat !
Și vom ajunge să nu avem hîrtie și creioane,
ei pot transmite lemnului un ordin,
și toate ipostazele pădurii ne vor refuza.
Ei pot încremeni sertare descuiate,
pot încăpățîna șampile
și nu vom mai putea să întărim o semnătură.
Ei sînt ispită pentru lucruri,
să ne ferească dumnezeu să acționeze lucrurile
și cred că o vor face.
isi amintesc mereu de oameni
ca de o stare proprie, uitată.
Domnilor, ce ne facem cu poeții ?
Ei se-nmulțesc în oameni
prin nu știu ce adaos —
și fiecare om ajunge o soie.
Noi, domnilor, murind de-atîtea vești

AUREL POPESCU

Pămînt

Pămînt cu must de busuioc și sînge
La sînul tău am adăstat mereu
Iar gîndul meu ce rîde și ce plînge
Nicicînd n-avu pe altul dumnezeu.

Te-am căutat în a vremilor treceri
Și te-am visat în nopți tîrzii de sbucium
În brațul milioanelor de seceri
Și-n nostalgia glasului de bucium.

În trupul tău înmiresmat și rece
Lăsai zălog al muncii cîntec drag
Ca zilele și anii ce vor trece
Să-ți aureasca-al holdelor șirag.

În finul tău, miros de busuioc
Am respirat în nopți tîrzii de vară
Și-n drumul meu în fiecare loc
Și stele-avui și licurici de seară.

Eu ți-am citit cumplita ta poveste
Pe rîndurile plopilor din cîmp
În cetina molizilor din creste
Și-n jepii dintre Omul și Paring

Povestea ta n-am căutat-o-n carte
Ci-n trupul tău cu cîmpuri sîngerii
În fresca ta din nouăsuteșapte
Și-n jertfa celor unsprezece mii.

Ți-am sărutat cristalele de rouă
Și-altițele de viță în terase
Cînd te-ai gătit în prag de vreme nouă
Și ți-ai unit cîmpiile mănoase.

Tîrziu, cînd gîrbov, voi veni spre tine
La capătul fotidicului mîine
Îndreaptă-ți trupul reavăn iar spre mine
Tot cu miros de busuioc și pîine.

CONSTANȚA BUZEA

Copiii mării

Nu cere copiilor mării să te cunoască.
Dacă ești munte, așteaptă-i.
Timpul, cu nori se ridică-de-acolo
De unde jocul lor nu mai are sens.

Așteaptă-i pînă ce mării
Ți intorc spatele, pînă ce n-o să-i mai doară
Prăbușirea castelelor de nisip.

Vor veni mari, cu ploaie cu tot,
Ei însiși ducînd acele cazane de aburi în brațe,
Și vor începe să te deschidă.
Răscolit vei fi munte,
Și vei crede cu bucurie că tu le ești ținta,
Că aurul tău, și argintul, și lemnul
Ți va cuprinde încet
Schimbîndu-le esența, și fiecare
Se va îndoi, va suna, se va ciopli
Întocmai ca elementele tale.

Dar nu te vei alege decît cu bucuria
De a le fi pus la picioare apele tale,
De a le fi dat lemn de corăbii
În care să te încarce.

Și nu te vei alege decît cu un statornic drum
În serpentină, cu poduri rotunde,
Și cu trupul în două tăiat.

Te vei răsuci pe loc ca orice statornicie,
Și vei privi
Lumea care stătuse în umbra spinării tale.

Drumul care te taie va fi drumul soarelui
Către o altă întindere nemărginită de apă,
Către acel albastru fără de care
Copiii mării nu te-ar fi înfrînt,
Și nici nu le-ar fi trecut prin minte
Să-și părăsească locul de baștină.

IOANA BANTAȘ

Primejdiile

Iată. Am ridicat toate porțile.
Te du în lume !

Să te ferești de omul-copac.
El a uitat mersul
sau nu l-a învățat niciodată.

Să te ferești de omul-șarpe.
El merge totdeauna
dar nu lasă urme.

Să te ferești de omul-pasăre.
El cîntă mereu
dar nu știe ce spune.

Să te ferești de omul-visare.
El doarme toată viața
și moare în somn.

CECILIA DUDU

Phönix

Se sue verzi înflăcărări în trunchi
s-aprindă torțele în muguri.
Iubitule, răstoarnă
cerul pe genunchi
cînd seve noi se ard pe ruguri ;

cînd frunze din pămînt
cad sus pe mlade,
urcînd pe ramuri toamnele trecute
— prin trunchii plini —
spre cer cascade :
Iubirea noastră, a frunzelor căzute.

Sînt phonicsi frunzele trecute
cîntînd culori
pe ramurii de pară —
spre ceruri izbucnite alăute.
— Iubitule, e primăvară.
Sînt jari în floare frunzele căzute !

Ore

— Răsari, lumină ?
— Soare ! Iar răsari ?
— Și dacă-n tine umbrele ridici ?
— Răsari, lumină ?
— Soare, mai răsari ?

— Te stingi, lumină ?
— Soare ! Apui ?
— Și dacă-l cea din urmă ?
— Te stingi lumină ?
— Soare ! Mai apui ?

SĂPTĂMÎNA POEZIEI

FLORIN MUGUR

Lupta copacilor cu solitudinea

Ferice de omul menit
Să știe-ale zeilor taine.

EURIPIDE

I

— Fumegă cerul. S-a albit pămîntul.
O ultimă stea galbenă se stinge
lovindu-se de pieptul meu noros.

Bărbații au plecat toți la război.
Cetatea-i singură. Pe rînd, femeile
s-au făcut palide și s-au închis.

Departe, sila, temerile, aburii
bărbaților răcîndu-se-n zăpada
care dispare fîșîind. Scriu tragedii.

În toamnă, știu, voi cîștiga victoria
la Dionisii. În cetate-i ciumă.
Cetatea-nconjurată ca de-un inel gălbui
de leșurile strînse lîngă ziduri.

Încovoiat, cu fălcile-nlemnite,
lîngă finalul tragediei stau,
lîngă destinele strîmbate de destin,
trist semizeu al liniilor strîmbe.

II

Bărbații singuri și departe de femei.
Nisipuri negre. Nopți îngălbenite.
Grupi astupate cu morți goi. Hiene
călcînd cu lacomie, subțiate,
pe buza grupilor. Cădea
o noapte grea pe semințiile bărbaților.

Bărbații singuri printre arbori dușmănoși
desenînd crinceni cu jungherele pe trunchiuri
picioare zvîrcolitoare de femeie.
Iată și gleznele. Iată genunchii
și șoldurile prăbușindu-se-n extaz.
Și toți copacii deveneau fierbinți.
Pe scoarță, degete-ascuțite de femeie
stringînd inima verde a copacilor.
Copacii prinși de trupuri disperate
se îngroșau și începeau să urle.

Bărbații-ncleștînd vulpile de ceafă
și azvîrlindu-le apoi departe
ca pe niște femei nedemne. Palizi
și încercînd să smulgă femeile din arbori —
și arborii ținîndu-le geloși
strînse de ei cu sînii și genunchii,
străine veșnic, stăpînindu-i arși
de înceda teroare-a neputinței.

Și arborii se retrăgeau în sine
înnebuniți și se făceau semințe.
Și toată noaptea infernal ningea
cu mari semințe fumurii de arbori,
și toată noaptea rîuri de semințe
bătîndu-se, se desfăceau în cer
și se plezneau cu cozile de pietre
și pietrele se desfăceau în două,
și se lăsau pe piepturile negre,
tiranice, ale bărbaților,
și pe picioarele lor mari întinse-n ierburi.

Se deșteptau sub fluvii de semințe,
azvîrleau arborii-napoi în cer
și își chemau cu groază mare caii.
Dar caii înghițiseră flămînzi
semințele demente, aburinde —
cai prăbușiți cu burțile crăpate,
pline de ramuri verzi, pline de frunze.

III

Femei îngenunchiate-n fața paturilor,
genunchii lăsînd urme-n lemn, adînci,
ca niște cuiburi goale. Și departe

pal, închinat deasupra morților prea tineri,
cu capul insultat de suferință,
Apolon Oblicul. Și iar femeile

îngenunchiate, sărutînd mereu
patul de nuntă — nemișcat, alb, sterp,
ca un rîu înghețat.

IV

Ciinii trecînd printre picioarele bocantelor,
lîngă genunchii după văluri nemișcați
ca niște stele umede în rîuri,
ciinii flămînzi mușcîndu-le de văluri,
ciini cu spinări de piatră, găurite
de frig, de ruptele copite ale țapilor,
ciinii războiului mușcînd răniții,

bolnavi de boala sîngelui, fugind
spre piața îngrozită a poetului
și adunîndu-se, umplînd-o, sufocînd-o.

Cîntă-mi, zeiță, despre boturi și spinări.

Azvîrle cineva o facă roșie
și facla arde leneș, rezemată
de capul cîinelui din fund.
Capul cu ochi sticlind se face scrum.

Așteaptă ziua. Cînd vor fi văzuți,
vor exista și vor putea să sfîșie.

Piața pedepselor, de-aromă.
Piața cîinilor.
Poetul își ridică scutul neted.
Poetul își ia sulița. Cu fruntea
neagră de furie. Bubuie sîngele, prelung
Răsare soarele rupînd marginea pieții.
Mîrîie cîinii. Dinții fălcii tari, de sus,
se adîncesc pe dinții celeilalte falci.
Și totuși ceea ce se vede-i dimineața.
Cîntă-mi, zeiță, sfîrșitul dulăilor negri
Cîntă-mi, zeiță, mînia. Mînia. Mînia.

Ţiganca albă

de **VASILE REBREANU**

Motto:

„Ochiul s-a stins în lenta perindare de gratii... Totul cade-n golul lui: în lume-s mii de gratii, dar se pare că după gratii nici o lume nu-i".

RAINER MARIA RILKE

1.

Începuse să-i placă aici, în închisoare, nu dintr-un sentiment de neputinţă, de resemnare, ori că ar fi vrut, deliberat, să se împace cu soarta. Nici nu se gîndise de fapt la soarta lui. Începuse să-i placă pentru că i se dăduse masa la timp, era destul de caldă, era linişte şi, mai ales, nu era vînt, nu ploua, nu ningea, nu batea grindina. Şi mai era ceva: nu avea nimic de făcut. Stătea toată ziua, cu ochii întredeschişi, dormind poate, dormind de fapt numai pe jumătate şi, cum stătea aşa, cu spatele rezemat de perete, cu ochii întredeschişi, răsuflînd încet, regulat, odihnitor, în jurul lui se ţesea o plasă nevăzută, subţire, neagră, de linişte. Prin această plasă răzbateau stins, pînă la el, prin apele somnului, zgomote, paşi, voci depărtate, zăngănit de chei. Putea să stea astfel, să doarmă, să le asculte în acelaşi timp, prelungite şi moi, venind, îndepărtîndu-se, stingîndu-se, revenind iar. Şi era bine. Putea să stea astfel cît ar fi vrut, — mai ales după citirea sentinţei de condamnare la moarte prin spînzurătoare nimeni nu-i spunea nimic, nici gardianul nu mai striga ziua la el, cînd stătea întins pe pat, cum se întîmplase în cealaltă temniţă. Aici era alt gardian iar acesta îl lăsa să stea cît voia pe pat şi aproape că nici nu-l mai controla prin vizeta din uşa celulei. Îl văzuse pe gardian cînd îi dăduse masa şi i se păruse că faţa jandarmului era surîzătoare, nu-l mai privea ca celălalt, încruntat şi rece: i se păruse chiar că îi făcuse cu ochiul, lui, osînditului. Însemna că lucrurile începeau să meargă pe un drum bun, odată ce gardianul îi făcuse cu ochiul, că pe el, pe Ion Bocancea, îl aştepta ceva neaşteptat şi bun, care-l bucura şi pe gardian, lucru pe care însă, gardianul nu i-l putea spune, după cîte se înţelege; zîmbetul acela nu putea să fie altceva decît un semn de bine.

Apoi începeau iar zgomotele, zăngănit de chei, se auzeau chei zornăind, foşnet de umbre, zgomot răsunător şi prelung de hîrdaie; cineva se uita prin vizeta din uşă, se auzeau iar paşi şi el însuşi se ridica atunci, stătea un timp nemişcat, drept, tresărind la un foşnet numai de el auzit şi, deodată îi era frig la spate, se cutremura şi începea să umble grăbit prin celula strîmtă, rece, străină. Se prelingea apoi pe lîngă pereţi, simţea cum hainele lui se ating de pereţi, hainele lui aspre, din pînză grosolană, de ocnaş; foşneau, se frecau zgrumţuros, aspru, mereu — şi atunci se speria: i se părea că un şoarece i se rostogoleşte, fierbinte, cu labe iuţi şi mici, cu blana moale, greţoasă, i se părea că se rostogoleşte înnebunit, rotitor, ca un vîrtej negru, pe spate, pe gît, pe burtă; iar pe spate, rotitor pe burtă, vîjîind pe grumaz, chiţcăind de spaimă; se oprea şi începea foarte încet, neostenit, să-i roadă hainele. Şi atunci fugea de lîngă pereţi, făcea un salt, cutremurîndu-se şi ţipînd scurt, deschizînd larg gura, ca înecaţii: stătea apoi nemişcat, ascultînd, aşteptînd să simtă iar mersul subţire şi iute, vîrtejul negru, blana greţoasă, rostogolindu-se, chiţcăind, sub hainele lui de pedepsit. Aştepta să-l audă ronţăind, găurindu-i pînza cămăşii aspră, trăgîndu-i încet firele, unul după altul, smulgîndu-i-le ca pe firele de grîu. Şi deodată vedea holda. Şi atunci începea să urle.

Auzindu-şi urlătul — scotea nişte sunete fără înţeles, amestecate cu gemete: auuu — uuuu — uuuu uuuuuu — uuuu, ca un urlat de cîine la lună — se oprea brusc, începea iar plimbatul prin celulă, se apropia tot mai mult de pereţi; la început se prelingea ca o umbră, gîrbovită şi tremurătoare, ca o umbră zăcută. Apoi umbra i se apropia tot mai mult de pereţi, fără să ştie, fără să vrea, somnoroasă, moale, neputincioasă, abia foşnind, oftată, răsuflînd greu, gemînd fără puteri, sleită, deodată scîrţîind aspru, ronţăind şi din nou labele moi, iuţi, de blană rece, vîjîitul fierbinte, greţos. Făcea saltul gemînd, deschidea gura, se îneca, îcnea cuprins de greaţă, înfrigurat de spaimă. Încet, cu prudenţă, începea ronţăitul pînditor: acum îl urmărea, simţea cum îi trage firele, unul după altul, încet, cum i se destramă cămaşa — nu mai vedea holda şi nu ţipa; pîndea şi el, răbdînd, stăpînindu-şi greaţa, strîngîndu-şi fălcile să nu-i clănţăne dinţii, să nu facă nici o mişcare, să nu scoată nici un sunet, să nu ţipe, trebuia doar să facă o mişcare iute şi să-l prindă. Să se răsucească ca un vîrtej şi el. Şi să-l prindă. Altfel o să-i destrame cămaşa, aşa, încet, fir după fir, ros mărunt, mereu şi mereu, fără grabă, fără osteneală. Apoi gardienii o să-l pedepsească, o să-l bată, el n-o să aibă cu ce plăti cămaşa şi o să-l bată, au-au-au-uuu uuuuu uuuuu uuuuu. Şi iată a fugit iar.

Acum asculta, îl pîndea şi-l aştepta să vină. Urletul lugubru, înnebunit, de animal înjunghiat, horcăitul se stinse, se destrămase, pieriseră, intraseră în pereţii reci ai temniţei; le băuseră umbra lor tăcută, leproasă. Şi îi auzi cum, sătui, răsuflă tăcere. O tăcere grea, umedă, care venea spre el în valuri mari, desfăcîndu-se unul din altul, deslipindu-se unul din altul, născîndu-se unul din celălalt, veneau gemene, se desprindeau, izvorau unul din altul, se despicau, născînd altul, altul şi alt val greu, de tăcere, de linişte vînată care-l înăbuşea, neagră, grea şi viforoasă ca o otravă. Auzi, la început foarte firav, ca o lumină strecurată, ronţăitul mărunt, simţi labele mici, moi, umede, iuţi, rostogolirea de blană pe spate — şi se insenină. Rise rigiind, nechezat, lung. Se opri: vîjîitul încetase şi, ascultînd, nu-l mai auzi: simţi doar firele cămăşii, trăgîndu-i-le încet, unul după altul, aspre, rărindu-i cămaşa, destrămîndu-i-o, fir după fir, cămaşa lui de fuior aspru, de osîndit.

Acum nu se temea că o să-l bată, că nu v-a mai avea cămaşă. El tot o să moară, o să-l spînzure şi-l vor îngropa apoi fără colac, fără lumînare. Dar pînza? Fără pînză, gol: Pînza de sufletul ce-l are? Pînza i-o roade el, şoarecul: au-auuu-uuuuuuu-u. Se opri. Auzi un behăit ca de oi. Oile behăiau pe undeva pe aici, pe aproape, ori poate departe, cine ştie unde? Dar el le aude behăind.

2.

Auzea oile behăind, după muls, în stînă, atunci de mult. Auzea apoi pe cineva lîngă el, strigînd; dar i se părea că strigă de undeva de foarte departe:

— Tudoieeee adăă găiata!

Recunoscu glasul fonfăit şi peltic al ciobanului care-i striga fratele, Tudor era fratele lui. Erau în munte, cu oile, era copil şi căzuse dintr-un arbore; stătea acum lungit pe pămînt, în iarbă, cu ochii închişi, auzea tot ce se întîmplă în jurul lui, nu se putea mişca însă, nu putea vorbi, nu-şi putea deschide ochii. Apoi auzi iar sudalmele fonfăite ale ciobanului, le auzea însă tot aşa, ca printr-o ceaţă, ca atunci cînd îl învăţase să vorbească, să se strige în căciulă: puneau căciula la pămînt şi strigau în ea: Tudore! Ioaneee şi, chiar dacă cel pe care îl chemai era lîngă tine, lui i se părea că îl strigă cineva de pe un alt deal, dintr-o vale; glasul se auzea stins, depărtat, ca de nicăieri, ca din pustiu.

Locul unde se aflau ei cu oile se chema Pustia şi el rămăsese aici, cu fratele său mai mic: Tudor se născuse cu un an în urmă. Rămăseseră aici, printre ciobeni, pînă cînd tatăl lor urma să urce iar, să ducă urda, caşii, berbinţele, în sat, să le ducă în tîrguri.

Auzi iar sudalmele înfricoşătoare ale ciobanului — suduia numai de Preacurata pe care o vedea în cele mai neruşinate chipuri. Înjura din dor de muiere, spunea el, se stîmpăra, vorbind de necinstiri, de preacurviri; e o fată bătrînă, neprimenită de bărbat, zicea, măcar eu să-i fac făcuta, înjura, s-o dejdin, s-o deşel, să-i rup malurile, să-i beau apoi scursorile, s-o torc o zi şi-o noapte şi încă o zi şi o noapte, zicea.

Simţi ceva udîndu-i faţa, căzînd de sus, şi [illegible] nările, i se udară, umflîndu-i-se de gustul şi mirosul laptelui gros, de oaie, care-i uda părul, [illegible] du-i-se pe ceafă, coborînd rece şi gros pe [illegible] lins pe coaste, udîndu-i spatele. Deschise ochii şi văzu valul alb, de sus. Îi închise repede şi [illegible] nele albe, grele, din nou îi deschise:

— Sus!, îi strigă şi-l auzi deslușit şi-l văzu pe cioban lovindu-l cu găleata pe Tudor, lovindu-l puternic, gemînd, scrîşnind, fonfăind peltic şi repezit, rostind sudălmi despre Vergura, amestecînd-o într-o spumă rîncedă, de vorbe deşănţate, colcăind de pofte neruşinate, care făceau să i se sălbăticească privirile, umflîndu-i vinele gîtului, [illegible] minia; spunea ceva despre el, răsuindu-l pe Tudor şi înţelese, abia atunci, că fratele lui scuturase copacul şi datorită acestui fapt căzuse. „Cine ţi-a scos ochii? — Fratele — De aceea ţi l-o scuturat aşa de adînc", zicea ciobanul în timp ce-l alunga pe celălalt lovindu-l cu găleata peste cap, peste spate, peste picioare, suduind de una Vergura, Preacurata, Născătoarea de prunci fără să fi făcut dragoste, să ştie ce-i primenirea trupului, primenindu-şi de fapt în sudălmi trupul lui de bărbat stătut.

Cînd se ridică, auzi tălăngi şi oi behăind.

3.

Venise tatăl şi, acolo, în faţa ciobanilor, îl dezbrăcase pe Tudor, îi dăduse lui bîta, cu măciucă la vîrf, lui Ion, poruncindu-i:

— Dă-i! Arde-l!

Îl lovi pe Tudor peste burtă.

— Să nu-i dai în cap!

Îl lovi apoi peste picioare.

— Însemnă-l, să ştie că ţi-e frate! Aşa! Nu fugi, Tudore! Şi peste spate! Dă-i! Nu-ţi fie milă! [illegible] ăla eşti fratele lui! Fă-l să ştie, dacă n-a ştiut! Taie-i curele pe spate! Ce, n-ai mîncat astăzi?! Vrei să-ţi ardă pe spinarea ta, cum se dă?! Aşa! Cui semeni atît de prost?! [illegible]! Bine!... Aşa, puiu tatii!

Gol, Tudor gemea, icnea la fiecare lovitură, închizînd ochii; faţa i se lungea deodată, lacrimile îi curgeau în tăcere şi faptul că nu-l auzea ţipînd, făcea ca loviturile sale să cadă mai înverşunate.

— Gata! Sărutaţi-vă, netrebnicilor.

Aruncă bîta şi se duse la celălalt, la fratele lui, care stătea [illegible], gol, cu urmele crescute şi vinete pe piele. Şi îl sărută.

— Acu, hai să te urce tata călare, puiule! Să-ţi dau premiu, viteazule!

Iapa trepăda legată, cu spinarea [illegible], [illegible] ca o [illegible] veche. Tatăl îl luă de subţiori înălţîndu-l şi înfigîndu-l de sus, cu picioarele desfăcute, pe care şi le încleştă apoi, strîns, peste pîntecul animalului care tremura frămîntat. În clipa următoare simţi în mînă [illegible] şi iapa, împunsă sub coadă, ţîşni aţîţată, nechezînd sfîşiat, deslănţuindu-se în galop, fără oprire, coborînd, urcînd iar, intrînd în pădure.

— Să se [illegible]! Să se sfîşie de lemne! Să-i rămînă [illegible] şi capul în crengi. [illegible], dacă-i [illegible]! Îl auzise pe tatăl său, atunci cînd iapa îşi începuse galopul dogoritor. Acum crengile îi plesneau peste faţă, îi zgîriau faţa, mîinile, pîntecul, coastele; îi plesneau sîngeros peste trup; iapa nu o putea opri, se lipise de spinarea ei, încleştat cu mîinile de ea, de coama ei; începuse să strige, [illegible] i se chinuia şi, tîrziu, cînd ajunse departe şi coborîră în cîmpuri, îşi dădu seama, înţelegînd nechezatul sfîşiat al iepei, că, aceasta, îi rămăsese mînzul în sat şi ea îl chema şi fugea spre el; tatăl ştia ce o să se întîmple, de aceea îl urcase pe cal. Undeva, în cîmp, printre holde, i se păru că aude un mînz roşu nechezînd.

4.

Soldatul Bocancea Ion era singur în întregul vagon, era ziua întîi a Anului Nou şi în întregul tren se aflau puţini călători, el se urcase într-o gară mică, pustie; venise peste dealuri, prin zăpada mare, neumblată. Ningea şi acum. Asudase şi hainele i se udaseră: avea un rucsac greu şi se întorcea spre casă, în concediu. De teamă să nu răcească, se dezbrăcase acum. Îşi storsese cămaşa, izmenele, apoi le puse lîngă soba încinsă, pe bancă — era un tren mic, de munte, cu sobe de tuci şi lemne lîngă fiecare — stătea aşa, complet gol şi privea pădurea ninsă, dealurile, satele îndepărtate, casele mărunte, risipite prin văi; în staţii oameni în uniformă, cu steguleţ, duceau mîna la chipiu şi salutau. Se simţea bine, i se părea că îl salută pe el, chiar aşa gol cum era: mai ales că era gol şi omul în uniformă îl saluta, îi dădea o mare satisfacţie, apoi îi mai plăcea, cum stătea aşa, singur în vagon, că era cald şi cel de afară era obligat să stea în ger, în ninsoare, în bătaia vîntului; în timp ce el, soldatul Bocancea, stătea la căldură şi era salutat.

Apoi...

Apoi viaţa lui intră iar într-o mare umbră, nu-şi amintea ce-a mai fost, era ca şi cum îi sleiseră amintirile. Se înnegriseră. Ori, i se părea că, un timp, străbătuse o anumită distanţă pe sub pămînt, prin întuneric şi, iată, din nou răsărise, scosese un semn, ca o cîrtiţă, scornise un muşuroi, ca o casă, ori ca un mormînt.

...Era acum în uliţă, beat şi furios, cineva îl zgîriase pe faţă, îl tăiase cu un cuţit şi-i curgea sînge; hora se spărsese şi se adunaseră în jurul lui, iar el, cu o găleată plină cu apă rece, aproape îngheţată, ale cărei torţi le prinsese între dinţi, se învîrtea; ceilalţi îl priveau speriaţi, fără însă să plece, strigînd, îndemnîndu-l, ferindu-se totuşi — aşteptîndu-se ca dintr-o clipă în alta să lase găleata dintre dinţi şi să vină spre ei, încărcată, să-i izbească. Nu o făcuse. I se rupsese atunci un dinte şi nu şi-l mai pusese niciodată; era un dinte din faţă care îi strica rîsul şi îl urîţea.

Peste un an, cînd se întorsese definitiv de la armată, fratele lui se căsătorise între timp, într-o noapte — fir-ar să fie lumea asta a lui Dumnezeu, a Dracului — visă atunci că ea, Constantina — şi de visul acesta avea să-şi amintească mai tîrziu şi după ce ea îi devenise nevastă — se făcea că săpa în grădină, singură, în grădina lor mare, săpa mereu, repede, iar pămîntul se punea singur pe lopată, se ridica încet, bulgăre cu bulgăre, tot mai repede, uşor, ca într-o joacă, uşor ca dragostea, zicea ea, şi uşor ca norocul —, zicea fata şi ca dorul, spunea, în timp ce singur pămîntul ieşea din adîncitura aceea şi i se punea pe lopată şi ea îl arunca. Şi el era acolo şi o privea. Atunci a ţîşnit un izvor, cu apa albă iar fata clădea în jurul gropii lemn cioplit, unul peste altul, patru pereţi — şi se făcu o fîntînă. — Acum, poţi să vii după apă cînd ţi-o fi dor şi nu-i mai putea de mine, îi spunea Constantina... Şi se făcea că nu e zi şi nici noapte, era poate foarte de dimineaţă, aerul era sur ca o oaie, rece ca o apă, iar el era în uliţă şi văzu, umplînd uliţa, torţile cofelor, numai torţi de lemn, torţi vechi, arse şi ciobite, torţi noi, una lîngă alta:

— Acum ne-am trezit, le auzi şi înţelesese, prin somn, că e foarte de dimineaţă. Nimeni nu mai era în tot satul, ori poate oamenii dormeau că nu-i vedea, vedea doar torţile cofelor care se treziseră în satul pustiu şi umpleau uliţa. În latul ei şi pînă acolo unde uliţa nu se mai vedea — erau numai torţi, fără cofe şi torţile aşteptau, una lîngă alta, se înghesuiau, se ciorovăiau nerăbdătoare şi el ştia că vor să meargă la fîntînă şi nu le lăsa... Şi veniră babele în uliţă — torţile nu mai erau — şi babele erau goale pînă la brîu şi aşteptau şi ele să meargă la fîntînă. Ne-am trezit, le auzi prelung, [illegible] umpleau uliţa pînă acolo unde drumul şi casele şi satul nu se mai vedeau; era tot aşa, nici ziuă, nici noapte, aerul era sur şi [illegible] se treziseră foarte de dimineaţă şi ieşiseră [illegible] mari şi de aceea nici una nu [illegible] ţineau frunţile ridicate şi păreau vesele şi le auzi strigînd prelung, gros, [illegible] în timp ce [illegible] li se săltau:

Lîngă [illegible] cu cătuşă
Drag [illegible] cu guşă
Cînd mă duc vara la coasă
Ea-mi aduce-n guşă apă...

Strigau toate deodată cu glasuri amestecate şi una din ele ţinea în mînă o cătuşă ruginită făcîndu-le semn celorlalte:

Cînd mă duc vara la fîn
Ea-mi aduce-o guşă vin.

Babele se dădură într-o parte şi alta, lăsînd la mijloc o cărare şi se văzu o altă babă — aceasta nu era pînă la brîu dezbrăcată — iar celelalte îi făceau [illegible] loc să treacă, iar ea avea o cădelniţă în mînă, pe care o legăna şi din care ieşea un fum [illegible] — Merge la fîntînă! strigă una din babele guşate. — Are rînduri! I-au venit rîndurile [illegible]! N-o lăsaţi! Seacă izvorul fîntînii dacă [illegible] Se năpustiră asupra ei, cădelniţa i-o smulse cineva şi babele îi zgîriau faţa, [illegible] i le rupseseră şi rupte acum [illegible], îi smulgeau părul şi [illegible] împărţeau, sfîşiindu-se între ele, sfîşiindu-şi [illegible], rupîndu-şi-le, iar el era acum într-o holdă mare şi cosea cu fratele lui Tudor, şi babele îi înconjurară şi vărsau din guşile lor sfîşiate apă şi vin; le aduseseră apă şi vin să se răcorească căci era cald şi holda tremura galbenă şi [illegible]; apoi fiecare babă se apleca şi, în faţa fiecăreia, era cîte o oaie şi la picioarele oilor erau cofe de lemn, cu torţile pierdute — ori le furaseră cineva — şi cînd babele se aplecară, ţîţele lor lungi le atîrnau goale, boţite şi, toate deodată, îşi aruncară pe spate ţîţele stoarse şi lungi şi abia apoi începură să mulgă oile şi se făcea că din pulpa oilor curgea lapte amestecat cu sînge; oile fuseseră înainte muşcate de şarpe veninos — Îţi facem de urî la frate, zise una din babele cu guşă. — Şi ai să te faci ales, una ţi-o punem la cingătoare, podoabă! Şi-ţi mai facem de frumuseţe la fete. — Tu să nu dai capul pe burnă, îi strigă o babă guşată şi veni spre el, dar nu o luă în seamă, continuă să cosească în urma fratelui său holda şi auzi iar oile behăind. Atunci se trezi şi, ud de spaimă, auzi somnul fratelui său care dormea alături de nevastă, în celălalt pat. Visul îl urmărise mult şi nu avea să-l uite apoi pînă în clipa morţii.

Viaţa lui intra apoi iar în întuneric şi era fără amintiri, i se părea că intrase el însuşi într-un somn greu şi lung, fără vise.

...Căra snopi, într-o noapte şi era lună plină, el mîna caii şi Constantina era alături, se însurase. Caii alergau în trap uşor pe drumul de hotar, cîmpul era pustiu şi se vedea pînă departe. Ajunseră acasă, trăseseră căruţa în şură şi descărcaseră snopii, apoi porniră iar şi cînd ajunseră văzură lîngă o claie pe cineva încărcînd snopi şi cînd se apropie înţelese că e Tudor şi îi strigă să se îndepărteze. Aruncă furca spre el, apoi îl ameninţă că-l împuşcă — doar Tudor ştia că dosise la armată un pistol şi venise cu el — acum însă nu avea pistolul, îl ascunsese de mult în pămînt, în fundul grădinii, dar Tudor se temu, dădu bici cailor şi fugi. Strigă, din depărtare, că locul acela are să fie al lui, că lui îi revine după drept, că împărţeala n-a fost frăţească.

Cînd se întoarse acasă, găsi porţile deschise, vacile şi viţeii în bătătură iar ferestrele casei sparte. Urmă apoi un proces, care dură cîţiva ani şi, în cele din urmă, holda îi rămase lui Ion.

Iată, în ziua aceea, cosea iarbă lîngă pădure şi văzu, de departe, pe cineva păscînd oile, lîngă holda lui; oile intrau mereu în holdă, repezindu-se deodată, vedea cum omul care le păzea le scoate din holdă, un timp oile păşteau alături, cîte una se smucea neaşteptat, intra în holdă, se oprea şi începea să pască, apoi altă oaie şi alta şi altele. Le privea din depărtare, încetînd să cosească, rezemat în coasă. Vedea cum omul intră şi el în holdă, călcînd în ea, culcînd-o la pămînt pe unde păşea, îl vedea înălţînd bîta, lovind oile, alungîndu-le, scoţîndu-le, cîte una, ajunsă în marginea holdei, zvîcnea deodată şi intra repezit, smulgînd firele, umplîndu-şi gura de spicele în lapte.

Fugi peste brazdele de iarbă, împiedecîndu-se de brazdele de iarbă, trecînd pe lîngă iapa care păştea şi îşi dădu deodată seama că uitase coasa şi parcă se întorsese după ea şi o luase, o ridicase de jos şi fugea acum cu ea în mînă iar coasa lucea, sclipea orbitor cînd o ridică deasupra gîtului celuilalt — oile păşteau apucate, călcînd holda, umplîndu-şi gura de spicele în lapte, celălalt le alunga mereu iar altcineva le mîna înapoi şi oile nu mai ieşeau din holdă, îşi umpleau burţile cu holdă, o călcau mărunt, îndesat, cu picioarele şi îşi umpleau gura, smulgînd fir după fir, mai multe fire deodată iar ei strigau unul la altul, nu se auzeau bine, unul alunga oile dar cineva nevăzut nu le lăsa să iasă din holdă şi coasa lucea orbitor, o coasă străină, o coasă grea, nu, nu era coasa lui; el nici nu se întorsese după coasă, coasa lui rămăsese acolo, în iarbă, lîngă pădure. — Ai să ai atîta grîu cît îi aduna în opinci! Ce-ai cu mine, Ion Bocancea? Ce faci, Ion Bocancea?! Era glasul fratelui său, care îi spunea Bocancea, ca unui străin şi coasa era sus, sclipea orbitor, tot soarele care dădea viaţă holdei şi pămîntului şi lor — se adunase în coasă, în tăişul ei sclipitor, în coasa străină care, împinsă deodată de cineva care era în spatele lui, de o mînă rece, grea, păroasă — hîrşcăi şi se împiedică, udă şi roşie, picurînd cald şi roşu... Voise doar să-l sperie, ca atunci cu pistolul pe care nu-l avea — şi cineva îi pusese în mînă coasa sclipitoare, apoi îi ridicase mîna care la un capăt se termina, în loc de degete, cu o coasă. Şi din spate îi împinsese mîna. Şi coasa picura udă acum şi roşie. Iar el stătea culcat, în holdă, oile fugiseră, nu se auzeau şi nu se vedeau.

Stătea aşa, culcat, alături de fratele său, strigîndu-l pe nume: — Tudore! Tuuuuudore! Tuuuuuuuuuudoooooore! strigîndu-l ca de departe, ca de pe un deal îndepărtat, ca dintr-o vale, ori ca din căciulă, pipăindu-i trupul, capul desprins. Trupul fratelui său era rece, doar zgîrciurile urechilor îi rămăseseră fierbinţi.

Era linişte, nu-l mai striga, nu auzea nimic, stătea alături de ce-l ucis, îmbrăţişîndu-l, strîngîndu-l în braţe... Nu era în holdă, era acum, aşa cum stătea culcat, îmbrăţişîndu-l pe fratele său — i se păru că nu mai e în holdă, era într-un loc cu iarbă nefolosită, care se împleteşte singură. O vedea mare, pustie, crescînd în jur, înălţîndu-se, împletindu-se singură.

Se vaietă, geme şi nimeni nu-l aude.

5.

— Ţi-a căzut încă un dinte, o auzi: era în spatele lui, pe cal, călare şi ea, îi simţi răsuflarea în ceafă. Ei lovea calul din răsputeri, cu palmele, îl izbea cu amîndouă călcîiele; calul încerca să fugă, se împiedica. Îl lovea iar şi iapa mergea greu, iar se împiedica şi aceea era în spatele lui, grea, rupînd spinarea iepei. — E un căprior turbat, o auzi şi le trecu prin faţă un căprior sălţîndu-şi coarnele peste [illegible] şi era turbat, din gură i se scurgeau bale lungi, [illegible], ca fire de flăcări otrăvite; aerul era greu şi duhnea a otravă, a venin încins.

Lovea mereu iapa şi nu putea fugi, voia să fugă, să scape de aceea: poate dacă va fugi aceea va cădea şi va scăpa de ea. Nu putea să vorbească, să strige, fălcile îi erau încleştate, trebuia să scape de ea, să fugă, să se piardă, s-o înşele, dar calul nu-l ducea, se poticnea ca şi cum tot pămîntul îi apăsa spinarea şi pămîntul era greu, ca păcatul.

Oile veneau în urma lui, se ţineau după el, nu le văzuse pînă acum, veneau speriate, behăind.

Intra în sat şi calul alerga speriat de loviturile călcîielor, de izbiturile palmelor lui: oile nu le mai auzea behăind — se uită în spate şi în spatele lui nimeni nu era. Satul era pustiu. Îşi dădu seama după cum răsunau copitele iepei care fugea udă, în spume, speriată.

Cînd intră în curtea casei lui şi o văzu pe Constantina, îşi dădu seama că se întorsese fără coasă. Unde o lăsase? Poate în iarbă, ori poate o pusese pe pîntecul mortului, să nu se umfle.

6.

Începuse să-i scoată potcoavele calului — ştia că aceea va veni iar, o auzea pe undeva pe aproape, o simţea — dar el va potcovi iapa cu potcoavele întoarse, să scape, să fugă, s-o năucească căutîndu-l. Să-şi piardă urma. Bătuse întoarse potcoavele şi o văzu pe Constantina care-l întrebă mirată de ce se întorsese de la cîmp; ea se pregătea să vină cu mîncarea. Femeia îi luă apoi cămaşa şi i-o spălă şi cămaşa avea o pată de sînge, cine ştie de unde, tăiase poate vreun animal prin iarbă, un pui de raţă sălbatică ori altceva, de coasa se mînjise cu sînge?!

Se culcase cu faţa la perete, fără să doarmă, era foarte atent şi, de la un timp, o auzi în casă, pe lîngă patul lui, trecînd prin faţa ferestrei, răsuflînd lîngă el, odată cu el; cînd îşi ţinea răsuflarea, înceta şi ea să răsufle... Veni seara şi, atunci, îşi spuse că trebuia s-o vadă. Şi trebuia să rămînă singuri. Pe Constantina o urcă pe cal, o trimise peste un deal şi-o vale, la părinţii ei. Dacă aceea nu-i va adulmeca urmele, va veni aici, la el.

Şi o auzi apoi, noaptea, tăvălindu-se moale, răsufiind înfuriată, răsturnînd prin întuneric scaune, spărgînd vasele, îl căută cu botul ei umed, păros, geamurile plesniră, o auzi izbindu-se — trup greu, fără formă — de pereţii casei, bufnind, crengile rupîndu-se... Dimineaţa văzu grădina cu gropi mari, cu pomi scoşi din rădăcină, zdrenţuiţi şi rupţi; grădina toată o scurmase de neputinţă, furie, apoi se luase poate pe urmele întoarse ale calului.

Cînd îl duseră jandarmii, lumea se ţinuse după el ca praful în urma cîinelui bătrîn. El îmbătrînise atunci, în ziua aceea, şi apoi, în zilele care urmară, în toate zilele şi nopţile lui, cîte le mai avea de îndurat, fu străbătut, ca de o piclă grea, otrăvită: era scîrba. Scîrba de culcare, de băutură, de amiaza, de dragoste, scîrba de răsăritul soarelui.

7.

Şi de aceea nici la proces nu vorbise aproape nimic. Stătea acolo, pe bancă, vedea judecătorii, jandarmii în stînga şi în dreapta lui; o văzu parcă pe Constantina. Îl întrebau mereu, el răspundea nu, ori da, era totuna, pentru el însemnau acelaşi lucru, adică nimic: scîrba de da şi scîrbă de nu. Era mai bine să tacă, o vreme strigaseră la el, întrebîndu-l mereu ceva şi el răspunsese da, ori poate răspunsese nu, ori poate nu răspunsese nimic. O văzu parcă pe Constantina plîngînd, cine ştie? — cineva vorbea mereu. El spusese atît:

— Nu cu mîna mea l-am ucis.

— Ţi-ai ucis fratele. L-ai tăiat cu coasa.

— Nu era coasa mea. Coasa mea o lăsasem în iarbă.

— Ţi-ai ucis fratele, Bocancea Ion.

— Auzi, Bocancea Ion, se mirase.

— Ţi-ai ucis fratele.

— Era cineva în spatele meu şi mi-a împins mîna.

Îi auzi rîzînd, dar cine anume rîsese, nu-şi dădu seama.

— Avea ordin de chemare, auzi tîrziu procurorul, trebuia să fie în ziua aceea la unitatea lui care urma să se îndrepte spre front. Deci, nu numai că şi-a ucis fratele, dar a ucis un soldat, care trebuia să lupte pe front.

— Foarte bine, spusese, voise să spună însă altceva.

— Ţi-ai ucis fratele, auzi, cu coasa, cu mîna ta l-ai ucis!

— Nu a fost coasa mea! Nu cu mîna mea! Altă mînă! Era cineva în spatele meu! Nu! Nu! Nu! Nu! Nu! urlase, apoi, pînă la sfîrşitul procesului, în timpul cît i se citise sentinţa de condamnare la moarte şi după aceea, zile în şir, spuse mereu nu, repeta mereu: nu — nu — nu — nu — nu — nu — nu — nu, pînă în ziua cînd îl mutară în altă temniţă din care, apoi — ştia asta — avea să fie dus la spînzurătoare.

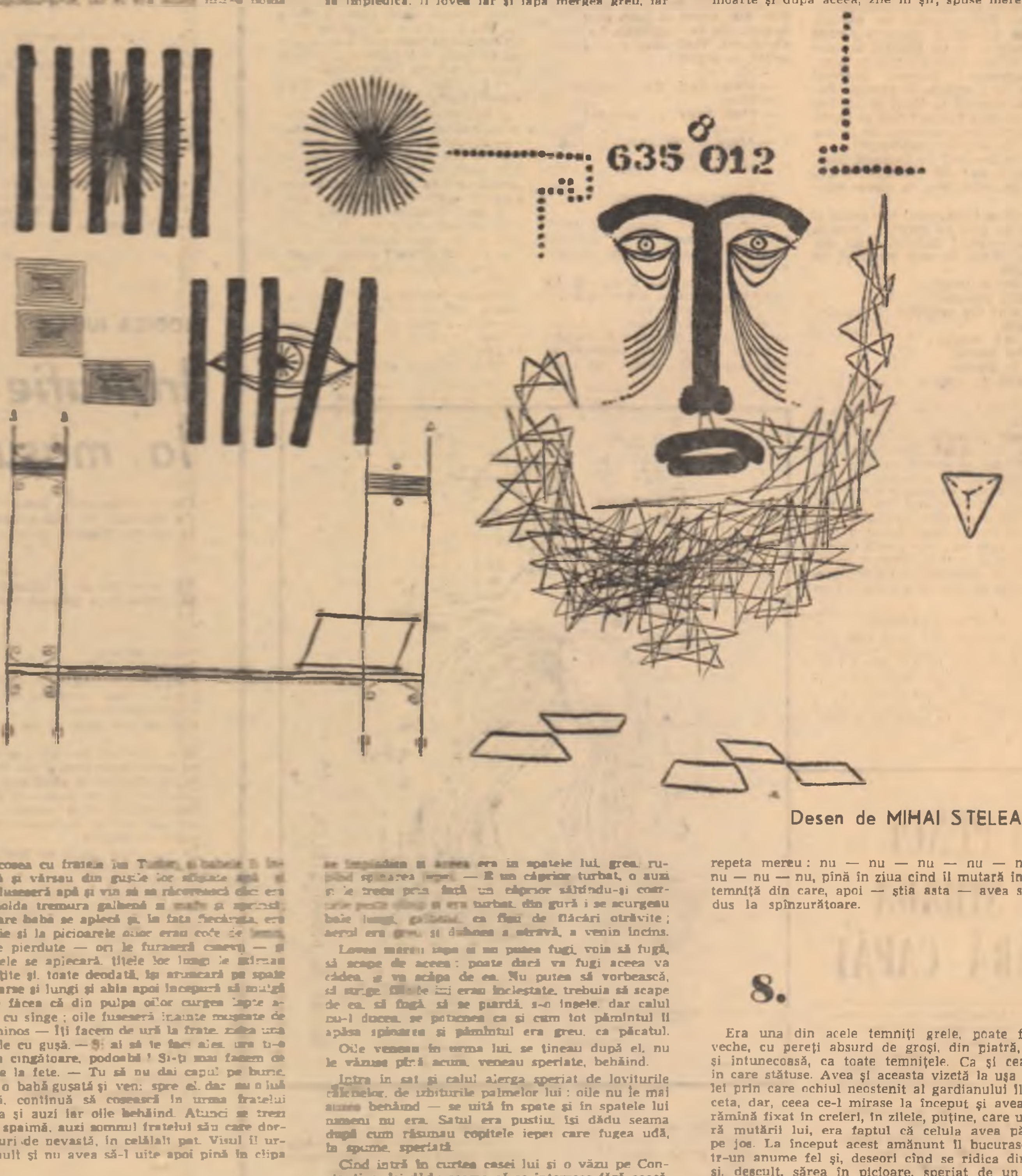

Desen de MIHAI STELEA

8.

Era una din acele temniţi grele, poate foarte veche, cu pereţi absurd de groşi, din piatră, rece şi întunecoasă, ca toate temniţele. Ca şi cealaltă în care stătuse. Avea şi aceasta vizetă la uşa celulei prin care ochiul neostenit al gardianului îl cerceta, dar, ceea ce-l mirase la început şi avea să-i rămînă fixat în creieri, în zilele, puţine, care urmară mutării lui, era faptul că celula avea pămînt pe jos. La început acest amănunt îl bucurase într-un anume fel şi, deseori cînd se ridica din pat şi, desculţ, sărea în picioare, speriat de un gînd neaşteptat, ori de o monstruozitate a închipuirii lui deformate, pîcloase şi bolnave, simţea atunci, pentru o clipă i se părea că este acasă, în casa lui şi că atunci se sculase. Păşea în neştire, cu o veselie stranie în el, uitînd de el, simţind numai răcoarea lutului în tălpile labelor mari şi desculţe. După un timp din cauza frigului, pielea i se învineţea uşor, părul de pe picioare i se chircea şi avea senzaţia, în timp ce se mişca, din cauza aerului care, în mers, făcea să-i tremure uşor părul de pe labele piciorului, răsfirîndu-se prin el — avea senzaţia că ceva i se urcase pe picioare, că-i umblă încet şi mereu pe labele picioarelor. Începea, stingherit, să păşească mai repede — în lungul şi latul celulei — din ce în ce mai repede, în jurul celulei, pe lîngă pereţi, tot mai grăbit, scuturîndu-şi în mers cîte un picior, păşind grăbit, scuturîndu-şi iar piciorul, vrînd să scape, alerga acum roată, în jurul celulei, apoi, deodată ameţit, se lăsa jos, cu răsuflarea tăiată, cu falca inferioară căzută neputincios, cu faţa lividă, trăgînd disperat aer în piept. Stătea astfel apoi, începea să asculte încordat: undeva, în adînc, departe, acolo în întuneric, sub el, mişca ceva, cineva săpa neştiut, bîjbîind, sfredelind, făcîndu-şi drum spre el... Era într-o noapte cînd, aşa căzut şi lungit pe lutul jilav, i se păru că aude undeva, departe, în adînc, în întuneric, o toacă de lemn, apoi i se păru că-i o toacă de piatră, apoi, după un timp, auzi în străfunduri un lătrat subţire, ca un plîns, apoi iar căţelul pămîntului lătra foarte clar, apoi, se îndepărta, pierdut în adîncul rece, în întunericul pămîntului, scîncind, plîngînd apoi sughiţat.

Şi trezindu-se şi frecîndu-şi mîinile murdare, peste faţă, simţi pe obraz lacrimile.

Era tîrziu, noaptea era surdă, goală, oarbă. Apele dormeau lungite pe spate, visînd înecaţi, că fac

dragoste cu ei, visînd bărbați frumoși și puternici ca fetele de șaptesprezece ani, visîndu-i prin somn, chinuite de dorul lor, zbătîndu-se în secetă de ei, zvircolindu-se în arșiță, dorite să-i înece.

9.

— Hai ! Sus ! Ridică-te ! era gardianul care se obișnuise cu el — nu-l mira nimic, mai văzuse condamnați dormind așa, pe pămîntul gol. „Ca să se obișnuiască cu pămîntul, își fac pregătirea pentru mormînt", își explica el.

Era ziuă și lumina îl învăluia zgrunțuroasă, aspră, izbindu-l în ochi, făcîndu-l să clipească des. Se uită cu ochii înroșiți la gardian, nerecunoscîndu-l la început apoi, se ridică speriat, cu mișcări dezordonate, năucit de somnul bolnav și cleios, pășind prin încăpere săltat ca un cal, împleticindu-se deșelat, ca sub o povară de fier. Gardianul îl privi și, observindu-i mersul de cal împovărat, exclamă posomorît :

— Căluț de mare, osîndit la spînzurătoare. Apoi adăuga : Hei, oprește-te. Ai să amețești ! Mai stai locului. Ia, spune : ce-ai visat ? De ce ai adormit așa, răstignit, îmbrățișînd pămîntul ? Ți-a venit gust de muiere, de-l țineai așa strîns în brațe ?! Te-am auzit vorbind toată noaptea... Ce tot spuneai ? Ori te-ai apucat să descînți de frumusețe la fete ?! Vroia să glumească și în vocea lui aspră și cazonă se simțeau unduiri de milă adevărată. Văzînd că celălalt tace, strigă deodată : — Urmează-mă ! Apoi adăugă moale : — Hai, mă, să te duc la vorbitor... Să-ți vezi muierea, frate. E acolo. Te așteaptă.

Stătură alături, tăcuți, el și nevasta lui Constantina, cu gardianul alături, fără să se privească, neputincioși să se miște, să-și ridice privirile, să-și dea mîna ; de fapt o singură dată își dăduseră mîna, atunci de mult, cînd el s-a întors de la armată, în iarna aceea care parcă nici nu a fost.

— Cum o mai duci ? Cum e aici, omule ?, îl întrebă într-un tîrziu.

— Așa și așa !, răspunse el grăbit, bucuros că femeia vorbise. Tăcură iar, nemișcați pe banca lungă, din camera în care altă mobilă nu era. Gardianul se îndepărtă și începu să se plimbe ca și cum ar fi fost singur, să nu-i stingherească.

Timpul se scurgea leneș, într-o tăcere fără fund, fără margini.

— Ți scîrbă de mine, Constantino ? Ți-s urît ?

— A fost ură pusă. Ne-a făcut cineva de ură, rosti femeia. Apoi adăugă : acasă-i bine, cum știi... Am secerat,... după aceea... Holda a crescut iară peste iarnă...

— Holda. Da... da...

— Am secerat singură, atunci... Uite, ți-am adus o pîine... E pîine din grîul din care n-ai mîncat... Aș fi vrut să fie caldă, știu că-ți plăcea... E departe . Am udat-o, s-o răcoresc, cînd am scos-o din cuptor. Mănînc-o...

— Cuptor... așa, Constantino... Ce să facem ?... Nu a fost cu mîna mea... Moare mai ușor cine mănîncă pîine răcorită... Ce să-i faci ! Știi că te-am visat odată... Înainte de a ne lua... nici nu ți-am spus...

Tăcerea se îngustă deodată și ei îi văzură albia verde, apoi secă și auziră pașii gardianului lîngă ei. Și în lumina nouă, femeia ridică încet ochii și îl privi lung.

— Ți scîrbă de mine... ți-s urît... rosti, privind-o și el și abia acum, îi văzu, întîia oară ochii ei mari, culoarea lor pe care nu i-o știa, ochii la care niciodată nu se uitase.

— Te-am urît cît mi-ai fost drag, o auzi de departe. — Acu... se sculase, ridică din umeri : — Să mergi sănătos... Adică...

Mult timp stătu acolo, singur, pe bancă și i se păru că ochii ei mari și verzi și mîinile ei, au rămas lîngă el, cu pîinea, deși ea plecase de mult și nu avea s-o mai vadă niciodată.

10.

Avea o grijă nouă acum : să nu-i mănînce pîinea, să nu vină iar, să-și înfigă dinții în pîine, să i-o necinstească, să i-o spurce. Se apropiase de perete și auzi ronțăitul și, deodată, vîjîind rece în jurul lui, sub cămașă, pe piele. Ținea strîns pîinea în brațe, fugind acum pe lîngă pereți, înfrigurat. Se opri și ascultă : auzi un scurt hîrșîit de fier și, întorcîndu-se spre ușă, văzu prin vizetă ochiul gardianului.

Păși încet, obosit și se așeză pe pat. Începu să muște din pîine. Îmbuca pîinea moale, albă, o mesteca apoi încet, fără grabă. Gîndurile îi rătăceau, năpustindu-se într-o parte, ca apoi, deodată să țîșnească în urma altui gînd, venit nu se știe de unde. Era destul ca unul s-o ia într-o parte, ca apucate, celelalte, veneau după el, în salturi, ca niște oi căpiate, behăind oarbe.

Terminase de mult pîinea cînd intră gardianul și îl chemă să taie mieii.

— Nici unul din ucigași nu vrea să-i taie ! Să-i mănînce, toți vrea. S-au trezit boieri, acu, înainte de ștreang. Ori îi fi și tu vreun boier ?!

Auzi behăind mieii, undeva în curtea temniței, dincolo de ziduri, așteptîndu-l pe el, așteptînd să fie înjunghiați.

— E plină lumea de oi, e greu pămîntul de miei, spuse el și se ridică vesel și ochii îi luciră cu o lumină jucăușă și nouă în ei : — E greu pămîntul de miei. Trebuie căsăpiți. Și ieși pe ușa deschisă, mirîndu-se de vorbele lui.

— Așa te vreau, Irod împărat !, rîse gardianul.

Rîdea aproape în timp ce înfigea cuțitul în beregata mieilor, auzea cătușele zornăind, ca un clinchet de zurgălăi la gîtul cailor iarna ; sîngele țîșnea horcăit, undeva se auzeau niște găini, aici lîngă miei, mieii behăiau, iar el îi lua pe rînd, bucuros, că-i poate prinde atît de ușor și le înfigea cuțitul în beregată, iute și lucitor, îl înfigea cu mîna stîngă. Cu mîna lui stîngă, cu stînga, însetat, cu stînga — și i se părea că este într-o holdă mare, pe care a mai văzut-o cîndva, undeva, de mult ; prindea oile pe rînd, niște oi străine și bezmetice care intrau mereu în holda și care, cum intrau, el le prindea și le înfigea cuțitul în beregată, cu stînga. Cătușele sunau, zornăiau și el era vesel.

După ce se lăsă noaptea, îi duseră pe toți unsprezece, așa, cu lanțurile la picioare și la mîini — și îi scăldară. Mai trebuia să le radă bărbile, urma după aceea spovedania și sfînta împărtășanie după care, urma să li se servească, celor unsprezece osîndiți, cina, bucatele alese după dorința cea de pe urmă. Era în săptămîna patimilor, se apropiau sfintele Paști, iar acum, în Joia Mare, ucigașii, nelegiuiții, înainte de a fi spînzurați, erau doriți să mănînce carne de miel după legea cea creștinească.

11.

Departe, în turnul întunecos și singuratic al temniței, batea rar toaca. Știa că după ce îl vor bărbieri, va veni preotul să-i facă lepădările și să-l împărtășească. Va mînca apoi și, în zori, o să-l spînzure.

Îl așezaseră pe scaunul pe care-l aduseseră cu ei, îi săpuniseră barba lui mare, crescută. Gardianul ținea felinarul ridicat, în timp ce frizerul stătea aplecat și începuse să-l bărbierească.

Cum stătea pe scaun vedea doar halatul alb al frizerului și cătușele. Simțea briciul zgîriindu-i fața și i se păru că din mîinile lui, așa cum și le ținea încrucișate, încătușate, pe genunchi, începe să picure ceva ; din cătușe îi picura, din ce în ce mai des, lapte. Și, bucuos acum, vedea cum se prelinge un fir subțire, care creștea, se făcea lat, lin, alb, se prelingea pe pantalon, ajungea pe pămîntul celulei, se întindea, șerpuind, alb, cald, aburind — și începu să rîdă ușor, cît mai ușor, nu trebuia să rîdă tare, să nu-și miște cătușele și laptele să se oprească ; rîdea încet, scuturîndu-se, rîdea din ce în ce mai bucuros, rîdea și nu se putea opri și laptele curgea alb și mult din cătușă.

— Se gîdilă, domnule frizer, am mai văzut osîndiți care nu suportă briciul, auzi.

— Mă tem să nu-l tai, să nu-mi fac păcat... Să mai așteptăm.

— Hei, frate ! Condamnat !

Frizerul nu mai stătea cu halatul lui alb în față, aplecat.

Laptele nu mai curgea din cătușă.

— Nu mai rîde. Să încerc să-l termin. Trebuie să vină preotul.

Își aminti : întotdeauna, înainte de Paști ,în Joia Mare, preotul îi aduna în biserică, numai pe ei, copiii. Îi întreba : — Poate ați trecut pe lîngă o grădină... — Daaa, părinte, răspundeau ei, toți deodată, așa cum stăteau în genunchi în fața preotului. — Și ați văzut niște mere acolo... — Daaaa, părinte. — Și niște prune... — Daaaaaaaa, părinte... — Și cireșe... — Daaaaaaaaa, părinte... — Și ați rîvnit la ele... — Daaaaaaaaa, părinte... — Și ați mîncat din ele... Daaaaaaaaaa, părinte. Și, amintindu-și începu să rîdă, scuturîndu-și ușor umerii, clănțănind din dinți ; rîdea din ce în ce mai tare, se vedea acolo, în genunchi ; Tudor stătea întotdeauna alături — și preotul îi întreba, iar ei...

— Povestește ceva, să nu mai rîdă.

— Ce să povestesc, domnule frizer ?

— Orice, să nu mai rîdă, altfel n-am să-l pot termina.

— Trebuie, domnule frizer. Vine preotul.

— Poate să vină. Dacă rîde, nu-l termin. Nu vreau să-mi fac păcat, tocmai acum, în săptămîna patimilor.

— Ce să povestesc ? Hei, frate, condamnat, ascultă la mine : ești țăran, adică, ai fost, frate...

...răspundeau în cor „da", atunci se temeau, le era frică, acum însă i se părea ca ceva de rîs și de aceea rîdea de i se scuturau umerii... de îi clănțăneau dinții. — Poate ați trecut pe lîngă...

— Frate, pămîntul e viu și el are sînge și vine de sînge ca și omul.

...o porumbiște. — Daaaaa, părinte.

— Cînd Dumnezeu a dat oamenilor întîi plug ca să are, au arat o brazdă, da înăuntru sîngele curgea puhoi.

...pe lîngă o casă. — Daaaaa, părinte. — Poate ați...

— Oamenii s-au speriat și s-au lăsat de arat.

— Trebuie să-i băgăm un căluș în gură ! Nu l-am terminat nici un obraz. Te rog, omule, încetează !

...pe lîngă un cuib de păsări... — Da, pă...

— Fii, bun, e în interesul dumitale să... amîndoi îl înconjurau cu amabilitate, ca doctorul pe copiii bolnavi, ori pe nebuni.

— Sîngele curgea puhoi pe sub pămînt, cum ziceam, din moment ce pămîntul erau viu ca un om și avea vine ca omul, auzi, frate ? — De ce nu arați ? le-a zis Dumnezeu. — Dacă plugul nostru este tot plin de sînge, continuă gardianul povestea privindu-l pe osînditul care rîdea fără încetare ; se uita la el cu o milă oficială, impusă de prezența frizerului și de uniforma lui de temnicer. — Duceți-vă, acum și arați ! a zis Dumnezeu... Cînd au tras brazda a doua oară, sînge nu mai era, îl prefăcuse Dumnezeu să fie alb... Așa că, frate... de atunci numai că nu se vede...

... — Da, părinte. „Cu dreapta își face cruce, cu stînga golește buzunarele", îl auzi pe Tudor, și el nu mai putea de rîs.

— Se gîdilă !

Veni, nu după mult, preotul, cu încă cineva, cu un ofițer, apoi plecaseră cu toții. Și el rîdea.

Îl lăsaseră singur, cu un obraz ras, cu celălalt nebărbierit, cu barba neatinsă, mare, încîlcită, crescînd și împletindu-se singură.

Pe geamul mic al celulei se vedea luna, cu limba vînătă și umflată, ieșită, ca a unui spînzurat.

12.

Rîdea hohotit, sughițînd, clănțănind, încercînd zadarnic să-și încleșteze fălcile. Acum îl gîdila cineva. Cînd intră ofițerul el rîdea încă și ofițerul îi spunea ceva, nu-l auzea însă, mîini nevăzute îl gîdilau în talpa piciorului, în amîndouă tălpile piciorului, pe burtă, pe spinare, pe ceafă, și ofițerul striga ceva, se opri apoi, se aplecă și i se păru că-l sărută, pe amîndoi obrajii, i se păru că-l sărută pe obrazul cu barbă, apoi pe cel ras, apoi pe gură, dar el rîdea, mîinile continuau să-l gîdile, mîini nevăzute și ; cînd, pentru o clipă, încetă să mai rîdă, pe ofițer nu-l mai văzu, dispăruse.

„Nu — cu — mîna — mea", gîndi în timp ce se plimba. „Asta — a — fost — exact". Apoi „Asta — a — fost — atunci", „Era — cineva — la spate". Și iar : „Nu — cu — mîna mea", „Era — cineva — la spate". „Preotul — trebuie — să — vină". „Păcatele..." „Era — cineva — la — spate" „Asta — a — fost — exact" „Am — luat — și — păcatele — lui — Tudor" „Era — cineva — la — spate". „Preotul". „Asta — a — fost — atunci" „Preotul — îmi — ia — păcatele" „Preotul — îi — ia — păcatele".

— O să mori de inimă rea ! Așteaptă-ți osînda, frate ! Nu mai ai mult, acuș se face ziuă. De ce nu te odihnești ? Stai locului, nu-ți toci picioarele ! Și văzînd că osînditul continuă să vorbească în mers, să rîdă, înfuriat deodată, gardianul îi strigă, prin vizetă, din întuneric : — Secretar la Dumnezeu, acolo e locul tău !

„Era — cineva — la — spate". „Nu — cu — mîna — mea".

Remușcarea i se părea searbădă, străină, cum străină și de necrezut i se părea moartea, ștreangul, dimineața care se apropia și în care urma să fie spînzurat ; se gîndea rar la acesta, și, cînd își aducea aminte de ele, se gîndea ca și cum ar fi fost vorba despre altcineva. „Asta — a — fost — atunci". I se părea că cineva umblă, îi auzi pașii și acum se apropia, asculta încordat, se culca pe pămîntul rece și asculta iar, cu urechea lipită și auzea scormonitul apropiat în pămînt, în întuneric, acolo, apoi rîdea deodată, știrb, rînjind, cu falca de jos jalnic lăsată ; i se părea că scoate din cuptor pîini rumenite, fierbinți, le uda, le răcorea cu apă, mușca din ele ; cineva îi întindea un cuțit, mai multe mîini deodată, mîinile babelor, apoi vedea preoți cununînd cuțitul, punîndu-i cunună pe cap cuțitului ; cuțitul se înfigea în picioare de om, în mîini de om, în mațe, în ficat de om, în rărunchi, în ochi de om, în urechi de om, apoi în buba bubelor, în buba vînătă, albastră, țigănească și apoi mîinile babelor i le întindeau și el tăia pîinea și o ducea la gură și mînca ; rîdea încă, cînd, ea îl izbi peste obrazul drept, peste obrazul ras, îl izbi cu toată puterea ; îl lovea cu burta, cu burta ei mare, cît un geamantan — apoi îl izbea peste obrazul stîng, neatins de brici. Și el căzu atunci în genunchi hohotind și lacrimile amare ale căinței și fricii îl podidiră, acoperindu-i fața, simțindu-le în gura largă, roșie, căscată ca o rană.

Și ea îl lovi greu cu pumnul în inimă. Și atunci văzu ștreangul în față. Ștreangul rotund ca o cunună de grîu, rotund ca o cunună de mire, rotund ca o pîine, înspicat și rotund ca soarele...

... cămașa îl rodea la ceafă, era aspră, cămașa de osîndit și pielea i se subțiase, rîdea printre lacrimi, căzut în mîini, simțind loviturile ei peste cap. Îl lovea cu burta ei mare, în stînga și în dreapta. Îl lovi apoi cu pumnul greu, de fier. Cu pumnul stîng în inimă. Și mîini nevăzute îl gîdilau în tălpile picioarelor. Cămașa i se destrăma, ronțăindu-i-o cineva. Gol, o s-ajungă acolo, în întuneric, urlă deodată, clănțănind — acolo unde nu sînt uși, nu sînt ferestre, nici vînt, nici stele, nici grindină. Auzi oile behăind. „E plină lumea de miei". Se înăbușea. Ea îl înăbușea. Și nu putea s-o vadă. El avea un lacăt în spinare, îl simțea greu, mare cît o casă, mare cît un mormînt. Și atunci văzu o mînă necunoscută și-n mînă o cheie. Era o cheie de lemn. Și auzi cum lacătul din spinarea lui i-l deschide.

Atunci căzu.

Și o vedea : alerga în urma ei, voia s-o ajungă, dar ea era călare pe o iapă roșie și el alerga pe urmele iepei... Cu cît alerga mai tare — lucru nemaipomenit ! — cu atît se îndepărta de aceea. Își dădu deodată seama că ea îl înșelase, se răzbuna acum pe el, învățase de la el jocul și, era rîndul ei acum să-l înșele, acum ea era aceea care fugea pe o iapă cu potcoavele întoarse, ca să-l năucească, ca el să-i piardă urma, ca să fugă și să n-o mai vadă și să n-o mai găsească niciunde, niciodată pe ea, pe Țiganca albă.

Neștiutoare, răzbătuse prin pămînt, prin întuneric, pînă în celula lui, o cîrtiță. Să nu fie singur.

Pe pragul celulei se aprinse o lumînare. Era o lumînare albă, răsucită din spumă de mare.

SĂPTĂMÎNA POEZIEI

GRIGORE HAGIU

MARELE VISĂTOR

I

noi ne visăm unii pe alții
urcînd din visător în visător
sacrificînd pe cei visați
bucăți din noi visează
alte bucăți din noi
ne suprapunem visului din vis
pierind mereu cîte puțin
de nu am fi mereu visați
chiar și cu pierderile noastre

visăm cîteodată
cînd cel visat dispare
și intră-n visul altcuiva
mai dăruit visor
mai concentrat visînd

și goluri mari se-ascund în cei care visează
în visul absorbit pînă la cei visați
în cei visați ce-și dau deodată seama
că sînt visați și-ncep ei înșiși să viseze
întretăindu-ne cu forma visurilor numai
acolo unde iarba-ncearcă să se depășească
norii să fie mult mai împietriți decît pot
și stelele independente
de lunecarea altor stele

întotdeauna încercăm să fim
și cel visat și cel care visează
rîvnind neliniștiți spre cel de-al treilea
ce nu mai are loc în urmă
să mai permită visul altcuiva
și ne cuprinde-n nemișcarea lui pe toți
imaginile reflectîndu-le prea repede
să le putem distinge
oglindă virginală
mulîndu-se pe chip de-a dreptul

II.

cei doi visați întîi
bărbatul tînăr și femeia tînără
sînt aripile-aceleiași îmbrățișări
fragili într-un decor lipsit de vis
închis în sine strict cît se arată

sînt sunet amețit fără ureche
sînt rază de lumină fără ochi
cel care îi visează-n somnu-i greu
nu poate să-i viseze
cu toata lumea laolaltă
străini și rupți ei par
de ce îi înconjoară cu brutalitate
sînt vîrfurile unei uriașe mîini
la întîmplare pipăind în univers

răsar și-apun pe trunchiul unei răsuflări
și au contur și n-au
însămînțați în două mari femei
visate însă de altcineva
din trupurile cărora noi nu putem
decît pe ei să îi vedem
și ei stingîndu-se în ele doar pe ei
și unul altuia pe rînd
flacără arsă pînă la sărut
sa se ucidă chiar
le este dat doar între ei

astfel unul pe altul se tot caută
neștiutori de limita
și forța celui care îi visează
și numai cînd acela uneori
din somnu-i se trezește
se văd și ei o clipă
din împietrita lor cunoaștere
din brusca lor oprire
eliberîndu-se o nouă viață
dar prea departe pentru ochii lor

cel treaz adoarme iar
lipsindu-i și de amintirea
acelei clipe-n care s-au văzut
și ar putea să-i chinuie pînă la spargere
cel care singur îi visează iarăși
chiar poate mai avar
cu dragoste încetinită
știind că nu rezistă
decît să fie tulbure visați

III.

cel slab în ceeace visează
puternic însă-n ceeace-i visat
plutește într-o lume în plutire
trăiește într-o lume tot la fel visată
nimic nu-l dezechilibrează
nici amintirea conștiinței
de a trăi în visul altcuiva

el are-n spațiu larg mișcării
se împrumută lucrurilor dimprejur
poate trăi
poate muri-n același vis
visat cu sîngele
mai repede decît cu trupul
visu-ncercîndu-și reliefu-n el

chiar el încearcă uneori
pe el să se viseze
căzut în somn
cînd ceilalți visați de el
se rup din raza lui o clipă
dar nu-și îngăduie să nu domine
și nici să fie dominat total
el nu se poate face ascultat
și nici nu e destul de-atent
și de rigid s-asculte
și vis să fie dus pînă la capăt

cel care îl visează
îl ține în orbita lui
îl știe chiar atunci
cînd el din el să se viseze vrea
visîndu-l și cu visul lui
cu toate visurile laolaltă
reale și posibile
sublimul
mare visător

cel slab în ceeace visează
puternic însă-n ceeace-i visat
neliniștea stăpînului o simte
de-a trece-n el
în urma lor doar visul să rămînă
și ar putea să-l șteargă pe-acest mare visător
trăindu-i visurile pînă la epuizare
de nu l-ar speria
golul lăsat în urmă-astfel
nesiguranța de-a visa mereu
nesprijinit de visul altcuiva

IV.

cel nevisat de nimeni
visînd mereu pe alții
prin straturi de obiecte și ființe
cu visurile lui
și visurile-acestora-mpreună
visează fără de oprire

el nu cunoaște goluri
este somnul însuși
el știe totul neputînd să se trezească
cel care e visat
nici n-a-nceput pe ceilalți să îi viseze
și el i-a și trăit întreaga neputință
cei doi visați
abia schițară gestul-mbrățișării
visînd ce n-au putut chiar ei să vadă
și ce-a rămas din ei după distrugere

pentru-a le da și celorlalți durată
el își visează-ntîi și-ntîi de sine somnul
și visurile altora
din visurile lui
se surpă între ele
cum cad oglinzile-amețite
de adîncimea lor una într-alta
lăsînd să curgă înafară
tot ce-au vrut și au putut să oglindească

nimic nu mai începe
în spatele acestui mare visător
fără de trup dormind
visînd fără de somn
el însuși este-acoperit și-ascuns
de propria-i ucigătoare forță de-a visa
el ar putea să nu mai fie chiar
și ceilalți să se viseze înainte
un spațiu mult prea mic
pierind în urma lui și-a lor
nici cît o adiere zdruncinînd

nemaifiind visat de nimeni altul
puternicul și mare visător
se-atinge cu el însuși
desființîndu-și ultima-mpietrire
și singur se constituie în vis

V.

visăm mereu pe cît sîntem visați
sîntem visați mai mult cu cît visăm
și visurile ni le-amestecăm fără-ncetare
ne sîntem nouă înșine mari visători

cu cît intrăm mai mult în visuri
cu-atît ni se deschide-un spațiu larg visării
pe care nu putem să-l posedăm
decît dislocuindu-ne perfect
întreaga noastră cutezanță de-a visa

visăm mai mulți același vis deodată
și el se strînge cu obiectu-n el visat
mărindu-ne-adîncimea ce ne face unici
sîntem visați de mult mai mulți deodată
și-atunci începem iarăși să ne căutăm

stă între vis și vis o repede mișcare
un gol prin care alte visuri
cu-aceeași greutate cad
schimbîndu-și forma
cum forma-și schimbă tot ce poate fi v[isat]
dar este și un vis
ce nu mai are trup
pe sine să se mai viseze
el este tot ce e real
și orice lucru i se-mpotrivește
nu poate să mai fie cunoscut
deci nici nu mai există

și noi sfîrșim visîndu-ne exact cît sîntem
trăim cît visul ne adaogă
mari zone nevisate încă
lui însuși neștiute
și cînd ajungem trupul
acelui mare visător
el nu mai este decît vis
și cînd ne-alăturam acelui vis
din nou e-n noi un mare visător
și mare visător și vis
și vis și mare visător
trăiesc mereu unul într-altul
și numai noi i-atingem rînd pe rînd
și niciodată laolaltă

VICENȚIU GRIGORESCU — FLORI

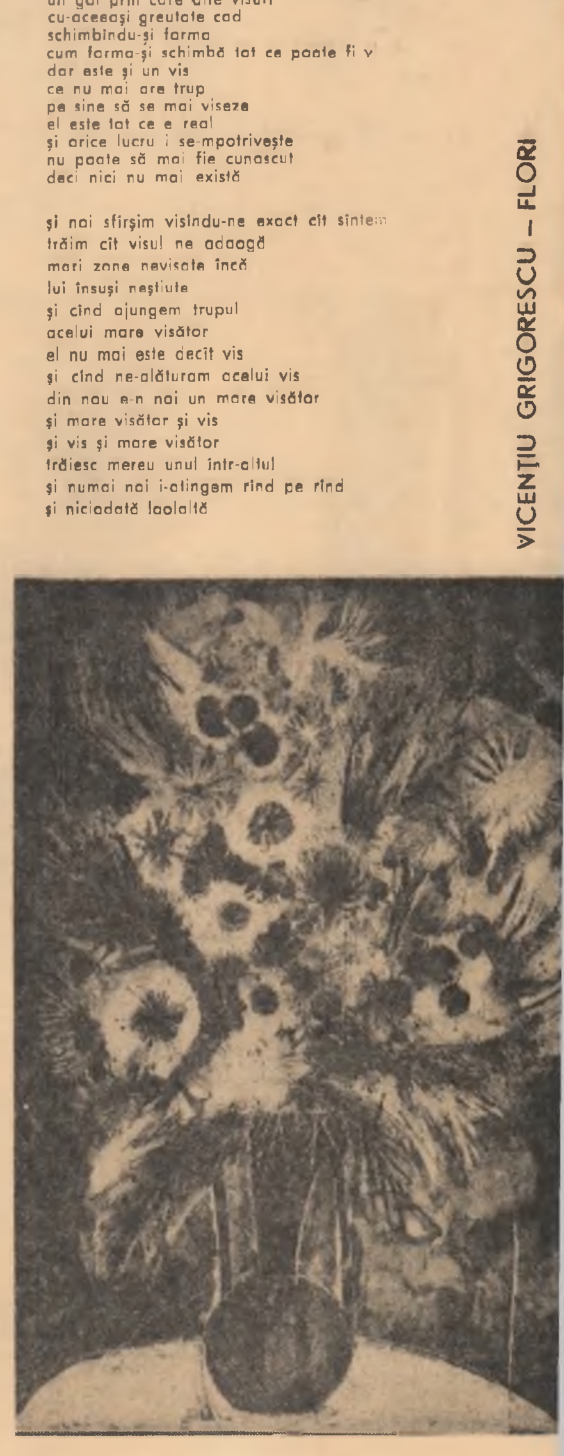

ORIZONTURI LIRICE

Continuăm a publica la această rubrică poezii care ni se pare că ilustrează căutări și frămîntări, accente și modalități, pe scurt orizonturi lirice ce merită a fi cunoscute. Oprindu-ne asupra celor trei poezii ale lui Anghel Andronea, intitulate Înțeleptul, Mureșul, și Războiul, rămînem cu adevărat surprinși de siguranța mișcării lor. Nu-l cunoaștem pe autor. Din capul locului putem susține că ne aflăm în fața unui poet adevărat și am spune neobișnuit. Neprevăzutul imaginilor sale se unește, în substrat, cu o unitate a exprimării, de mare precizie, lipsită de orice crispare. Gesturile „înțeleptului" viziunile sub care îi apar Mureșul, dezordinea înfricoșetoare și intimă a războiului sînt pe cît de salutare pe atît de stricte. Secretul acestei desfășurări este acela al poeziei însăși.

Mara Onescu, în poezia „Liniște", face corpulentă și sonoră suavitatea. În „Umbra", mînuiește simbolul încărcat de sens, cu o simplitate deosebit de îndemînatică. Poezia „Prietenie" este o replică mai reflexivă la „Liniște". Nu putem să facem rezerve mai determinate nici asupra acestor poezii. Cele două nume de pînă acum se definesc suficient în sensul cel mai favorabil.

Nu același lucru se poate spune despre poezia „Patetism contemporan" de Gh. Duță-Verona, deși materia primă a acestor versuri este aleasă arătind un zăcămînt sufletesc de generozitate și entuziasm, care ne face să-l reținem pe poet în atenția noastră cea mai vie. Obstacolele de ritm de care suferă desfășurarea îmbelșugată a ideilor și imaginilor în această poezie arată o stîngăcie care numai întîmplător ajunge să fie expresivă.

Octavian Barbosa dovedește, spre deosebire de Gh. Duță-Verona, un pas ritmic de adevărat meșter. Viziunea „Păsării măestre" nu este împinsă prea departe de aceea a păsării de rînd și tocmai în această împletire mi se pare că stă meritul principal al strofelor sale. Poetul dezvăluie, de asemenea, o îmbinare de barbism și de tradiționalism, căreia nu i se poate reproșa nici prima, nici a doua afiliație, atunci de ex. cînd spune: „Și să plutești prin zodii precum cocori în cete / Ducîndu-se, plecarea și-o rotunjesc venind".

Peste poezia lui Traian Reu, intitulată „Căutăm" stăruie desigur un aer cunoscut. Nu este însă mai puțin adevărat că ideea care alimentează această poezie este robustă, în ciuda imperfecțiunii cu care este exprimată.

D. V.

Înțeleptul

Îi datorăm înțeleptului tot ce avem
dar el nu ne ia nimic:
ne lasă și casa și fata
și împărăția întreagă.

Înțeleptul umblă toată ziua prin tîrg
și-l lărgește cu mîna.

Rodul îl îndrăgostește de pămînt
și cîntă uneori cu o voce spartă
cîntece de liniște
sub mărul din dunga pieții.

Mureșul

Lepădăm hainele și ne azvîrlim demni
în apa adîncă și neagră a Mureșului.

Sclipesc armele celor o mie de războaie
îngropate în prundul domol.
Într-un timp răspundem călăreților ce
pe mal:

— Să vă trăiască fecioarele!
Slavă lor și slava cetăților voastre!

Apa mare și neagră ține de palmă
trecuta
și noi o tîrîm înapoi la izvoare
și parcă tragem carele faraonilor
cu fetele lor aurite, frumoase și
neînchipuit de grele.

Războiul

Despre război nu se mai poate spune
decît
că el continuă.
Îl vedem cum scoate capul din
fotografiile de familie
și familia îngheață în jurul căminului.
Îl vedem noaptea
și ne aruncăm la pămînt...

Dar mai ales îl auzim,
cînd dărîmăm cu piciorul cîte un scaun,
cînd spargem un pahar;
cînd tăcem vine dinlăuntrul nostru,
rîde isteric;
de aceea nu tăcem
nu tăcem
și vorbele noastre au umplut lumea
ca iedera.

Anghel Andronea

Umbra

Aș vrea să fiu umbra ta,
Peter Schlemihl!
M-aș tîrî pe pietre,
m-aș frînge pe ziduri
m-aș piti la amiaz sub tălpile tale
iar seara aș crește enorm,
Peter Schlemihl,
ca să simți că ești om,
Peter Schlemihl.

Liniște

[illegible],
cînd [illegible] împreună
începe liniștea —
un [illegible] —
iar după ce
se-aună în cristale
vibrează-ncet
de parcă
o ating ușor
astrele-n mers.

Prietenie

Să fie liniște
s-aud
cum respiră egal în somn
prietenul meu necunoscut.

Să fie liniște
s-aud
cum înfloresc visele
rînd pe rînd.

Să fie liniște
să pot
cînta în gînd
alături de el

Mara Onescu

Pasărea măiastră

I

[illegible] să-ți desfacă aripile încete,
Să lași în urmă turnuri văzduhul
sprijinind
Și să plutești prin zodii precum cocori
în cete
Ducîndu-se, plecarea și-o rotunjesc
venind.

Să nu te întoarcă întoarcerea sub tine
[illegible] cum deschide cînd ochiu-ți
pleci ușor,
[illegible] acel țărmul care vine
Ca o cîntare nouă a Vîrfului cu Dor.

II

[illegible] din suflet și pornește
Cînd cerul își desfată cîntarea de
culori,
Nu pregeta plecarea și calul din
poveste
De la [illegible] încalecă-l în zori.

Să lași în urmă poarta deschisă ca o
carte
Nestrînsă cu pecete, ispită ochiului
Și să te simți prin vreme întinerit
departe
O pasăre măiastră la [illegible] ce-o [illegible]!

Octavian Barbosa

Căutăm

Căutăm poezia dincolo de noi,
În stele, în ierburi și pomi,
În [illegible] privirilor ce nu se [illegible]
În inimile cărora nu le știm pulsul.

Căutăm [illegible] dincolo de noi,
În chipuri de [illegible]
Sau în cele trecînd meteoric prin față,
În munți, în cîmpii sau în spuma mării.

Căutăm adevărul dincolo de noi,
Sub praful manuscriselor nedescifrate,
În înțelepciunea marilor bărbați
dispăruți sau în viață,
În truda arheologilor sau a
cosmonauților.

Căutăm pretutindeni căutăm.
Fără această aspră căutare
Drumul nostru s-ar frînge spre grote.

Traian Reu

Halucinație de lună

Lumina, marea, nisipul și eu.
Și fiecare sîntem în limpezi conture.

Deodată, el.
Lumina, marea, nisipul și eu
ne risipim într-o cețoasă confuzie.
În volbura ceții, umblă aburi de noapte și
somn.

Marea se aprinde, se subțiază, se
încolăcește
și înghite tot orizontul sub solzii de
fosfor
Și dragonul mă arde cu ochi de lună.

Nisipul se aprinde, se strînge, se ridică
și își întinde sînii pe labe de leu.
Și sfinxul mă arde cu ochi de lună.

Norii se aprind, se desfac, se răsucesc
și se despletesc în șerpi pe fața pistruiată
cu stele.
Și gorgona mă arde cu ochi de lună.

Luna, cu aura blondă răvășită pe frunte
surîde blînd
Și zeul mă arde cu ochii lui.

Rodica Bîrlea

Patetism contemporan

Arcă plămădită-n lut și în sudoare
Astru fix al zilei, roșie în pîrg,
Fruct prea greu de sevă, prea greu de
culoare
Timp țîșnit în darul mîinilor cu sîrg,
Alfoind mlădița, tremurînd uman,
Gest întors în sine, aprig și spontan
Timp umed de zîmbet, ochi cald de
senin
Cîntă-ți bucuria-n anotimpul plin
Fascinat de visuri împlinite-n drum.
Amplu timp, patetic admirînd acum
Pulsul împletit în firul gras de iarbă
Cel purtat cu valul smuls din val să
fiarbă
Fructele luminii-nsămînțate-n palmă,
Ce sîlșiu cu trupul, limpezită armă.
Ochii negri-ai nopții, împlîntați în noi.
Timp lăsînd să cadă-nvăpăiate ploi
Pe priviri, pe gînduri, umere rotunde,
Mîini din urmă stoluri, stoluri de
secunde,
Păsări albe, stoluri, păsări aurii.
Timp de rezonanțe grele purpurii
Suni prelung în oameni, pe inimi arcuș,
Zămislind alți Tudori, Deji sau alți
Brâncuși.
Te adun în palme, chipul ți-l păstrez
Timpul meu de glorii, de-mpliniri, de
crez.

Gh. Duță-Verona

Din scrisorile sosite la redacție

Unele se învîrt în cercul vițios al frazelor standard prinse cine știe de unde, altele au o violență care ne pune pe gînduri, unele conțin observații luminoase, critici justificate, propuneri inteligente, altele insinuări de neînțeles, amenințări. Cîtorva corespondenți nu le convine caracterul prea „modern" al unora din poeziile recent publicate și regretă vîrsta de aur a rimei, strofei și dezvoltărilor retorice. G. M., profesor de literatură în Regiunea Bacău constată că mai există încă poeți care, uitînd se pare că nu scriu numai pentru ei înșiși, dau drumul de sub peniță la diverse combinații de cuvinte bizare, fără vreo legătură, nici logică și de multe ori nici gramaticală. *Poziția lui G. M. este destul de obtuză. El a simțit* de nenumărate ori... în munca pentru creșterea tinerelor vlăstare, umărul puternic al unor poeți etc. *Numai că poezia nu se simte doar cu umerii și, uneori, e bine să citim și cu sensibilitate. G. M. are, credem dreptate cînd versuri ca „să îmbrățișez materia / și ochii mi se tulbură / ca-n clipa cînd fac dragoste / de-o enigmatică blîndețe" (nu ne spune din ce poet sînt alese) i se par încercări ce nu au nimic comun cu poezia. Dar, cînd se revoltă în fața unor poezii de Ion Alexandru, el se situează din păcate sub nivelul exigențelor cititorului de azi. Concluzia scrisorii, cam răsunătoare, spune:* vrem să pornim la muncă cu versurile voastre pe buze, să le auzim cîntate în ritmul mașinilor din uzine, în duduitul tractoarelor sau în trilul ciocîrliei deasupra lanului bogat. *Uneori poezia, pur și simplu, se citește.*

O scrisoare inteligibilă primim de la doctorul R. P. din Fetești, care se arată revoltat de splendida poezie: Timp neașezat *de Ion Gheorghe. R. P. citează și discută — curgător — cîteva versuri: „Patriile mele recunoscute / nemărginit bănuite / suferă ca șopîrlele tăiate cu sapa / ieșite la bătăile de foc ale soarelui / să se bălăcească-n lumină, sforăind de plăcere".* De ce „patriile mele recunoscute"? În primul rînd, eu consider că nimeni în lumea asta nu poate avea mai multe patrii... Și de cine sînt „aceste patrii multe" necunoscute și nemărginit bănuite? Cum poate fi o patrie (sau mai multe, în cazul de față), bănuite, eu unul nu pot „bănui". Comparația cu suferința „șopîrlelor tăiate cu sapa" este pur și simplu ridicolă! *Oare? De ce atîta rea-voință în lectura poeziei? Se măsoară poezia cu centimetrul mărunt al raționamentelor cu adevărat ridicole? Comparația cu șopîrlele tăiate cu sapa ni se pare o excelentă intuire a sugrumării arbitrare a vieții unor națiuni nefericite. Atitudinea cititorului inteligent nu trebuie să fie rezistența îndîrjită la poezie, neîncrederea, aplicarea arbitrară a unor norme logicizante. Cei care ne scriu azi laudă claritatea lui Eminescu. Dar nu toți știu cum a fost primită poezia lui Eminescu de unii critici ai vremii (Grama, Gellianu, P. Grădișteanu, Aron Densușianu), obtuzi și nereceptivi la noutatea operei poetice, la inovațiile lingvistice și stilistice pe care poetul are dreptul și datoria să le aducă.*

Bizară și ilogică, o scrisoare de la D. I. din Cîmpina ne acuză de delicte neînțelese și ne amenință pe un ton enigmatic: Timpul, viitorul, istoria însăși, vor judeca obiectiv toate acestea la vremea lor. *Care acestea? Faptul că am admis publicarea unor creații ca acelea ale lui* Marin Sorescu, Ilie Constantin, Ana Blandiana *etc? Iar acuzația de „nerealism" nu este în nici un fel argumentată.*

F. P., din București, ne trimite în schimb o lungă pledoarie pentru poezia modernă. Conținut dificil și formă dificilă? *se întreabă F. P. Nicidecum, răspunde el, citind amplu din T. Arghezi. Efortul de înțelegere a poeziei moderne este, pînă la urmă, cu prisosință răsplătit.*

TOMA PAVEL

VESTIGII ALE STRĂVECHIULUI TOMIS
Fotografia: DAN GRIGORESCU

Ceva despre „margini"

Poetul Aurel Gurghianu îmi face plăcuta surpriză de a intra și domnia-sa în discuția despre cartea lui D. Micu. Mărturisesc m-am temut o clipă că-mi va ține partea (ce m-aș fi făcut, atunci, nu știu!), dar nu, din fericire. S-o spun din capul locului: așa da, polemică! Aurel Gurghianu îmi dă o lecție (vai, și cum o merit!), o adevărată lecție de etică: eu, aproape un debutant, constată stupefiat domnia-sa, îndrăznesc să fiu ironic cu M. Tomuș care scrie de atîția ani! E drept că „în concluzie, A. Gurghianu afirmă cu decizie că un lector univ. (M. Tomuș), are tot dreptul de a judeca pe un conferențiar (D. Micu) — însă asta e chestiune de „grade universitare" și noi, vorbă demnă de Caragiale, „stimăm cu toții asemenea grade, stimăm ierarhia lor". Fapt e că eu, fără vechime, fără... fără... Ce naivi sînt unii care-și închipuie că „la valeur n'attent pas le nombre des années"! Cea mai bună dovadă că nu-i așa o constituie nota, scrisă cu atîta aplomb, a lui A. Gurghianu: valoarea a așteptat vîrsta... (însă, femeilor și poeților nu se cade să le vorbești de vîrsta).

Căci ce polemist extraordinar e A. Gurghianu! În atîta plictiseală a vacanțelor, cînd toți ne punem speranța în venirea toamnei (viață editorială bogată, dinamică, *Luceafărul* apărînd săptămînal, și cîte alte plăceri), intervenția domniei-sale ne procură înalte emoții intelectuale. Cine credea că vocația principală a lui A. Gurghianu e poezia descoperă acum cu uimire talentul de polemist al cîntărețului liniștii de iarnă, subtilitatea, eleganța expresiei („Maestre N. Manolescu!" „Umflîndu-vă bîrnele din piept..."), verva, logica așa de fin contradictorie..., descoperă adică o latură neprevăzută a unui autor pe care unii l-au etichetat, din grabă, drept un poet sentimental, timid, delicat... O, ce unilaterală e uneori critica! Cum s-a trecut cu vederea cutare poezie mai veche, grăitoare profesie de credință, în care poetul declara că nu s-ar înduioșa de soarta dușmanului, nici de l-ar ști părăsit în pustiu, fără apă... Iată în ce nisipuri sentimentale zăcea veninul polemistului de astăzi! Și atunci, mai poate părea curios că nu înțeleg modestia lui A. Gurghianu? Modestie dusă așa de departe încît nota, teribila notă care mă pune la punct, se intitulează timid: Pe marginea unei... Pe margine! Mă gîndesc cu spaimă ce-ar fi fost dacă autorul nu rămînea sfios pe marginea ironiei, acolo unde umorul nu e încă umor, finețea nu e încă finețe (și mai poate părea trivialitate), acolo unde, în fine, argumentele sînt încă subțiri și șovăitoare. Ce-ar fi fost dumnezeule! Mai bine, așa! Altfel, te pomenești că A. Gurghianu ar fi știut că e un procedeu curent în polemică de a-ți crea adversari ipotetici (și nu tocmai) sau, vai, că dacă citim cu luminarea o carte — în vederea vreunui examen, de exemplu — putem descoperi în ea orice ne poftește inima. Adică eu, de-aș mai avea răbdarea de a citi volumele de poezie ale domnieisale, n-aș găsi și versuri frumoase?[1] Dar ce să caut nod în papură!

Un regret mă chinuie totuși, unul singur: că, așa cum de altfel A. Gurghianu nu putea să nu remarce, „N. Manolescu nu este un G. Călinescu".

Vă închipuiți, desigur, ce șansă de a intra în istoria literaturii ar fi avut poetul polemist dacă ar fi polemizat cu un G. Călinescu...[2]

N. MANOLESCU

1). Glumesc, evident. Aici nu intră în discuție calitatea poeziei lui Aurel Gurghianu.

2). Pentru cititori, ar trebui poate să precizez că nu cunosc personal nici pe A. Gurghianu, nici pe M. Tomuș și că deci nu e vorba de nici un fel de răfuială personală. Maliția, cîtă e în acest „răspuns", este inofensivă. Dar pamfletul își are legile lui...

REPORTAJ DE ACASĂ

Autobuzul I.R.T.A. este un „Robur" mic. Plastic și plexiglas. Urcăm încet panta lungă. Motorul geme. Farurile de ceață sînt aprinse. Pe locurile din spate — cîțiva schiori. Cîntă. Sus, în plasă, schiuri. Brusc, o coamă. Ne repezim în vale, ca pe un tobogan. Case albe, roz, albastre, o carieră de granit — ceva asemănător cu un arc de triumf, dar alcătuit din traverse și țevi. Viraj nou și iată-mă acasă. Lume mica, familiară, de neuitat.

PUNCT TERMINUS

Pe harta Regiunii Banat, lîngă Reșița, un punct terminus, minuscul, lîngă care scrie, cu litere și mai mărunte: Văliug.

Răsfoind într-o librărire bucureșteană lucrarea de specialitate „Lacurile României", găsesc și Văliug-ul pe lîngă Bicaz, Sadu. „Bicazul" nostru — 2 000 000 metri cubi de apă, ținuți în spate de un trunchi de con din ciment alb.

Din marginea barajului pornesc conducte pînă la hidrocentrală. Tot acolo e și satul: acoperișuri zincate, acoperișuri de olane. (Cînd eram copii, suiam Dealul Stupinii și număram pe degete casele cu olane).

Sat de munte: 500 de case, 1 450 de locuitori. Cei plecați la Reșița, la Hunedoara, nu intră automat în socoteală. Nu sînt incluși nici cei care urmează să plece, curînd, la Severin. Cînd pleacă, oamenii încuie ușile și dau casa în seama vecinilor, pentru că — oricum — se vor întoarce.

CE-ȚI AMINTEȘTI PRIVIND TELEVIZORUL

Cîndva, într-o singură zi, am consumat 30 de baterii. Eram copii și uitasem aparatul de radio deschis. O lună de zile n-am mai putut asculta radioul. Pe-atunci, în sat nu aveam curent decît la trei case: Ocolul silvic, casa brigadierului și locuința inginerului silvic. Mi-am amintit de asta pe cînd stam și priveam ecranul televizorului pus în funcțiune de maistrul Pizicantu.

DE DOUA ZILE, ACASA

Cobor încet ulița.

În prima zi, satul pare mic, dar tu te regăsești același, simplu și naiv, printre colegi de școală, pierdut printre neamuri și prieteni. Totul îți este cunoscut și necunoscut, familiar și îndepărtat. Și între o stare și alta, senzația paradoxală că timpul s-a oprit, că toate sînt la locul lor, că nu există trecut, că nu există amintiri, că totul este un prezent continuu.

VAI SARACU STINJENARU:

„Banii, banii... Banii nu se fac așa / Stînd la cîrciumă ș-a bea! / Banii se fac la pădure / Cu firiz și cu săcure! / Vai săracu stinjănaru / Rău îl chinuie amaru: / Vara soarele-l pripește, / Iarna neaua-l viscolește, / Cu mălai se arănește Și nimic nu izbîndește !..."

Satul trăia de pe urma pădurii. Autoritatea absolută era inginerul, închis în „cantalare", la Ocolul silvic. Cînd trecea el prin sat, roțile fiacărului cu arcuri, trapul cailor, îl anunțau de departe. Brigadierul și pădurarii călări, în uniforme verzi, cu puștile în bandulieră, încinși cu brîie de cartușe, încheiau alaiul ca o ariergardă.

Eram copil și auzeam, mereu, un cuvînt straniu: u-de-re... Pe bonuri de alimente, pe facturi de lemne, pe plicurile albastre de chenzină: U.D.R. La marginea pădurilor, în capătul ulițelor, pe malul apelor: U.D.R. Pădurile, apele, șoselele — toate ale unui singur om care răspunde la acest nume ciudat: U-de-re. Lui îi plăteam lemnele, smeura, fragile, peștele, vînatul și chiar mersul pe șosea. Fără autorizație — amendă, pierderea dreptului la pensie.

Aveam 8—9 ani, eram factor în sat, scrisori veneau puține, ziare și mai puține, dar sîmbăta împărțeam maldăre de cartoane roz, tipărite.

Păreau a fi delicate invitații la un botez, la o nuntă — așa mi-ar fi plăcut mie să-mi închipui.

Suiam ulița și strigam de la portiță:

— Dodo Solomio-o, poșta!

— Iacă-tă-mă! O, ce ne aduci, țucu-te?!

— Carte de la domnie.

Cînd dădea cu ochii de cartonul țipa speriată:

— Iu, doamne... m-o dat în gloabă!

Mîna înnegrită, cu unghiile crăpate, se ștergea repede în catrință cu un gest mecanic, lua apoi cartonul roz și-l răsucea pe față și pe dos.

Cartonașele „de bal" anunțau amenzile: o vacă prinsă în fînețe — amendă! Smeură culeasă în tăietură — amendă! Păstrăv prins în Bîrzava — amendă! Crosnă de uscături strînse din pădure — amendă!

Motivul, suma, data judecății, semnătura: U.D.R.

SATUL TRAIA DE PE URMA PADURII...

Oamenii plecau în codru, la lucru, cu săptămîna. Duceau cu ei în traiste roșii, de lînă, pițile mari de mălai și buria de zară. Stinjenarii trînteau fagii unul după altul, mari, mici. Lăsau în urma lor pustiu. După ei veneau metrarii: curățau copacii de ramuri, îi tăiau în bucuți, îi crăpau în țăpligi, îi stivuiau, acolo, pe coaste și pe rîpi, și adunau ramurile în grămezi mari, rotunde, ca niște iurte.

Seara, cînd veneau la colibă să mănînce, vîntul întorcea fumul pe toate părțile, fluiera subțire printre prăjinile care alcătuiau pereții. Oamenii rupeau feliile groase de mălai și întindeau în tigaie după untură cu mîinile lor roșii, țepene, amorțite de lucru, bătătorite și negre ca lemnul.

Lemnul avea un drum al lui. Adunat în grămezi uriașe, lîngă apeduct, era „plutit" spre Reșița. Ca să nu se încurce și să nu închidă scocul, era păzit. Pentru treaba asta erau folosite femeile și copiii, — costa mai ieftin. Părea o treabă ușoară și plăcută: lemnul plutește singur, dus de apă, tu te plimbi pe marginea apeductului cu cîrligul în spate, scapi de școală, de gura celor de-acasă, iar seara te întorci în sat, cete-cete, fete și băieți, chiuind, cîntînd.

MAISTRU PIZICANTU

Merg încet. Din cer picură două bătăi rare. Metalul clopotului vibrează adînc, în unde perceptibile.

De după cotitură apar cîteva motociclete. La ora aceasta mecanicii trec — pe motociclete, pe biciclete — către uzină.

Maistrul Pizicantu — lumea se știe aici, în sat, mai curînd după poreclă — oprește lîngă mine.

— Pentru mine personal, dom' Petrică, n-ai putea face rost de-o carte mai specială, despre antene la televizor?

Pleacă la schimb. Altădată ar fi plecat, ca toți văliugenii, tineri și bătrîni, la stînjeni. Fiindcă ei nu știau altceva decît să taie și să mute din loc pădurile. Așa cum cereau domnii de la Ocol. Și în urmă rămînea pămîntul fumuriu, ca după pîrjol. Pămînt și piatră. Fugeau cerbii și căprioarele, lupii și mistreții, fugeau ulii și sturzii, pînă și șerpii fugeau să puieze sub calote mari de ramuri uscate și frunze putrede. Numai oamenii rămîneau.

Copilandrul acela uscățiv — Pizicantu de astăzi, cu mîini lungi, fuge din pădure, iar sîmbătă, cînd se întoarce tatăl, îl găsește în curtea casei, chircit în fața focului de cărbuni. Din căciula nouă, de iepure, băiatul își meșterise foale și încălzea, într-o oală spartă, bucăți de fier, chinuindu-se să facă singur o potcoavă. Atunci tatăl se îmblînzește:

— Văd io copile că trebuie să te dau pe mîna neamțului.

„Neamțul" era bunicul meu, unul din cei doi fierari ai satului. Pe atunci nu era ușor să fii ucenic, dar era de o sută de ori mai greu cînd, după ce ieșeai calfă, îți deschideai atelier și începeai să lucrezi pe „cont propriu". Apăruse un cuvînt nou: cri-za.

INHAMAT IN LOCUL CALULUI

Din josul uliței, dinspre dispensar, vine în goană „Salvarea". Din cabină îmi face semne cineva. E prietenul meu, Miron Belcea — felcerul. Aud niște muieri vorbind într-o poartă, despre un copil bolnav. În timp ce mașina apucă, în viteză, pe drumul Reșiței, îmi amintesc de o fotografie din „Calendarul Bunului Român" pe anul 1936: moșul Ion Cîmpurean din județul Severin, ducîndu-și baba neputincioasă la oraș, la doctor. Înhămat în locul calului, moșu Ion trage căruța în care zace pe un braț de paie, baba bolnavă. Baba e prea slabă, ca să mai facă drumul pe jos, pînă la Oravița, la spital.

DOAMNE, MARE-I LUMEA

Drumurile văliugenilor din anii copilăriei mele nu duceau mai departe de Reșița. Vîrstnicii își amintesc de Pablis, străjanul primăriei care a fost trimis, odată, cu niște treburi la Bocșa (30 km dincolo de Reșița). Omul s-a dus, a venit înapoi și a exclamat uluit: „Doamne, mare-i lumea!"

Microbuzul uzinei electrice aduce oamenii din pădure, de la lucru. Sînt cu șeful lor, Filip Ianculescu. Pe vremea U.D.R.-ului a fost paznic la calul brigadierului silvic. Cînd eram copil am mai apucat să văd și eu un astfel de paznic: brigadierul umbla călare, paznicul se ținea după el, pe jos. Cînd se oprea brigadierul, paznicul îi ținea calul. Așa a început Filip Ianculescu. A fost pe rînd: slugă, paznic la vaci, paznic la sita apeductului, într-un tîrziu pădurar. Acum e șef de sector la Combinat și deputat în sfatul popular (sătenii l-ar vrea președinte, dar acum nu poate, e prea ocupat. Poate mai încolo, după pensionare!)

DEALUL DRAGUȚILOR

Există în viața satului meu o dată de la care se măsoară totul. Cum se scrie în cronici: „La atîția și atîția ani de la facerea lumii..." — la noi se spune: „La atîția și atîția ani după șantier, cutare a luat pe cutare..."; „La atîția și atîția ani după șantier, cutare și-a cumpărat motocicletă"... „Cutare și-a zidit casă..."; și așa de la caz la caz.

Era în 1948.

Pe dealurile din jur au apărut reperele topometrilor; în livezile de pe valea Bîrzăvii s-a ridicat un nou sat, de barăci; pădurile au început să vuiască, multiplicînd salvele dinamitei.

A venit lume de pretutindeni. Dar cei dintîi s-au întors acasă sătenii mei. Vreo două sute, erau lucrători de pădure. Cîțiva lucrau la Reșița, la fabrică. Dar s-au întors toți:

Moșu' Vasile Poștaru a tras prima căruță de cherestea pentru barăci; Vasilică Rain prima căruță de pămînt din fundație; vărul Mitru Bălean a desenat prima hartă a barajului; Mircea Spătaru a făcut prima gazetă de perete; Adam Pasăre a turnat cea dintîi piesă de precizie; Brezina a pus în funcție cea dintîi pompă de injecție; maistrul Pizicantu făurea prima potcoavă.

Nici femeile nu s-au lăsat. S-au angajat magazionere, bucătărese, curiere, îngrijitoare, mecanici la troliuri.

Dar înainte de a se apuca de baraj, zidarii au ridicat, pe Dealul Drăguților, la malul viitorului lac, o creșă. Dealul se numește așa din vechime. Nu știu cine l-a ales să poarte în spinare clădirea albă a creșei, dar îmi place gîndul său. Bărbați și femei, în ateliere, la cariera din Stupină sau la fundație, cînd ridicau ochii de pe unelte vedeau sus, în vîrful dealului, rochițele albastre ale copiilor, fluturînd pe pajiște și, în răstimpuri, peste larma motoarelor, peste vuietul pompelor, vîntul aducea rîsul lor.

AUTOMOBIL TIP „VALIUG"

„Cine bea apa noastră, nu mai pleacă de aci!" spune zicala. Beau apa scoasă, chiar acum, din fîntînă și-mi simt dinții fulgerați. Le dau dreptate bătrînilor. Fîntînile au ghizduri de ciment și oblon din tablă zincată, după „patentul" maistrului Pizicantu. Într-o seară îmi bate la ușă.

— Care-i baiul, maistore?

— Domnu' Petrică, știi de ce vin la dumneata...

— Pentru antena televizorului...

— Ba alta-i problema! Dumneata trebuie să te pricepi! Aici, toți zic că nu capăt autorizație.

— Despre ce-i vorba?

— ... ...Vreau să construiesc un automobil...

Îmi arată detaliile caroseriei și motorului.

— Maistore, drept să spun, eu la tehnică nu mă pricep!

— Uite ce te rog eu pe dumneata: să-i întrebi la București pe tovarășii de la Miliție, dacă am să capăt autorizație de circulație, ca să știu dacă mă apuc de lucru.

AU PIERIT CA INTR-O MARE

Cînd eram copil aveam o mulțime de treburi. Nu erau toate plăcute. Dar una era. În serile lungi de iarnă, cînd tata se întorcea de la sîtă, ostenit, cît golea el uiaga cu sfertul de rachiu, așteptînd să fiarbă mămăliga, eu îi citeam gazeta. În gazetă scria despre războiul din Spania. Părea un lucru depărtat. Tata scotea harta Europei și însemna, cu creionul de tîmplărie, cum merg fronturile. Cînd se apleca peste hartă, căutînd Barcelona sau Valencia, toate păreau mai aproape. În ziarul acela, am citit despre trei copii. Trei copii de unsprezece ani au plecat din satul lor, din munții Banatului, la școală. Au pus un mălai mare în straiță și au plecat, pe jos, singuri și de capul lor, la Timișoara, la învățătură.

Am tot căutat, după aceea, în ziar o știre despre ei: dacă au ajuns la oraș, dacă au trecut examenele, dacă s-au putut înscrie și au avut din ce plăti taxele.

Dar n-a scris nimeni, nimic. Au pierit, ca într-o mare.

S-A-NȚELES, ELEVULE?

Cînd am făcut eu liceul, gazdele erau scumpe, taxele erau mari, cărțile — idem.

Venea cîte unul dintre noi, la Caligrafie, fără caiet:

— Unde ți-e caietul și penița Klaps, elevule?

— N-am, don' profesor...

— De ce, elevule?

— N-am bani, don' profesor...

— Cine n-are bani, elevule, nu vine la liceu, elevule. Cine n-are bani, elevule, stă acasă. S-a'nțeles, elevule?

— Da, don' profesor.

— Atunci stai jos, elevule, cu un doi la catalog și scrie acasă, elevule, să trimită bani pentru caiet și penițe Klaps...

70 DE INTELECTUALI

De mult, cînd eram copil, stăteam tot aici, lîngă cuptor. Afară viscolea și în casă era cald. Tata își făcea de lucru cu sfertul sau de rachiu, mama cîrpea. Citeam despre trei copii plecați din Munții Banatului cu un mălai în straița, să caute învățătură.

După mai bine de douăzeci de ani, tot despre copii vorbim. La noi în sat sînt declarați absolvenți, în fiecare an, circa douăzeci și patru de tineri, fete și băieți. Dintre ei, paisprezece pleacă: șapte la școala profesională, șapte la școala medie.

Gîndiți-vă: șapte intelectuali pe an; treizeci și cinci într-un cincinal; șaptezeci într-un deceniu. Numai din satul meu! Un punct neînsemnat pe hartă, acolo unde șoseaua Timișoara-Reșița se strecoară în sus, pe firul Bîrzăvii, pînă aproape de izvor, sub piramida sură, de granit, a Semenicului.

PETRE SAVA BALEANU

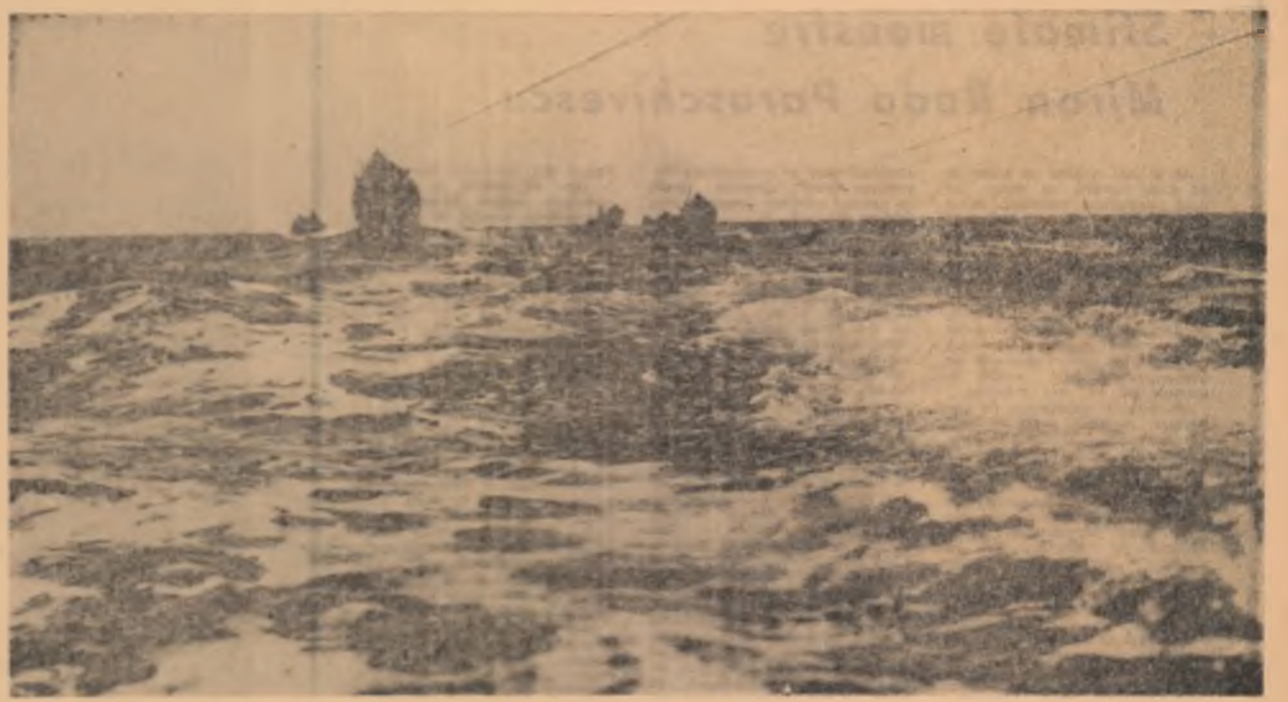

ÎN LARG – Fotografia: ION MICLEA

MINUTUL 81

fragment de roman de NEAGU RĂDULESCU

Tribunele și peluzele arenei fremătau cuprinse parcă de un acces colectiv de malarie.

Pe terenul de zgură ascuns între aceste patru dealuri împrejmuitoare, pestrițe și vii, vociferînde și șuierătoare, într-un vacarm asurzitor, zece jucători în tricouri negre se repeziră spre arbitru, galopada lor semănînd cu o tentativă de linșaj. Dar arbitrul cu profil sever întinse brațul cu autoritate spre careul de pedeapsă, încercînd să domine situația penibilă printr-o atitudine calculată de vechi actor cu priză la public.

Apucase să fluiere. Nu mai putea retracta, deși cu coada ochiului surprinsese în mijlocul tribunei de lemn, acolo unde se ridicase o mică pagodă pentru ilustrul președinte al clubului gazdă, că Împăratul — care purta numele unuia dintre cei doi arhangheli — își agita brațele amenințător.

Presimte ce înseamnă asta. Împăratul nu tolera să piardă astăzi clubul său, la fel ca și publicul asmuțit al peluzelor și tribunelor.

Capitala putea astăzi să dăruiască țării un campion și deodată cînd mai sînt nouă minute pînă la sfîrșitul meciului, din mijlocul terenului țîșnește arbitrul cu profil pretențios, fîlfîindu-și cămașa de mătase, fițîindu-și ridicol morga de artist de cinema, și cu un fluierat scurt oprește jocul: lovitură de pedeapsă în careu!

Brațul lui neclintit, pietrificat parcă, arată linia de 11 metri.

În zadar fundașul clubului gazdă, cu gesturi disperate, îi explică arbitrului că este o greșală, inutil îi susțin argumentele ceilalți coechipieri. Brațul rămîne întins în furtuna huiduielilor.

De la peluză răbufnește ca un muget taurin, glasul lui Titi Barosanul, susținătorul galeriei oborene, devenit și el acum, de circumstanță, venusist.

— Ne-ai vîndut, filfizonule! Vînzare! Afară cu el!

Filfizonul e arbitrul cu ținuta fudulă și nume de erou antic. De partea cealaltă, din învălmășeala multicoloră a tribunei îi răspunde, ecou dogit, ca o profundă răsuflare de buhai, Nicu Teodoru Chibrit, învîrtind pe deasupra capului, în loc de secure, o umbrelă scurtă de damă:

— Mușcați-l, băieți! Nu-l lăsați viu, băieți! Puneți cățeaua pe el, băieți! D-aia am muncit noi un campionat întreg? Afară arbitrul! Afarăăăăă! Scoateți-l pe targă, băieți!

Glasului acestuia, ca un stindard semeț al Berzei, Buzești-ului și Pieții Matache Măcelaru, căci Nicu Teodoru reprezenta în tribune acest cartier al Capitalei, renumit pentru chefurile și cheflii lui, i se adăogară altele.

De la peluza populara, ca niște interminabile rafale de mitralieră, funcționau neobosite cîrîitorile prefecturii, iar glasurile celor care le învîrteau, fiii Împăratului, încercau din răsputeri să obțină eliminarea de pe teren a arbitrului:

— A-fa-ră! A-fa-ră! A-fa-ră!

O sticlă de limonada țîșni din mulțime — rachetă și sfîrîi pe zgura tocmai lîngă călcîiul arbitrului. La fața tot atît de portocalie ca și tricourile ripensiștilor.

Altă sticlă urmă cu fidelitate aceeași traiectorie, vizînd aceeași țintă. Numai un noroc prea orb scăpă capul și freza abundent gominată și savant buclată a arbitrului fudul, de vijelioasele proiectile.

Cuprinși de furie, numeroși spectatori încercară să treacă peste gardul de sîrmă împletită cu care era împrejmuit terenul.

Unii reușiră chiar să strecoare dincolo un picior, o gheată sau o pulpană, alții să-și sfîșie un crac de pantalon, o manșetă sau bazonul, și cei mai mulți se mulțumiră să schițeze doar intenția, depășiți în efort de înălțimea gardului protector.

Paturile de armă ale jandarmilor intrară și ele în funcțiune, barînd curajos furia mulțimei.

Un singur semn al Împăratului Gavrila din pagoda tribunei și jandarmii ar fi lăsat hoarda să treacă asemeni unui tăvălug spre arbitru.

Îl va face Împăratul? El, prefectul Capitalei. El care la un meci al echipei sale cu o echipă feroviară a sechestrat mingea, a chemat jucătorii adverși la marginea tribunei și, ieșit din fire, i-a amenințat ca pe niște simpli școlari. Singura vină a jucătorilor feroviari era că se dovediseră mai buni.

Nu. De data aceasta Împăratul însă nu face nici un semn. După ce și-a agitat brațele cîteva clipe, acum își mușcă doar buzele trandafirii, buze pline de om bine hrănit și odată cu ele, de necaz, mustăcioara răsucită în sus ca a unui chipeș și antebelic căpitan de roșiori:

Escorta demnitarului e în panică. Ochii celor dimprejurul prefectului se rotesc speriați, implorîndu-și patronul.

— Împărate, pariurile noastre sînt în aer! Henț în careu. Nouăzeci și cinci la sută punct marcat! Egalarea, Împărate, și apoi dezastrul! În cîteva minute ăștia mai marchează două puncte în poarta noastră. Nu-ți dai seama ce înseamnă tunarii Ripensiei, Împărate? Nu cunoaște Luminăția Ta finișul timișorenilor? Dracii ăștia cu tricouri portocalii ne vor masa în careul nostru și vor trage în poartă pînă cînd vor smulge din teren barele.

Dar Împăratul în pagoda lui izolată nu mai scoate nici o vorbă. Resemnat, își mușcă buzele sîngerii, își toacă între dinți firele mustății și așteaptă livid, cu brațele încrucișate pe piept, deznodămîntul.

Pe teren au năvălit acum cîțiva conducători venusiști, printre care se remarcă lucitoare, și parcă împodică, în razele soarelui chelia vicepreședintelui Pedalescu, omoplații viguroși ai lui Ghiță Drăghicescu, fost pe vremuri fundaș al clubului și mare secerător de picioare în acest post, mersul svelt al antrenorului austriac Platko, supranumit cu ani în urmă la Barcelona, Pisica.

Ei toți îl înconjoară pe arbitru, îi demonstrează greșeala, îl amenință, dar arbitrul fudul, e neînduplecat și cere autoritar evacuarea terenului.

În băncile de lemn ale tribunei, picioarele miilor de spectatori, fac un zgomot asurzitor, acompaniind același refren.

— A-fa-ră! A-fa-ră! A-fa-ră!

— Nu se poate! Nu se poate!

Se cutremură totul. Tribunele și peluzele, valurile pestrițe de oameni care le acoperă, reclamele de tablă, tăvile și gălețile vînzătorilor de caramele și limonadă, pomii de pe cheiul Dîmboviței, pe crăcile cărora s-au cocoțat temerari Tarzani de toate vîrstele, în atitudini foarte curioase — spectatorii clandestini — și parcă și turla bisericii Sfîntul Elefterie pendulează în același ritm ciudat.

— A-fa-ră! A-fa-ră! A-fa-ră!

— Nu se poate! Nu se poate!

Mii de glasuri, mii de tonuri.

Un cor neobișnuit, scăpat de sub bagheta dirijorului, luîndu-o razna, fără să țină seama de nici o lege a portativelor.

Și în această cascadă dezlănțuită de voci, într-o revărsare continuă, spumegîndă de mînie și clocotindă, cu o forțe crescîndă, o singură insulă de oameni încearcă la tribună, disperată, alt refren.

Mica galerie timișoreană care și-a însoțit echipa, înarmată cu cornete de carton, încearcă din răsputeri să-i răzbată pe teren încurajările.

— Hai, tu, Ri-pi! Hai, tu, Ri-pi! Bravo, ar-bi-tru! Nu te lăsa, ar-bi-tru! Ri-pi! Ri-pi!

În jurul aceste insule ripensiste o ciocnire devine inevitabilă.

Un venusist nădușit de emoție și de atîta agitație, ridică spre insula timișorenilor, amenințător, feroce, o sticlă de limonadă.

— Care strigă, mă, bravo arbitru? Unde a fost henț, mă, orbete, în careu? Albu era să atingă cu mîna bășica? Albu, mă, care e internațional de treizeci și șapte de ori? Auziți insultă, băieți! Pe el, frățioare, să-l demontăm!

Venusistul lovește cît ai clipi un timișorean în ceafă. Surprins de lovitură, ripensistul își înghite jumătate din cornet și pe mica insulă timișoreană nu se mai observă, deodată, decît o învălmășeală de picioare, pumni și cornete, sburînd prin aer ca într-o inspirată caricatură de Dubout.

O clipă, corul tribunelor și peluzelor încetează.

— Bătaie! Ura, bătaie! Acolo, la dreapta! Uitați-vă, l-a pocnit!

Marea de capete se ridică, urmărind disputa pumnilor.

— Unde? Unde e?

— Acolo! În tribună! La dreapta.

Publicul e aproape satisfăcut. Tot se bate cineva! Păcat însă: arbitrul trebuia făcut zob și cules de pe zgura terenului cu fărașul.

În liniștea subită cu care se urmărește meciul din tribună, tot glasul lui Titi Barosanul explodează ca o vapoare de comandat de armate:

— Atacă la om! Atacă la om! Nu te lăsa, neică! Demontare! De-mon-ta-re!

Gelos pe aceste comenzi de visavi, Nicu Teodoru Chibrit se desiră și el din rîndurile tribunei și ridicînd umbrela de damă spre cer, numără dogit spre insula timișorenilor asemeni unui arbitru de box.

— Unu... doi... trei... patru... cinci... șase... șapte... opt... nouă... knokout!

Dar bătăuşenile acestea, mici respirații în panica de care e cuprinsă galeria bucureșteană, nu rezolvă nimic.

Jandarmii își croiesc cu greutate drum spre improvizatul ring, iar cel ce este mai principal pe teren, arbitrul, încăpățînat, nu renunță la hotărîrea sa. El cere autoritar oficialilor venusiști să părăsească terenul.

Avocatul Pedalescu protestează, amenință, în cele din urmă însă se dă bătut. Nu-i rămîne decît de pe tușe să ridice pumnul spre arbitru, ca un copil neputincios și rîzgîiat:

— Te învățăm noi minte! O să ai de-a face cu noi! — și cînd pronunță „noi", vicepreședintele arată spre pagoda Împăratului.

Cît de ușor se pot destrăma iluziile!

Arbitrul Leonias a cules de jos, de pe zgura terenului, balonul și-l duce spre marginea careului, grav, important, așa cum în Biblie, Salomeea purta probabil pe tavă capul sfîntului Ioan Botezătorul.

Încă o clipă, încă două, și acest balon va fi cules din plasa „Venus-ului", spulberînd de pe fruntea clubului bucureștean mult rîvnita cunună de campion național!

Fiecare pas al arbitrului spre careu calcă pe inimile spectatorilor, înnăbușindu-le.

Acum, peste arenă s-a așternut o liniște premergătoare slujbelor funebre. Jandarmii au reușit să reinstaureze ordinea în tribună și obosiți își șterg de pe frunte șiroaiele de sudoare, înjurînd.

Spectatorii timișoreni își pipăie cu teamă coastele, își controlează dinții, își palpează fălcile, se freacă la nas și se uită în palmă, își netezesc cu grijă hainele boțite, mulțumiți de integritatea lor corporală. Cîte unul scuipă în batistă o băncuță de sînge.

— Ah, de i-am prinde la Timișoara pe ăștia. Mama lor de regățeni, că nu vin, măi frate, cu echipa să urle și la noi!

Nu se mai aude decît scîrțîitul tribunelor și peluzelor. Nimeni nu vorbește. Toți înghit în sec.

Numai unui domn cu nas coroiat, sprîncene stufoase și ochelari cu ramă groasă, îi turuie gura neîncetat în fața unui microfon. El stă închis ca o gorilă, într-o cușcă cu fereastră, în colțul stîng al terenului, și urmărește de acolo, prin bombatele sale lentile meciul, difuzîndu-i peripețiile.

— Ce tot o fi sporovăind ascultătorilor de radio profesorul Vasile Grămadă? Și cum nu a obosit teoreticianul sistemului de joc W. M., vorbind de atîta timp?

În jurul lui, tăcuți, speriați, ca un stat major în panică, trei tineri îi întind sub ochelari diverse însemnări, diverse fraze, diverse nume, scrise la repezeală pe blocknotesuri și profesorul stropește de zor, cu o salivație mai abundentă decît frazeologia sa, microfonul.

Arbitrul Leonias e acum cu balonul în palmă, la unsprezece metri de poarta venusistă.

Zece jucători în tricouri negre și zece în tricouri portocalii îl înconjoară.

Toți sînt la fel de emoționați.

Pe fața nici unuia nu înflorește un zîmbet. De această lovitură de pedeapsă depinde cîștigătorul campionatului.

În spatele porții venusiste grămada curioșilor îndoaie grilajul de sîrmă. Lîngă plasă apare agitat Platko, antrenorul. El care a fost unul dintre cei mai agili portari ai Europei, el care a apărat într-o strălucită carieră atîtea lovituri de pedeapsă, a pregătit acum să-și încurajeze elevul.

„Pisica" ține în palmă o jumătate de lămîie și împiedicîndu-se în vorbele românești, stîlcindu-le, își sfătuiește în grabă echipierul:

— Tumneata, Mircea, curaj! Kom her, dreapta bar! Ein meter distanț de bar. Nur ein meter. Stînga liber! Plonjon pe stînga wen die efort ist klein.

Dar între cele două bare albe, portarul Venus-ului nu mai are urechi pentru nimeni.

O trapă s-a deschis parcă în el și de acolo o lanternă magică îi proiectează sub ecranul frunții, cu o repeziciune uimitoare, filmul vieții sale.

Cum pot oare, prin ce miracol, evenimente trecute, uitate, prăfuite de ani să se trezească de-odată, vii, în cîteva clipe, în tine?

Cine va trage acest unsprezece metri? Dacă-l va trage halful centru, Kotormany, atunci va trebui să sară, să se întindă spre bara de sus. Fachirul trage pe sus, la păianjen, și bombele sale sînt imparabile. Dar ce caută, deodată, tam-nesam, maică-sa în gîndurile sale? Și de ce el este mic și-l poartă maică-sa în brațe? Buf! Mamă am căzut! Dă-mi o dulceață, mamă. Cînd mă duci la cinematograf, mamă? Eu nu vreau la filmele astea cu dragoste, eu vreau la filme cu bandiți. Și mătușile astea cu coc și rochii lungi ce se amestecă ele într-un meci de fotbal?

Să apere cu mănuși sau fără?

Mănușile acestea de porc, cu două fețe, vătuite, pe care le are de la Milano. Ce meci greu acolo! Însă a apărat totul, nu i s-a putut imputa nimic și milanezii ridicîndu-l pe brațe l-au poreclit „Il Dio". Nu! Categoric nu! Mai multă siguranță are fără mănuși, cu palmele libere!

Le scoate, apoi le trage din nou pe degete.

Dacă bate Dobay trebuie să fie foarte atent. „Calul" are cele mai periculoase șuturi. El nu trage nici pe sus, la colțuri, nici pe jos.

Balonul îți trece vîjîind la înălțimea șoldurilor. Nu știi cum să-l aperi. Doar dacă te afli în traiectoria lui îl poți prinde, altfel te apleci și îl culegi, scrîșnind din măsele și înjurînd, din plasă.

Unde o fi Ioana, în ce parte a tribunei?

Șnurul ei roșu îl are prins de tricou. La șaisprezece ani fetele mai sunt atît de naive încît pot crede că un simplu șnur roșu de lînă e în stare să-ți protejeze poarta.

Numai, de n-ar trage Schwartz.

Interul acesta, cu picioare strîmbe, e atît de șiret încît te driblează numai din ochi.

Se pregătește să tragă în forță cu dreptul și-ți plasează balonul ușor, tîrîș, de abia rostogolindu-se, cu stîngul, prinzîndu-te întotdeauna pe picior greșit.

Dar doamna Eliad, frumoasa doamnă Eliad?

Stimate maestre Miron Radu Paraschivescu

Aş fi fost oricînd în stare să vă scriu numele, ca semn al unei nemărginite veneraţii, cu o lacrimă curată sau cu un strop de sînge. Vă asigur, maestre, că nu este o perfidie retorică şi nici o mărturisire de circumstanţă, pentru că ştiu care este rolul Dumneavoastră în istoria literelor româneşti şi vă stimez. Şi dacă totuşi acuma vi-l scriu cu cerneală neagră şi cu un sentiment de total dezacord cu Dumneavoastră este pentru că aproape nu vă mai recunosc.

Am crescut sorbindu-vă cu entuziasm poeziile, m-am înflăcărat de talentul şi curajul Dumneavoastră publicistic, răsfoind: Era nouă, Reporter, Facla şi atîtea alte publicaţii, şi-am reţinut chior ca pe un aforism [illegible] mărturie a Dumneavoastră din 1935, cînd răspundeaţi la [illegible] anchetă pe tema: „De [illegible] scrieţi": „Scriu fiindcă [illegible] fiindcă aud, fiindcă nu sînt [illegible] — ziceaţi Dumneavoastră atunci. Fiindcă ştiu că lumea poate fi schimbată cu mult în bine". Şi-aţi încercat s-o schimbaţi. Nu v-aţi stiit de nimeni, de nici un maestru, nici de Blaga, nici de Arghezi, de nimeni, după cum prea bine ştiţi. V-aţi rostit răspicat gîndurile şi sentimentele, judecăţile critice chiar dacă uneori au fost profund nedrepte.

Şi-acum, maestre, nu-i permiteţi unui tînăr care vă văzînd un om de ghips în Cişmigiu să [illegible] că, aşa după capul lui, ca e[illegible] Eminescu? Aceasta cu atît [illegible] mult cu cît i-a aurit — are [illegible] el dreptul ca şi Dumneavoastră să audă — şi pe c'iţi, pe sute şi mii, căci Cişmigiu-i plin de oameni, că însul acela de [illegible] nu-i Eminescu. Ba mai mult: [illegible] oameni, pe care dacă-i descoperiaţi la timp îi declaraţi, [illegible]bil, tot „agenţi de circulaţie a ideilor", şi-au permis, ca şi [illegible] Hăulică, să-l înveţe „până şi pe distinsul poet şi academician Demostene Botez". Oamenii aceia se cheamă simplu: Iorgu Iordan, George Oprescu, D. I. Suchianu, Ion Frunzetti, Petre Comarnescu. Deci „tînărul venit" nu e atît de singur în susţinerea punctului său de vedere. Fraza aceasta, maestre, care conţine groaznicul... pînă şi pe... n-am crezut c-o puteţi scrie niciodată. Fraza aceasta are în ea o umbră de smoală, care pătrunde prin orice, maestre. Şi-apoi, gîndiţi-vă, că a folosiţi în legătură nu numai cu un poet distins şi academician — pe care-l iubim cu toţii şi-l stimăm — ci şi cu Preşedintele Uniunii Scriitorilor şi cineva neavizat ar putea crede că ar fi interzis să ai o părere deosebită de a dînsului. După cum vedeţi „domnul" — cum ziceţi Dumneavoastră — Dan Hăulică are un caracter integru, e un tînăr educat şi format la şcoala exigenţei comuniste, care ştie să spună adevărul fără să ţină seama de persoane şi de funcţii. După cum vedeţi, Dan Hăulică a scris articolele cu pricina şi fiindcă n-a fost laş, îndeplinind şi a treia condiţie a scrisului, de care vorbeaţi Dumneavoastră. El crede ca noi toţi că o idee exprimată trebuie să aibă autoritate personală, o valoare intrinsecă. Nobleţea originii se poate pierde şi odată cu ea şi autoritatea, dacă-i numai de ordin administrativ. Vă amintiţi, [illegible] romanul lui Twain „Prinţ şi cerşetor". În estetică nu ne putem rezerva ideile în tărîm [illegible] [illegible]

[illegible]

Socotiţi [illegible] limbaj atît de aspru moralizator, în care vă referiţi la „normele circulaţiei urbane obligatorii în cunoaşterea nasului şi păzirea bunei cuviinţe elementare" aţi rezolvat o problemă de estetică?

Puteţi crede Dumneavoastră că ironizînd tinereţea cuiva („tînărul venit", „june agent de circulaţie a ideilor") daţi cîştig de cauză „stimatului maestru"? Chiar Dumneavoastră care aţi sprijinit atît de mult tineretul? Vorbind aşa despre un tînăr — şi pe nedrept — puteţi jigni. Dan Hăulică, neofitul acesta, cum aţi binevoit să-l numiţi Dumneavoastră, e absolvent a două facultăţi care au ceva legătură cu sculptura şi în general cu arta; a publicat cronici, studii şi cărţi apreciate; recent i-a apărut, la Paris, volumul II din Peintres Roumains, despre care presa a scris deosebit de elogios. Iar dacă Dumneavoastră-l consideraţi neofit, vina nu-i a lui, căci el nu poate răspunde în prea mare măsură de informaţia culturală a altora.

Poate că această scrisoare v-ar fi scris-o Dan Hăulică, stimate maestre, dar acum se află în Italia cu o bursă de studii UNESCO, pentru a-şi perfecţiona pregătirea profesională, de critic de artă, şi nu de „agent de circulaţie a ideilor".

Întrucît, însă, problema în fond [illegible]

I. D. BĂLAN

EXIGENŢE, FILANTROPII, TRISTEŢI

DINU SĂRARU: ÎN LOC DE CRONICA DRAMATICĂ

[illegible]

Lum de zile se repetă o piesă modestă, de un autor francez de comedie şi vodevil... o piesă fără pretenţii, dar de succes sigur. A[illegible] acum că totul se ia de la început. Nu cumva e cazul să începem să ne gîndim dinainte la rezultatele muncii noastre?

[illegible]

Am văzut destule hîrtii cu antet-ul A.T.M.-ului, am ascultat planurile conducerii lui, admir pasiunea secretarului său, cum îl admir şi stimez ca actor şi ca om fermecător. N-am reuşit să aflu totuşi cu ce se ocupă această instituţie. Trebuie să recunosc însă că, în cîteva împrejurări cu oaspeţi străini, am oaste în somptuoasele săli ale A.T.M.-ului [illegible] de nevitat.

•

Nu ştiu pe ce criterii, o revistă de literatură îşi refuză dreptul cronicii dramatice la alte spectacole decît la cele cu piese româneşti. Nu cred că fenomenul teatral poate fi tratat separat: piesa străină, piesa românească.

•

Aş propune unui reporter îndrăzneţ un subiect foarte gras, după părerea mea: activitatea secretariatelor literare şi sertarele lor. Cu fotografii.

★

La începutul stagiunii trecute, numeroase interviuri au anunţat proiectele bogate ale principalelor scene bucureştene. La sfîrşitul stagiunii s-a constatat că s-a realizat foarte puţin din aceste proiecte. Cunosc un teatru care realizează patru spectacole în stagiune, dar de ţinută. După cîte ştiu, obţine şi premii internaţionale.

★

Nu mai scriu despre concursurile pentru actori.

★

Începe o stagiune nouă, care se anunţă plină de interes. Cronica săptămînală a „Luceafărului" va fi prezentă şi operativă. Salutăm din toată inima bătaia primului gong şi ridicarea cortinei.

COVOR — Fotografia: DAN GRIGORESCU

Preludiu la „muzica nouă"

TENDINŢE ŞI CONCEPŢII ÎN SIMFONISMUL CONTEMPORAN

Orice formulă de artă ajunsă la maturitate (implicăm aici formulele diatonice reunite, reduse totodată la o formulă de expresie unitară) atinge un punct culminant, dincolo de care nu există decît două alternative; fie, pe de-o parte, o revizuire mai mult sau mai puţin substanţială a însăşi elementelor sale primare — şi în acest caz noul se integrează în secvenţe din ce în ce mai viguroase pînă la fericita tinereţe a noilor cristalizări, fie, pe de alta, o ancorare intransigentă pe momentul maturităţii, pînă la punctul de a nu mai avea nimic nou de spus. Iar acest „nimic de spus" se numeşte, laconic, criza de artă, acel gol în care îşi dau întîlnire de-o potrivă ostenelile cinstite în căutarea noului şi speculaţiile cele mai stranii ale excentricităţii. Ori în acest gol au de suferit toţi — de la creator şi interpret pînă la public şi cronicar. Şi iarăşi este lucru îndeobşte cunoscut, că o astfel de criză este de regulă generală, mai cu seamă cînd porneşte dintr-o forţare a elementelor primare, acele adevărate vase comunicante care determină nivelul comun al tuturor domeniilor de manifestare artistică. În literatură şi arte plastice aceste probleme sînt prea cunoscute spre a mai fi amintite, despre o „poezie nouă" sau o „viziune picturală inedită" s-a vorbit şi se va mai vorbi. Ceea ce pare însă mai puţin lămurit — şi mă refer la o parte a publicului nostru — este reflexul muzical al acestei crize; tocmai aceste nelămuriri aduc cu ele atribuirea de „nou" unor manifestări care s-ar putea numi mai corect elaborări pe baza unor concepţii care au fost într-adevăr inedite într-un trecut destul de apropiat.

Dacă spuneam că acest gol în artă (a cărui localizare cronologică s-ar putea face cam la tranziţia dintre cele două secole) a constituit terenul de întîlnire al antitezelor valorice absolute, al constructivului cu speculativul, al luminosului cu bezna nepriceperii, atunci se impunea — ca primă datorie — un efort de discernămînt. Ne interesează destul de puţin migala gestionarului în sortarea etichetelor din depozit, mai ales a gestionarului — critic de artă. Etichetarea sumară nu poate duce decît la superficial şi confuzie — şi să nu ne mire cînd spre exemplu o cantată cu puternice accente de lirism şi emoţie omagială (ca de pildă „In memoriam Dylan Thomas" de Stravinski) este apreciată ca lucrare pur serială.

Iată una din cauzele cele mai importante pentru care muzica zilelor noastre a continuat să rămînă „nouă" (mai corect spus: „o noutate"), iar perioadele de concepţie să se suprapună cu cele de elaborare într-un amestec nebulos. Ţinînd seama de faptul că muzica nouă nu s-a născut dintr-o dată şi nici în forme unitare sau definitive de la început, firul trebuieşte depănat ceva mai în urmă, cam de-acolo unde s-ar situa — în retrospectivă — mai întîi punctul de întîlnire dintre vechi şi nou (ambele luate în sens teoretic larg), apoi la fiecare din acele răspîntii unde formulele mai îndrăzneţe lasă, deseori cu brutalitate, în urmă simplele preconturări; şi aceasta indiferent de finalul lor, satisfăcîndu-se girul valorii minimale şi al bunei credinţe iniţiale.

Este vorba de o atitudine faţă de artă, căci este de neconceput ca să poată cineva înţelege integral arta unei epoci trecute şi să-i pătrundă esenţa, fără a poseda sentimentul unei adevărate intuiţii pentru contemporaneitate; fără asta de-altfel, nici nu ar putea participa la viaţa care-l înconjoară. Şi, deplasînd totul pe alt plan, intuiţia aceasta a prezentului trebuie să cuprindă — cum este şi firesc — nu numai muzica, fiindcă sunetul, culoarea şi versul constituie în „arta nouă" o trinitate indisolubilă, de la Verlaine, Monet şi Debussy pînă la Hindemith, Picasso şi Stramm.

Şi iată-ne ajunşi la primul punct, acela în care NOUL erupe cu o deosebită virulenţă — aş numi-o invers proporţională cu gradul de intransigenţă al formulelor vechi de exteriorizare artistică.

Ce tristă este o lume în care, aparent, s-a spus tot ce era de spus; o lume sub semnul lui „nimic nou sub soare". Dar tocmai atunci cînd orizonturile par a se epuiza în extensiv, artiştii fiinţi pasionate şi surescitate se năpustesc cu nesaţ spre fineţele tuturor faţetelor care, în ansamblul lor modest, au format emfaza orizontului romantic, spre a le exploata în intensitate, una cîte una. Este acea febrilă căutare a noului în stările afective, acel „accent fievreux" de care ne vorbea cîndva Goncourt, acel flux rafinat al nuanţării după care tînjesc versurile lui Verlaine:

> Car nous voulons la nuance encore
> par la couleur, rien que la nuance.
> Oh, la nuance seule fiance
> le reve au reve la flute au cor!

„Egmont" cedează locul unui simplu clar de lună — adevărată degenerescenţă se grăbesc să exclame unii dintre contemporani, fiindcă factorul pur psihologic al emotivităţii artistice nu poate ţine pas cu graba nesăbuită a creatorului de artă devenit explorator de avangardă al noului. Este poate momentul în care [illegible] vrea să vadă ce nu s-a mai văzut, să audă ce nu s-a mai auzit, să guste ce nu s-a [illegible] — nu poveşti inventate, ci pur şi [illegible] dispoziţie sufletească, creatoare de impresii.

Acesta este, se pare, momentul de ruptură principială de formulele maturate ale secolului ce se apropie de împlinire. Culoarea vie a naturii picturale, şi aceeaşi culoare, vie şi expresivă, a naturii orchestrale se alternează fără încetare în vigoarea unei nuanţări din ce în ce mai rafinate căutătoare a naturii liniştite şi impresionante prin intensitatea ei de inocenţă, lumină şi culoare.

O nouă formulă de artă se născuse, de astă dată din căutări interioare şi analiză migăloasă, o formulă mai apropiată de simplul şi autenticul uman, de coardele cele mai sensibile şi expuse ale sufletului — o formulă care purta totuşi încă o parte impresionantă a balastului moştenit. Oricum însă, ruptura se produsese şi criza formulei vechi se declanşase în mod oficios. Gradarea detaliată — în culoare şi sunet — adusese cu sine o creştere puternică a cromatismului: pentru prima oară se vorbeşte de necesitatea psihologică a cromatismelor. În artele plastice, detalii şi reliefuri neînsemnate încep să capete valori de prim ordin prin folosirea rafinată a coloritului gradat — tot aşa cum în muzică acordurile alterate, artificiale şi fictive în sistemul rigid diatonic capătă funcţiuni de acorduri principiale prin cromatizare, apropiindu-se de natural şi eficienţ.

Nu trebuie să ne închipuim însă că această ruptură a însemnat totul — din contra, privind de la înălţimea timpului nostru, am putea spune chiar că a reprezentat destul de puţin, luată intrinsec. În fond nu făcea decît să dezvolte elemente preexistente, să continue idei deja schiţate, să aştearnă pe hîrtie şi pînză frămîntări ce clocoteau încătuşate de cine ştie cînd.

Semnificaţia practică este cu totul alta: este aceea a cazului precedent în artă. Orice acţiune în artă — atunci cînd există cu adevărat scrupule de bună credinţă — se urneşte greu din cauza răspunderii uriaşe pe care o poartă cu sine. Dar o dată urnite din loc, ideile se ţin lanţ, mai bune sau mai rele, mai realiste sau ba — mai prudente sau mai îndrăzneţe. Impresionismul o dată evadat din faza-i de inerţie iniţială, a fost declanşatorul multor căutări care — nu rareori — l-au călcat pur şi simplu în picioare chiar pe el în iureşul lor, şi aceasta reprezintă, cum am mai spus, răspîntiile unde formulele mai îndrăzneţe lasă în urmă simplele preconturări.

Acesta a fost preludiul muzicii zilelor noastre — preludiu al „artei noi".

LUCIAN GRIGOROVICI

SCANDALOASA INERŢIE

După fotbal — sau, din unele puncte de vedere chiar înaintea lui — muzica uşoară este cel mai popular fenomen ca spectacol. Spectacolul de fotbal are urmări în comentariile nesăţioase ale publicului. Spectacolul de muzică uşoară, îşi lasă amprenta prin înregistrarea melodiei de către spectator şi chiar prin dorinţa de imitare a interpreţilor. Fenomenul este prea de masă ca să nu necesite o atenţie deosebită. Şi iată că, din punct de vedere organizatoric, s-a găsit şi modalitatea de încununare a activităţii anuale a compozitorilor, orchestrelor, interpreţilor şi amatorilor, prin acest festival de la Mamaia. Idee excelentă şi cadru splendid, amîndouă trădate cu consecvenţă de cel în sarcina căruia a căzut organizarea.

Dovezi palpabile: melodiile care au rezultat şi gradul de popularitate al acestui festival după cea de a treia ediţie a sa.

Să le luăm pe rînd: 1) Melodiile: Chiar acum, scriind aceste rînduri, în mod spontan constatăm că, de la primul festival, din 1963, ne vin în minte mai multe melodii decît premiile care au fost. Cităm la întîmplare: „Spre soare", „Te caut", „Cum e care", „E senzaţional", „O melodie dintr-o mie", „Ilustrate", „Oglinzile mării", „Ineluş". De la cel de al doilea nu ne amintim decît faptul că textele au dat dovadă de mai multă acurateţă şi acel splendid „Tu" răsărit ca o floare rară. Iar de la cel mai proaspăt, de la al treilea, memoria noastră muzicală refuză să-şi amintească altceva decît unele stîlciri de limbă din texte, cum ar fi: Inima în piept la mine e, e ceva.

2) Popularitatea? ...Primul festival a creat în jurul lui o emulaţie, un interes atît din partea publicului cît şi a presei. Datorită acestui fapt, şi a speranţei că lucrurile se vor organiza din ce în ce mai bine, cel de al doilea festival a fost în atenţia generală. De aici, însă, a început dezumflarea: Văzîndu-se cadrul restrîns în care se desfăşoară — caracterul strict de spectacol de sală pe care-l are, faptul că şi interpreţii şi compozitorii sînt absolut aceeaşi, interesul a scăzut simţitor. Spre cel de al treilea festival nu s-a mai îngheşuit multă lume, fapt care, de altfel, trebuie să ne bucure pentru că aceasta este sinonim cu „cît mai puţini oameni deziluzionaţi".

Pentru că, cel de al treilea festival de muzică uşoară de la Mamaia, nu numai că a dovedit că se face în simplă virtute a unei inerţii (vezi chiar şi lipsa de inspiraţie a compozitorilor) dar chiar şi ca simplu spectacol, se situează printre cele mai slabe organizate de O.S.T.A. în decursul anului.

Este o dovadă clară că, Consiliul muzicii din C.S.C.A. a scăpat din mînă acest minunat prilej anual care i se oferă pentru a crea o mişcare frumoasă, entuziastă, tinerească în jurul celui mai popular dintre genurile muzicale. A organiza fără prea mare efort — popularitatea genului garantînd ab initio două treimi din reuşită. A crea o sărbătoare largă, a instaura o tradiţie în cel mai frumos cadru estival al ţării.

Cerinţele sînt minime şi nu se poate să nu mergi la reuşită decît în cazul unei mari lipse de bunăvoinţă şi a celui mai cras spirit funcţionăresc.

Afirmaţia pe care o facem este destul de gravă. Dar o vom argumenta: Gen frivol, oarecum spontan, foarte pe placul tineretii, muzica uşoară scoate la iveală an de an, dacă nu foarte mulţi compozitori, în orice caz, pondere de interpreţi. Să ne gîndim numai la cei care trec timp de un an prin faţa noastră — prin intermediul televiziunii. În ciuda acestui fapt, iată cum arată listele de premianţi şi menţionaţi ai celor trei festivaluri puse una alături de alta. Scriem numele în ordine alfabetică tocmai pentru a fi mai uşor cititorului să-şi dea seama cum se repetă.

Compoziţie

1963 — Fl. Bogardo; Florentin Delmar; George Grigoriu; H. Mălineanu; Temistocle Popa; Eugen Teger. 1964 — Nora Demetriad; H. Mălineanu; Temistocle Popa; Elly Roman; Radu Şerban; Vasile Veselovski. 1965 — Nora Demetriad; Sile Dinicu; Aurel Giroveanu; George Grigoriu; N. Kirculescu; Temistocle Popa; Elly Roman; Radu Şerban; Vasile Veselovski.

Dar, dacă aici, de bine de rău mai merge, pentru că aceştia sînt compozitorii, să vedem ce premii şi menţiuni au fost date interpreţilor care apar cu sutele, an de an.

Interpreţi

1963 — Doina Badea; Constantin Drăghici; Dorina Drăghici; Luigi Ionescu; Nicolae Niţescu; Margareta Pîslaru; Ioana Radu; Lavinia Slăveanu. 1964 — Aurelian Andreescu; Doina Badea; Ilinca Cerbacev; Constantin Drăghici; Sile Dinicu; Alex. Imre; Luigi Ionescu; Nicolae Niţescu; Margareta Pîslaru. 1965 — Aurelian Andreescu; Graziela Chiţu; Ilinca Cerbacev; Constantin Drăghici; Sile Dinicu; Alex. Imre; Luki Marinescu; Horia Moculescu; Margareta Pîslaru.

Ei bine, prea seamănă cu acele lupte de circ în care ştim dinainte cine-i învingătorul. În aceste condiţii, festivalul poate să nu se mai ţină. Se poate face un film, care să se dea în fiecare an, iar dacă ţinem neapărat să fie tot mai prost, n-avem decît să-l zgîriem.

Rîdem uneori de autorii de reviste care reiau idei. Dar cu „autorii" acestor festivaluri care le reeditează fără jenă, ce să facem?! ...Inerţia este atît de mare încît pe domniile lor nu-i interesează nici măcar faptul că, de mai multă vreme s-a impus în muzica uşoară o formaţie a Casei de cultură a studenţilor care a lansat pînă acum chiar cîteva formaţii de interpreţi. O simplă invitaţie telefonică şi ar fi venit cu dulumul spre premii. Dar...

Comentariile, credem că sînt de prisos. E bine să fim constructivi şi să ne gîndim la viitor. Pentru asta vom începe cu trecutul şi vom repeta o seamă de propuneri făcute în decursul celor trei ani:

1) „Problemele de organizare ale festivalului propriu zis nu privesc numai O.S.T.A. care prin specificul ei limitează totul la un spectacol cu încasări. Festivalul trebuie să devină într-adevăr o serbare anuală a muzicii uşoare şi a litoralului. În zilele desfăşurării lui pe litoral, orchestrele din localuri vor trebui să cînte, şi radioficarea să transmită cu precădere cîntecele din concurs. Interpreţii nu trebuie să se limiteze la spectacolele de seară, prevăzute cu încasări. I-am vedea cîntînd pentru public în holurile hotelurilor, în pieţele din mijlocul cvartalurilor etc. Formaţiile de amatori ar putea împlini decorul cu un adevărat carnaval; s-ar putea organiza conferinţe despre înaintaşii muzicii noastre uşoare şi întîlniri ale compozitorilor contemporani cu publicul. Agenda festivalului trebuie să fie vastă, participantul să aibă certitudinea că i se oferă mai mult decît poate cuprinde el."

2) „...Cele două festivaluri de muzică uşoară, nu au venit să încununeze nişte adevărate concursuri. Selecţia s-a făcut numai în legătură cu bucăţile muzicale, nu şi cu interpreţii, în aşa fel încît, la urmă am fost puşi în faţa unor spectacole de estradă unde se cîntau nişte compoziţii noi, şi atîta tot. Nu am avut sentimentul unui adevărat concurs în care să apară interpreţi noi. Aş propune astfel ca interpreţii cunoscuţi să fie dublaţi cu amatori proaspăt selecţionaţi".

3) În legătură cu aceasta, poate că ar trebui organizate mai înainte nişte concursuri regionale de selecţionare Mamaia care să trimită cei mai buni interpreţi de muzica uşoară şi să furnizeze astfel, „surprizele" festivalurilor de la Mamaia.

4) Premiile pentru interpretare să fie mai puţine, mai substanţiale şi să nu se acorde a doua oară aceluiaşi interpret.

5) Compoziţiile să se cînte şi să se premieze fără să se ştie ale cui sînt. În ultima zi, după selecţionare de-abia, să se confirme paternitatea.

6) Juriul trebuie să fie o instituţie activă formată din oameni competenţi şi obiectivi care să aprecieze numai după valoarea în sine compoziţiile şi interpretarea. Sistemul actual — un juriu format din reprezentanţi ai unor instituţii şi organizaţii dintre care unii, înainte de fixarea premiilor, telefonează la Bucureşti pentru a cere aprobarea şefului direct — nu garantează un înalt nivel artistic.

De altfel, nu credem că e cea mai fericită soluţie să se acorde premiile distincte ale fiecărei instituţii, care se concurează între ele pentru achiziţionarea uneia dintre bucăţi. Astfel trăsătura comună dintre nişte instituţii total deosebite cum ar fi Uniunea Scriitorilor, Statul Popular al Constanţei sau O.N.T.-ul şi U.C.F.S.-ul devine „muzica uşoară".

Premiile, chiar dacă vin din fondurile respective, trebuie să fie arbitrate şi să se refere în mod strict la valoarea lucrărilor. Numai aşa, vom avea certitudinea muncii colective a juriului.

7) Aş propune ca presa, încă de pe acum, din vreme, să strîngă cele mai interesante propuneri în aşa fel încît, chiar dacă şi organizatorii celui de al patrulea festival de muzică uşoară de la Mamaia vor fi la fel de slabi, ei să fie înarmaţi cum trebuie şi să fie măcar obligaţi să execute un plan de acţiune bine întocmit.

CORNELIU LEU

Spectacole - Arte

DISCUȚII

NATURA CREAȚIEI ARTISTICE ȘI CATEGORIA DE METODĂ

Discuția începută în coloanele **Luceafărului** mi se pare extrem de utilă nu atît pentru a justifica necesitatea unei terminologii estetice sau alta (deși lucrul acesta nu poate fi neglijat), ci și pentru că obligă la cercetarea însăși a naturii procesului creației artistice.

Legitimarea unei noțiuni constă de altfel în măsura în care ea se adecvează corect specificului obiectului cercetat și reprezintă o generalizare cu un conținut **real**, corespunzător particularităților fenomenului respectiv. Să începem deci prin a contura obiectul în discuție.

Procesul creației artistice, ca de altfel creația în general, reprezintă acțiunea de transformare a idealurilor, intențiilor și modelelor mintale în valori finite, cu o utilitate și funcție socială istoricește determinate. Într-o serie de domenii ale creației materiale sau spirituale (în producție, știință și tehnică), transpunerea idealului în real se soldează cu realizarea unor produse în serie, care au toate la bază același model mintal. Din acest punct de vedere, cum de altfel s-a remarcat în cadrul discuției, creația artistică diferă radical, întrucît produsele ei reprezintă **unicate** și ca atare nu sînt compatibile cu producția în serie, pornind de la un tipar unic. Specificitatea artei constă, între altele, tocmai în această unicitate care poartă marca personalității creatoare făcînd-o inimitabilă. Categoria de metodă presupunînd o anumită uniformizare a procedeelor pare să fie improprie pentru un domeniu atît de bogat și divers cum este creația artistică, realizată de personalități cu individualitate bine marcată și care nu se supun unor scheme unificatoare.

Se va spune poate că noțiunea de metodă nu trebuie redusă la un ansamblu de procedee ci ea este, după cum arăta Mihai Novicov, „totalitatea principiilor artistice de selectare, reflectare și apreciere a faptelor realității" (sau de creare a imaginii artistice)...„Procesul de creație este însă un act de compoziție individual, artistul ordonînd și selectînd din realitate ceea ce i se pare exemplar și transfigurînd obiectul în lumina idealului său estetic. Prin natura sa, acest act de compoziție este altul nu numai cînd e vorba de curente, orientări sau artiști diferiți, dar chiar de la o operă la alta și în acest sens sistematizarea trăsăturilor comune unor acte individuale prezintă riscul de-a ajunge la scheme lipsite de pulsația vie a operei.

În apelul adresat creatorilor la Congresul al IX-lea al P.C.R. se spune: „alegeți tot ceea ce credeți că este mai frumos în culoare, mai expresiv în grai, redați realitatea cît mai variat în proză, în poezie, în pictură, sculptură și muzică, cîntați patria și poporul nostru minunat, pe cei ce și-au închinat întreaga viață înfloririi României" (Nicolae Ceaușescu — Raport la cel de-al IX-lea Congres al P.C.R., p. 91). Desigur varietatea soluțiilor artistice merge pe linia unui ideal estetic unitar, dar nu vedem în ce fel ar fi posibilă o metodă unică de realizare a actului compoziției artistice. Oare prin faptul că operele reprezintă expresia unei ideologii comune? Dar pentru a exprima acest lucru — după cum arăta pe drept cuvînt Gh. Achiței în intervenția sa — există noțiunea unanim acceptată de concepție despre lume.

Comunitatea poziției ideologice a creatorilor influențează hotărîtor procesul de creație, care este un act cu precumpănire conștient, dar din el nu pot lipsi, fără pericolul de a trăda însăși noțiunea de [illegible]ră, elementele spontane.

Poate fi acest proces supus unor [illegible]guli — chiar extrem de generale [illegible]are să prescrie sau chiar să inter[illegible] ulterior relația complexă [illegible] conștient și spontan, în lumina [illegible]rii unice, cea de metodă [illegible]?. Să examinăm lucru[illegible] unei cate[illegible]ța procesului creației a de creație[illegible] exprimată de G. Călirile. Esen[illegible]ația este o clarificare a fost plastic[illegible] întrevăzute în natură, nescu: „Cr[illegible] raționalizată, devenită unei ordine[illegible] exemplară. Ceea ce te este natura [illegible] adevărată operă de inteligibilă ș[illegible]tatea ei globală, unită [illegible] într-o [illegible] spontaneității" [illegible] este clar[illegible]timistului. „E.P.L., [illegible] cu imp[illegible] Desigur caracterul [illegible] „inteligibil", „clari[illegible] p. 320). [illegible] nu se prezintă în [illegible] toate ramurile artei [illegible] tendințe artistice tot [illegible] presupun dispariția [illegible] ceea ce am numi „mis[illegible] [illegible] ei opere de artă. [illegible] spontaneitatea, cu rezulta[illegible] [illegible]rată în comparatimen[illegible] [illegible] care prin definiția citată mai sus ar sistematiza principiile raționale de selecție, reflectare și apreciere, fără pericolul de-a ajunge la un „intelectualism" uscat? Credem că nu. Caracterul inteligibil al artei nu este același cu al științei, deoarece datorită intervenției spontaneității, a hazardului, în ea se includ și elemente care pot să nu fie integral inteligibile sub forma unor concepte raționale, ci care sînt sugerate, produc o anumită stare de spirit, datorită reacției afective căreia îi dau naștere. Elementul emoțional se include astfel în structura imaginii artistice ca rezultat al creației și el este nelipsit în reacția celui ce receptează. Ar fi greșit dacă s-ar înțelege de aici că elementul emoțional decurge doar din intervenția spontaneității, dar aceasta joacă totuși un rol mare în această privință.

Imaginea artistică se naște ca un produs ideologico-emoțional complex al întregii conștiințe, la diversele ei nivele și artistul creator o încarcă cu întreaga bogăție a rațiunii, afectului și sensibilității sale.

Esteticienii idealiști susțin adesea caracterul „irațional", „inconștient" al procesului creator, negînd faptul că el este o compoziție care realizează o imagine mintală, un model ideal preexistent. Desigur, în trecerea de la idealuri la valori artistice reale, intervin numeroase elemente și între acestea un rol deosebit îl au cele spontane, neașteptate, ceea ce în mod curent se numește inspirație. Caracterul nedeterminat al inspirației nu este însă mistic sau incognoscibil ea nefiind străină de experiența de viață a creatorului. Desigur modul în care această experiență revine în centrul atenției artistului nu reamintește întotdeauna elementul concret de la care ea a plecat, deoarece aici ea este filtrată și prelucrată, iar asociațiile de idei care intervin nu sînt întotdeauna riguros determinate. Ar fi însă greșit să se creadă că intervenția hazardului ar pune arta sub semnul „dicteului automat" al subconștientului sau acordă un rol precumpănitor instinctelor.

Criticînd teoriile psihanalitice care transformă creația într-un mijloc de „eliberare a instinctelor refulate" sau de „sublimare" a pornirilor inconștiente, trebuie să observăm totuși că, în ansamblul procesului de creație ca proces eminamente social, se infiltrează totuși — fără a avea însă rol hotărîtor — și factori biologici. În sensul acesta ar fi neștiințific să se facă abstracție completă de particularitățile neurofiziologice ale personalității creatoare ca și de instincte, deoarece aceasta explică în bună parte anumite trăsături temperamentale ca și unele particularități ale sensibilității omului de artă. Dacă în creația artistică temperamentul și sensibilitatea creatorului au un rol extrem de important, fără îndoială ele nu pot fi considerate în afara idealului social și estetic și scoase de sub controlul rațiunii. Subliniind caracterul social al creației, explicînd determinarea ei obiectivă, nu trebuie să uităm însă că generalitatea condițiilor existente la un moment dat nu poate explica, ea singură, o operă individuală, produs unic și irepetabil. Desigur, condițiile sociale dau naștere unor curente și mișcării literare cu un program ideologico-estetic comun și care folosesc adesea mijloace de expresie și procedee înrudite, dar în majoritatea cazurilor creatorii nu le folosesc deliberat și sistematic cum se întîmplă în știință, ci ele apar în procesul intim al realizării imaginii și de aceea este nepotrivit a spune că artiștii creează „pe baza metodei".

Caracterul impropriu al noțiunii de „metodă de creație artistică" reiese și din specificul inovației artistice. Creația reprezintă un act uman care prin definiție presupune apariția, generarea a ceva nou, dar acest nou apare în mod diferit în arta spre deosebire de alte domenii. Evident, în toate cazurile inovația pornește de la materialul preexistent și nu există creație nebazată pe nimic. Dacă în știință, de pildă, adesea noile descoperiri le înglobează pe cele existente, în artă — fără a neglija rolul tradiției — aceasta servește mai ales ca un sol de pe care devine posibil zborul creator. Specificitatea creației artistice este bine exprimată de Mikel Dufrenne: dacă în știință „într-un sens orice invenție nouă este prefigurată de cea precedentă nu se poate spune același lucru despre invenția artistică: simbolismul nu este prefigurat în parnasianism sau fauvismul în impresionism, ca avionul cu reacție în avionul cu motor. Dacă există o logică a dezvoltării estetice ca poate fi sesizată abia ulterior; ceea ce artistul încearcă abia atunci cînd se măsoară cu tradiția nu este dorința de-a prelungi și de-a completa, ci de-a face altceva" (Phenomenologie de l'experience estetique. Tome premier, P.U.F. 1953, p. 67-68). Fără îndoială că în cazuri ca acele citate o prefigurare nu are loc, deși nu se poate nega că în alte situații filiația este mai pronunțată. Neuitînd deosebirile, nu poate fi negată nici continuitatea care leagă romantismul de simbolismul literar, curentul realist-critic al secolului al XIX-lea de neorealism, plastica artei negre de unele elemente ale plasticii moderne. De asemenea trebuie precizat că esențială nu este dorința artistului de a inova cu orice preț, ci măsura în care produsul său a pornit sau uneori încorporează transformat, în cadrul unui proces complex, tradiția.

Duce însă această complexitate a fenomenului creator la imposibilitatea explicării lui științifice prin intermediul unor concepte teoretice sau la relativizarea celor existente? Desigur că nu, și o serie de categorii estetice (stil, curent, ideal) care și-au dovedit viabilitatea reprezentînd instrumente adecvate de cunoaștere a acestui proces stau mărturie. Evident nu este vorba de faptul că ele dirijează aprioric desfășurarea creației, ci de rolul lor în interpretarea lui. Pledînd însă în favoarea generalizărilor, a posibilității de a explica științific arta, trebuie să analizăm noțiunile prin prisma conținutului lor de cunoaștere. Din analiza de mai sus credem că se desprinde faptul că, luată ca atare, categoria de „metodă de creație artistică" nu aduce un spor de cunoaștere întrucît nu se adecvează obiectului cercetat. Dacă se poate vorbi de unele trăsături metodologice comune creatorilor încadrați în același curent în funcție de modul în care este construită imaginea artistică (predominînd aspectul generalizator sau individualizator, afectivitatea sau imaginația), de aici credem că nu se poate legitima existența unei categorii artistice, întrucît ele nu privesc procesul de creație în ansamblul său. Asemenea trăsături nu reprezintă calități aparte ci se subordonează substanței procesului creator însuși.

ION PASCADI

REVISTA REVISTELOR

ramuri

„A doua moarte a brazilor", anchetă de N. Adam și M. Ungheanu

Cu numărul 9, revista craioveană intră deschis pe terenul polemicii intelectuale, a combativității de principiu. Începutul îl face o excelentă anchetă despre „Drumurile cărții" („[illegible]", „A doua moarte a brazilor", „Dialog cu cititorul"). Sînt divulgate [illegible] — printr-o analiză statistică, obiectivă — aproape toate cauzele succeselor și insucceselor editoriale. S-ar mai putea adăuga doar nume proprii. Spre convingere reproducem în [illegible] cîteva capitole.

Faimoasele pungi...

Pungile acestea au făcut carieră și au indispus pe mulți cumpărători. Voiai să cumperi „Drumul spre înalta societate" de John Braine? „Da, avem" — ți se răspundea — și ți se [illegible] o pungă de nylon în care se află alături de cartea cerută, o carte de Viniciu Gafița, de pildă. Voiai „Setea" de Titus Popovici, sau o carte de Solohov, sau „Expediția Kon-Tiki"? Cum de nu! Dar, alături de una din acestea, cumpărătorul era obligat să cumpere și o carte de George Nestor (...)

Nu vînzătorii sînt de vină

...O librărie oarecare, dintr-un punct al țării. Librăria nr. 1 — Bacău. Stăm de vorbă cu vînzătoarea L. Poghirc.

— Ca vînzătoare avem o îndatorire dintre cele mai importante — ne spune. Noi sîntem printre primii prezentatori ai cărților: înainte de a apare cronicile, recenziile, comentariile din presă, noi trebuie să le prezentăm amatorilor de cărți bune al căror număr (mă refer la amatori) crește impresionant an de an. Dorința mea cea mai de seamă ca vînzătoare de cărți este să-mi cîștig încrederea clienților recomandîndu-le cărți bune și să-i fac să aibă încredere în opinia mea. Este prima condiție a comerțului: cinstea cu cumpărătorul de cărți. Nu mă refer la acele cărți care se vînd singure: clasicii români sau străini, scriitorii contemporani consacrați, ci la noutăți, la autori necunoscuți de public. Dacă noua carte e proastă, datoria mea ar fi să n-o popularizez. Eu, însă, trebuie să-mi fac vînzarea, să epuizez stocul, și iată-mă obligată să-mi mint clienții și să-mi pierd încrederea lor. Sînt stocuri de cărți care nu se epuizează cu anii. Avem acum o listă cu 1 200 de titluri, dintre care o bună parte sînt de literatură, cărți care nu se vînd și pe care trebuie să le plasăm cititorilor, să le popularizăm înaintea altora. N-am să înțeleg niciodată de ce este nevoie ca un autor complet necunoscut sau neapreciat de public să apară într-un tiraj de 20 000 de exemplare, și atunci cînd apar cărți ca „Versuri" de Camil Petrescu, proză de Geo Bogza, „Ochean" de Ion Barbu, sau volumul de versuri al lui Alexandru Philippide, să dau din mîini neputincioasă în fața cererilor care au depășit cu mult suma de 5 000 sau 6 000 de exemplare care le-a fost acordată de edituri. Alte exemple? Cartea de „Poeme" a lui Marin Sorescu a apărut într-un tiraj ridicol de mic față de numărul celor ce doresc s-o aibă. Ca vînzătoare, eu judec valoarea cărții după numărul de cereri și, firesc, cred că volumele prăfuite care zac în stoc cu anii și nu se vor mai vinde niciodată n-au nici o valoare. Atunci de ce li se acordă tiraje atît de mari?

Ne presează editurile

Este opinia tov. Poghirc singulară? Am confruntat-o cu o alta: cu răspunsurile pe care ni le-a dat vînzătoarea Librăriei centrale din Iași, Gretcan Mariana.

— Ce ne pune între ciocan și nicovală pe noi, librarii, sînt editurile. Ni se aduc cărți care se știe de la început că n-au cumpărători, în tiraje inadmisibile. Două exemple, la întîmplare. Am de vîndut o carte a lui Constantin Ignătescu, „Vîntoasa", apărută în 25 140 de exemplare. Nu pot epuiza stocul ce revine librăriei mele, deoarece cartea nu se citește. La fel, cartea lui I. Nicolae, „Sînt zidar fără cărămizi și var", care, deși pentru copii, e într-un tiraj mult prea mare față de cererea minimă a clientelei. Dacă o carte e bună, ea se epuizează în cîteva ore, sau în cîteva zile. Înseamnă că se citește și că a avut succes. Editurile ne-ar ușura foarte mult munca dacă ne-ar [illegible] cărțile debutanților — sau ale [illegible] autorii care nu au cîștigat publicul — în tiraje mai mici, de pildă 3 000–4 000 de exemplare. Dacă respectiva carte se cumpără, — altă ediție! Altfel, umple rafturile librăriilor, și, deși prețul volumelor amintite e mai tîrziu micșorat, doar-doar s-or vinde — nici așa nu se cumpără. După cum nu e normal ca un roman al lui Șerban Nedelcu să aibă tirajele egale cu ale lui Titus Popovici, de exemplu. Căci primul nu se prea vinde, iar al doilea s-a epuizat într-un timp record.

Complicitatea criticii

(...) [illegible] apariția volumului II [illegible] „Învățătorii" de Șerban Nedelcu — ca să [illegible] la alt exemplu [illegible] — George Munteanu îi închina o [illegible] [illegible]sortivă în „Contemporanul" și evident, tirajul de 20 000 de exemplare se părea ca justificat. A trebuit să treacă aproape un an ca să se spună cu franchețe, de către Nicolae Manolescu și Nicolae Ciobanu într-o anchetă a „Gazetei literare", că volumul al II-lea al romanului „Învățătorii" este printre cele mai slabe cărți ale anului. Și atunci cele 20 000 de exemplare ne-au apărut dintr-o dată ca inutile și fără sens. (Ele ne-au fost citate, de către toți vînzătorii pe care i-am chestionat, printre cărțile greu de plasat pe piață).

Cel mai frumos gen de complicitate a criticii este însă procedeul pe care manualul de Drept îl numește ta[illegible]re. Critica refuză în unele cazuri să scrie despre anumite cărți, cînd ar putea foarte bine să pună punct evo[illegible] unor nume care altfel ne a[illegible] cu serii întregi de volume.

Se pot trage concluzii totalizînd tirajele?

Reluînd cazul lui Șerban Nedelcu, vom constata că acest scriitor este autorul a paisprezece cărți și că aceste paisprezece cărți au tiraje masive. Dăm cîteva exemple:

„Drum deschis" (Editura pentru literatură, 1960) — 12 150 exemplare.

„Învățătorii" (Editura pentru literatură, 1961) — 28 165 exemplare.

„O vizită neașteptată" (Editura tineretului, 1963) — 25 140 exemplare.

„Viață nouă" (Editura tineretului, 1954) — 20 000 exemplare.

„Dudică" (Editura pentru literatură) — 18 140 exemplare.

Cea mai sumară parcurgere a acestor volume e suficientă pentru a-ți arăta cît de fragilă este concluzia de valoare întemeiată pe tiraj.

Ediții inepuizabile epuizate

Se vede, însă, că editurile gîndesc cîteodată altfel. Fiindcă nu se explică de ce au tras o a doua ediție „revăzută" din „Drum deschis" într-un tiraj de 22 165 exemplare — aproape dublu decît cel inițial. (Și pentru că atîta nu părea de ajuns, cartea a fost tradusă de Editura pentru literatură în limba maghiară, într-un tiraj de 3 160 exemplare).

Mobiluri misterioase

Principial, discuția despre tiraje și edituri s-a sfîrșit. Dar curiozitatea rămîne în picioare. Există unele mistere ale activităților editoriale care ne dau de gîndit. Unul din ele l-a lămurit revista „Luceafărul", atrăgînd atenția asupra unui șir întreg de ediții din Gh. Brăescu. Ceea ce nu e rău, și revista convenea la aceasta numai pe temeiul că alcătuitorul lor era aproape întotdeauna același N. Gheran, „om de casă" al editurii. Este și acesta un mod de a fi prezent — fără justificare — în planurile editoriale. Pulpana unui scriitor reputat ajunge să acopere postmortem un editor „abuziv". Un caz identic este cel al editărilor lui St. O. Iosif. Ca și în cazul lui Gh. Brăescu, St. O. Iosif, a cunoscut în ultimii 20 de ani nenumărate ediții. Ca și în cazul lui N. Gheran, există și aici un recidivist în materie: Ion Roman. Or, acesta este un fel destul de îngust de a înțelege reconsiderarea editorială a moștenirii culturale. De reeditări repetate s-a bucurat, probabil din motive asemănătoare, și Al. Vlahuță. Editînd de zece ori pe Iosif și Vlahuță și o singură dată să zicem pe Blaga, riscăm să creăm un tablou inexact al valorilor literare românești.

Cine este George Nestor?

[illegible] și George Nestor. Acesta scoate impecabil volum după volum la o singură editură, Editura tineretului. Cine este George Nestor? În [illegible] de șapte ani, (între [illegible] și 1965), cărțile lui însumează un tiraj de 193 000 de exemplare. Rețineți: aproape 200 000 de exemplare! Cartea de debut e o performanță: 24 130 exemplare pentru „Rața cu marsele" în 1958. Tot în 1958 15 130 de exemplare pentru „Puiul [illegible]". Pînă în 1960 pauză. Dar, este pauza de dinaintea marelui furtuni, căci, în 1960, îi apare „Unde nu cînta cucurigu" (3 140 exemplare), în 1961 două cărți: „Vodă Cuza la Hanul [illegible]" (25 130 exemplare) și „Cineva [illegible]" ([illegible]) [illegible] editură! În 1962 și 1964 G. Nestor se înfățișează cu aceleași modeste tiraje 20 000 și 22 140 exemplare pentru „Călăreții în zare" și „Flăcări pe ape". George Nestor și editura se reeditează în 1965, cînd se dau „Camionul lui Iliuță" în 22 140 de exemplare și „Omul din parc" cu 25 140 exemplare. Punem în atenția editurii cîteva fragmente dintr-o recenzie apărută în „Gazeta literară".

„În „Omul din parc", George Nestor tratează o temă etică ce se anunță nu lipsită de interes... În ciuda eforturilor cheltuite, tema nu se convertește artistic... În rest, totul se derulează, însă, într-un mod previzibil, plicticos, cu stîngăcii de necrezut pentru un autor care e la al nouălea volum (sadic critic! — n. n.)... totul se desfășoară monoton, într-un stil reportericesc anost... Oamenii maturi se poartă ca niște copii"... Dacă G. Nestor ne va reproșa că am citat trunchiat din recenzie, o vom cita integral. Sperăm, însă, că este concludent și atît.

Un asasinat forestier

Să luăm un creion și să adunăm: 13 000 : 8 400 : 12 000 : 7 000 : 11 200 : 600 : 10 110 : 15 100 : 3 100 : 8 150 : 2 120 : 15 150 : 12 150 : 20 150 : 20 150 : 15 500 : 26 150 : 280 : 440 : 20 170 : 25 100 : 30 145 : 15 020 : 30 215 : 30 100 : 70 000.

Să facem acum totalul... (Eventualele erori — mici — de transcriere, credem că nu mai contează). Acest total reprezintă tirajul cărților lui Aurel Mihale în decurs de aproape 15 ani. Noutatea, aici, sînt tirajele în limbi străine: 800 de exemplare, ca pentru cărți rarisime, în limba sîrbă, 2 130 de exemplare în limba maghiară, 280 în rusă, 440 în... etc.

Rațiunea unei reeditări stă în respectarea unor criterii valorice unanim recunoscute. Și totuși... „Nopți înfrigurate" poate fi numărată de opt ori (opt reeditări și traduceri) într-un „Catalog editorial Aurel Mihale". La fel, cîteva ediții din „Destin", care reiau, cu alt titlu, vechiul roman „Floarea vieții". Recapitularea e aproximativă. Și totuși, atingem fantastica cifră de aproape 400 000 de exemplare. Trebuie să ne întrebăm cu toată luciditatea: Este Aurel Mihale autorul care să merite un asemenea tiraj, demn de marii clasici ai unei literaturi? Evident că nu! Oare cîți brazi sacrificați inutil cuprind aceste 400 000 de cărți?

steaua

Revista „Steaua" (7/65) publică un foarte interesant articol despre „Problema moștenirii literare", semnat de Adrian Marino, din care spicuim:

(...)„Concepția despre lume a scriitorului reprezintă ... o realitate, modul cum această concepție se transformă în operă literară, o altă realitate. În această privință n-ar trebui să mai existe nici o controversă între criticii care au atins un anume nivel ideologic și au dobîndit, măcar în principiu, o carecare experiență. În realitate, din nefericire, nu în toate conștiințele raportul dintre ideologie și artă, respectiv poezie, este limpede, o ilustrație, ce-i drept izolată, fiind oferită de cîteva mici poante polemice ale criticului Ov. S. Crohmălniceanu întrutotul caracteristice pentru problema care ne preocupă. Declarîndu-se adept (ca și noi, de altfel) al „rigorii științifice în interpretare", criticul crede că-și poate argumenta poziția servindu-se și de cîteva citate ...fără autor, care de fapt ne aparțin, scoase din micul nostru studiu Retrospectivă Ion Barbu (Steaua, nr. 3/1965). Cum controversa cu Ov. S. Crohmălniceanu constituie pentru noi o reală plăcere intelectuală, și cum fabula are totdeauna și o morală de interes general, să ne fie îngăduit o paranteză, care se încadrează întrutotul în preocupările de față.

Dar, mai întîi o lămurire: nimeni nu este infailibil și se prea poate să ne fi scăpat unele nuanțe, sau din exces de conciziune să nu fi dus ideea peste tot pînă la capăt. Pe de altă parte mărturisim cu mîna pe conștiință, nu avem de loc intenția să includem acest articol în seria noastră de ...„opere complete", așa cum desigur nu va face nici Ov. S. Crohmălniceanu cu studiul său anterior, consacrat prin simplă coincidență tot lui ...Ion Barbu, publicat în Viața Românească (nr. 6—7/1963). Mai trebuie adăugat că Ov. S. Crohmălniceanu este autorul și altor articole critice, ca să ne exprimăm astfel, de importanță predominant „istorică". Este vorba, în speță, de primele studii ample, de „reconsiderare", consacrate nu numai lui Ion Barbu, dar și lui L. Rebreanu, G. Bacovia, Ion Pillat și L. Blaga, ceea ce nu reprezinta un mic merit, însă tocmai fiindcă sînt „istorice", aceste studii au început să „dateze", în sensul că reflectă, sub unele aspecte, un stadiu depășit al istoriei noastre literare, în care, după impresia noastră, Ov. S. Crohmălniceanu continuă să persevereze printr-un anume tic ori inerție de metodă.

Toate articolele și studiile amintite sînt construite după o schemă invariabilă; într-un capitol introductiv se analizează, foarte pe larg, „concepția de viață", „ideologia" scriitorului, din care apoi se deduce, uneori destul de geometric, opera, înțeleasă cînd ca o rezultantă necesară, cînd ca un epifenomen. Nicăieri, în studiile sale, criticul nu precizează, în mod limpede, că opera de artă, dacă are inevitabile izvoare ideologice, devine totuși altceva prin elaborare estetică și că tocmai acest altceva este obiectul propriu și predominant al analizei sale literare. Așa cum am putut constata și cu prilejul recentei monografii consacrate lui Lucian Blaga (Steaua, nr. 10/1964), Ov. S. Crohmălniceanu „deduce" pur și simplu poezia lui Blaga din filozofia scriitorului și aceeași „metodă" o aplică și în studiul despre Ion Barbu, unde se vorbește foarte mult de ideologie și foarte puțin de poezie, de artă. De unde producerea unui text deosebit de abstract, arid, care nu reconstituie, nu transmite și nu sugerează mai nimic din emoția specifică poeziei barbiene. Că acest studiu n-a dat satisfacție nici altora, de pildă lui Ion Oarcăsu (Critica fragmentară, în Tribuna, 17 iunie 1965), nici nu este de mirare.

Pentru a reveni la obiect, Ov. S. Crohmălniceanu care descoperea la Ion Barbu, cap rece, de matematician — nici mai mult nici mai puțin — decît ...„stări de exaltare mistico-religioasă" (!), nu acceptă interpretarea pe care am dat-o Oului dogmatic, după noi „în esență semi-laic", „simplă imagine de tip tradițional pentru ideea de geneză". Și criticul merge pînă acolo încît continuă să descopere „originalitatea" lui Ion Barbu în bună parte numai în astfel de reprezentări poetico-religioase, susținînd că acest fond ideologic explică poezia barbiană și specificitatea sa. Nu este greu de observat că la mijloc stăruie o neînțelegere:

1. Raportate la totalitatea operei poetice a lui Ion Barbu, poeziile cu conținut „religios" sînt în netă minoritate. De fapt, se pot număra pe degete. Nu vedem de ce numai aceste piese ar fi reprezentative ideologic pentru specificitatea concepției sale de viață, și nu și alte elemente, implicate în ciclul „panteist", sau în „Isarlîk". Pe cîte știm, Ion Barbu n-a fost nici poet religios, nici profesor de teologie, nici călugăr la muntele Athos. De ce trebuie să scoatem în relief numai Oul dogmatic și să trecem cu vederea viziunea din Panteism de pildă? Opinia noastră este că despre acest Ou dogmatic continuă să se facă mult prea mare caz.

2. Repetăm: accentul cade aci „nu pe dogmă, ci pe reprezentarea poetică", pentru bunul motiv că, în poezie, în orice poezie, ideologia (în cazul de față dogma religioasă) se convertește inevitabil în imagină, prin subsumare, transfigurare și recristalizare poetică. Atingem încă odată, în acest punct, însuși nodul problemei: raportul dintre ideologie și artă, capital pentru orice proces de valorificare critică. În actul creației sensul predominant mistic se micșorează în mod inevitabil. Poezia se desfășoară, ontologic, vorbind, pe alt plan de existență de cît acela al exercițiilor mistice sau al dogmelor. Iată de ce am afirmat că Oul dogmatic este în esență „semi-laic", prin acest „semi-laic" voind să marcăm tocmai interferența, dar și deosebirea calitativă dintre un plan și altul în sensul că Oul dogmatic dacă n-ar fi fost (cum și este) în primul rînd poezie, el ar fi fost în mod esențial dogmă, noțiune care nu este în niciun caz echivalentă cu aceea de ideologie în general. Prin urmare, cînd cerem „rigoare științifică în interpretare", aceste nuanțe n-ar trebui să scape. Dacă Oul dogmatic ar fi în întregime mistic, el nu mai poate fi simultan și în mod esențial poezie și atunci textul în cauză încetează să mai fie obiect specific de critică literară. Pe de altă parte, dacă Oul dogmatic ar fi fost prezentat (așa cum noi nu am făcut-o) drept o poezie oarecare, este iarăși evident că viziunea critică despre Ion Barbu ar fi suferit o îngustare.

3. Să admitem, totuși prin absurd că Ion Barbu este poet religios, eminamente creștin, sau, cum cred alții, inițiat în doctrine hermetice, ocultiste etc. Nu negăm de loc că unele din aceste note au pătruns în poezia sa. Dar atunci cum se face că poezia sa place și spiritelor laice, necreștine, ori ostile hermetismului și ocultismului de orice speță? Cum se face că, fără a fi cîtuși de puțin mistici, poezia religioasă medievală, franceză, spaniolă, etc., interesează literar și astăzi pe unii critici, (de ex. G. Călinescu, în Impresii asupra literaturii spaniole), în condiții de totală slăbire a sentimentului religios? La Arghezi, sentimentul religios este mult mai puternic, în unele poezii, decît la Ion Barbu, și totuși Ov. S. Crohmălniceanu, păstrînd de astă dată nota justă, n-a scos concluzii categorice în acest sens, în monografia sa, mai veche, consacrată autorului Cuvintelor potrivite.

Explicația credem că este următoarea: în procesul de creație se produce o inevitabilă deplasare și conversiune de planuri. Sentimentul religios, dogmatic, exprimat în imagini, pierde, prin însuși acest act claritatea și fervoarea sa originară. Devine de fapt, în mod esențial, imagină, care nu este și nu mai poate fi act de contemplație mistică sau expunere dogmatică. Ideea se laicizează. În acest sens, orice creație (și nu numai Oul dogmatic) este laică, în planul concret, sensibil, al artei, inspirînd emoții predominant estetice, calitativ deosebite de cele mistice. Deci cînd am văzut în această poezie, în primul rînd o „imagine", un proces de „gîndire mitică, adică poetică, nu... una religioasă, dogmatică", n-am comis o eroare.

4. Dacă acceptăm schema cultivată de Ov. S. Crohmălniceanu ajungem, nu odată, la adevărate perplexități. Ion Barbu, în Oul dogmatic, în alte cîteva poezii, este iremediabil, fundamental, creștin. Bine. Dar Eminescu, în... Venera și Madonă, cum este? După logica aceasta poetul este, în același timp, politeist și... creștin catolic adorator al Venerei și al Madonei. Dacă luăm poeziile, imaginile, viziunile, reveriile imaginației de fiecare dată și în primul rînd drept realități ideologice, ajungem, chiar și fără voia noastră, la absurdități evidente. Ideile, miturile, concepțiile (rareori, bine precizate la poeți inclusiv la Ion Barbu) nu trec intacte în poezie, ci suferă un proces de transfigurare. Și cum „specificul creației artistice" stă tocmai în acest proces de transfigurare, de transmutație, devine evident că analiza critică trebuie să se ocupe, în primul rînd, de aceste rezultate literare, considerate în fenomenologia lor estetică. Cine caută numai și numai „idei" într-o operă literară, nu este nici literat, nici critic. În substanța imagistică a operei, fondul ideologic, pe care nu-l negăm în nici o împrejurare, rămîne infuz, ca o bucățică de zahăr topită într-un pahar de ceai, (folosim o imagine mai veche) și pentru a-l reconstitui și defini în mod cu adevărat „științific" se cere un acut și nuanțat spirit analitic. Chiar și Ov. S. Crohmălniceanu recunoaște în principiu (și nu putem să nu-i dăm de astă dată dreptate) că ideologiile se sublimează în arta adevărată.

CONSTANTIN PILIUȚĂ

OȚELARI – (ulei)

Restitutio in integrum

(Urmare din pag. 1)

experiență modernă, valabila, ale versului de pretutindeni. Nu socotim a exagera în niciun fel, dacă afirmăm că poezia noastră, la ora actuală, poate exercita ea însăși o influență înnoitoare pe plan internațional, prin modul inedit și sănătos în care poeții români cei mai de seamă, și alături de ei poeții de limbă maghiară și germană, de toate vîrstele, au rezolvat contradicțiile în care se mai zbuciumă, la latitudini geografice diverse, unele curente ale poeziei moderne contemporane. Ne putem da seama în modul cel mai concret de acest adevăr, ori de cîte ori, aflîndu-ne în mijlocul unor cercuri literare străine, care cunosc fie și parțial poezia noastră, din traduceri, înregistrăm impresiile și aprecierile acelor cercuri.

Patrimoniul poeziei noastre contemporane este străbătut, în filonul lui cel mai semnificativ și cel mai masiv, de o conștiință adîncă a seriozității și gravității spirituale a creației poetice, de rolul uman, istoric și social al poeziei, de răspunderea minunată și elevată a versului, care lucrează cu imponderabilele cele mai de preț ale conștiinței umane în natura ei progresivă. Poezia noastră a reabilitat și revalorificat poezia din viață, înlăturînd ruptura dintre poet și lume, adîncită inițial de o parte a reprezentanților romantismului și modernismului liric. Ea a fost ajutată în această operă de reașezare a inspirației poetice, de către realitățile revoluționare, de grandioasele înfăptuiri ale patriei, de spiritul demiurgic, poetic în sensul etimologic al cuvîntului, al epocii noastre și al societății socialiste românești. Partidul a oferit permanent poeților toate mijloacele ideologice și practice spre a le înlesni o trăire a realității, luminată, conștientă, robustă, completă, un proces de întrepătrundere continuă și bogată între viață și poezie. Această **restitutio in integrum** a sensului plenar al poeziei — pe care forțele individuale, vocațiile poetice personale de care poporul nostru n-a dus lipsă niciodată, au alimentat-o — ne dă un sentiment legitim de mîndrie, pe care nu trebuie să pierdem nici un prilej de a-l declara și comunica, fără teamă de supra-prețuire și de auto-măgulire. Admir personal, ca orice cititor, și apreciez profund poezia noastră contemporană. Găsesc în ea un simț al existenței, al lumii, care ne uimește prin fulgurarea lui spirituală, de transfigurație și clarviziune, insuflîndu-ne un sentiment generator de vis și certitudine, de elan și de dezbateri stenice de conștiință, de fermitate și încîntare. Elementele de cunoaștere și cele de farmec ale acestei poezii se împletesc cu putere, fie într-un vers sau o poemă, fie într-un fragment sau o întreagă culegere de versuri. Această integralitate a poeziei noastre constituie, fără îndoială, dimensiunea ei cea mai caracteristică și valoroasă.

Pozițiile cîștigate sînt duse mai departe, desigur mai lesnicios, de către generațiile tinere de poeți, care merită lauda noastră de a fi păstrat în versul lor simțul și viziunea concretă, dragostea de patrie și socialism, înțelesul dramatic și eroic al mersului vieții și istoriei, perspectiva bărbătească a existenței umane. Tinerii poeți cultivă aceste motive majore, adesea cu adevărată rigurozitate. Ei caută să le adîncească, să le exprime în complexitatea vie a reflectării lor în conștiința personală, căutîndu-le un veșmînt verbal pe măsură, concentrat și suplu în aceeași vreme. Ei se feresc mai mult ca oricînd de idilism și calofilie, luptă împotriva gratuității și sînt în marea lor majoritate împotriva unei psihologii chinuite, împotriva atitudinilor sufletești de capitulare și de tulburare subiectivă despotică, împotriva artificialității, a abstracției goale, ca și a sonorității pur formale. La mai toți tinerii noștri poeți — pe care revista **Luceafărul** i-a semnalat publicului cititor, i-a publicat din belșug și le-a dat posibilitatea să se definească, — găsim această orientare, care se menține pe firul central de dezvoltare al poeziei noastre. Desigur, gama lor poetică încă mai păstrează un caracter experimental, ea este legată adesea de emoții și idei încă nebuloase, de stări de zbucium subiectiv inerente vîrstei. Dar toate aceste înclinări se plasează, la cei mai de seamă dintre ei, la periferia focarului lor de inspirație vital.

Putem afirma că toate manifestările poetice importante din țara noastră gravitează astăzi în mod firesc în jurul pozițiilor de bază cucerite de fenomenul poetic românesc în ultimii 20 de ani. Toate experiențele poetice, în năzuința lor firească către inovație și varietate, trebuie să țină seama de acest lucru, trebuie să lupte împotriva oricăror tendințe centrifuge, anacronice și să caute, în urma lui cea mai autentică, pasul vremii. „Săptămîna poeziei" din acest an trebuie văzută ca un nou raport pe țara al poeților. Contactul direct cu publicul cititor le va prilejui tuturora o verificare a căutărilor lor, o activitate de bilanț a creațiilor lor mai recente sau mai vechi, în spiritul esenței majore a poeziei noastre contemporane în general.

COMENTARIU

ENTENTE CORDIALE

Cind la Bucureşti, de pe malul Herastrăului, frunza vesteşte trecerea arborilor intr-o altă vîrstă, la New York, sub magneziul fotoreporterilor, un ciocănel de lemn cu anotimpurile împietrite în fibra uscată, anunţă o nouă intîlnire a lumii. Nu ştiu din ce ţară şi nici din ce soi de copac a fost desprinsă această unealtă, dar aş dori mult să fi fost cioplită primăvara. Pentru că acum, cind cade pentru a douăzecea oară pe pupitrul din sala mare a Organizaţiei Naţiunilor Unite, l-aş vrea explodînd, încărcat cu frunzişuri şi floare.

Minuit de fierar, de dulgher, de cismar sau de sculptor, prezent în toate trusele, de aviatori sau căpitani de vase, ciocanul ar deveni astfel, în faţa celor 117 delegaţii ale continentelor, limbaj universal şi unic; dicţionar de înţelegere, în relief. De înţelegere cordială. Singura limbă pe care am putea s-o datăm. Căci, după bibliotecile şi toate teoriile de pînă acum, se pare că nu vom şti niciodată, cu exactitate, momentul cind s-a ivit în lume acest cel de al doilea sistem de semnalizare. Ştim însă distanţa pînă acolo. O calculăm prin necesitatea comunicării. A aceleiaşi înţelegeri. Altfel ce rost ar fi avut? Şi mai sîntem obligaţi să mai ştim că tot de pe atunci a fost mai clară şi neînţelegerea. Adică mai multă. Învelişul acesta sonor şi articulat al lucrurilor trebuie că a devenit destul de repede vehicul către neadevăr. Să mi se scuze eufemismul! N-am vrut sa-i spun minciună. Din simplu motiv că neadevărul e mai complicat. Nu odată, în afară de ceea ce se vrea, el mai este şi altceva. De pildă, intenţia de a nu spune nimic. Sau şi mai trist, uneori conţine cinismul. Între

Platon şi onoarea lui Iago se interpun mitologii... Chiar atunci cind primul nu-mi mai este prieten. Mi s-a întîmplat să ascult, cindva, timp de trei ore, povestirea unui film care, proiectat, dura exact 72 de minute. Şi n-am priceput mare lucru. Pentru că, deliberat sau nu, oratorul se încurcase în cuvinte.

La O.N.U. adevărul a fost ocolit adesea şi se vor ivi, probabil, şi de data aceasta atitudini asemănătoare. Creată acum douăzeci de ani, din aceeaşi imperioasă necesitate de entente cordiale, O.N.U. a reuşit, de multe ori, să o realizeze. Faptul însă că nici de data aceasta, cind ordinea provizorie de lucru cuprinde 108 puncte, unele transcrise de pe agendele anilor trecuţi, nu toate ţările se află în sală, e mai mult decît o neînţelegere. Republica Populară Chineză, al cărei popor însumează nu mai puţin de un sfert din toată populaţia planetei, e încă absentă. Şi fără ca-au zis, cu dreptate, ziariştii — O.N.U. e o mutilată. O mare mutilată. Mai ales acum cind problemele Asiei sînt un semnal general de alarmă pentru neliniştea lumii.

Cînd, după ştergerea prafului, învăţaţii l-au reconstituit, din şanţurile adîncite în piatră, pe Hic jacet, or fi încercat, poate să-şi închipuie şi cum arătau cîmpiile Troiei. Azi, din patimă eufemistică mulţi nu mai vor să strige Hanibal e la porţi, deşi în Vietnam el e de mult în inima cetăţii şi de cîteva zile seamănă, peste orezării, gaze toxice. La O.N.U. delegatul Statelor Unite va vorbi sigur despre pace şi înţelegere. Şi va fi trist că nu-l va înţelege nimeni. Iată de ce aş dori să văd înflorind, în fracţiunea de secundă de pe traiectorie, ciocănelul de lemn. El ar vorbi scurt şi ar fi exact.

În ceea ce priveşte cinismul, el a fost prezent zilele trecute în mai multe părţi. Două exemple. În îndepărtata Bolivie, autorităţile au declarat ziua de miercuri zi de doliu naţional. În amintirea celor aproape cincizeci de morţi din represiunile miniere. Moartea lor a fost însă comandată de aceleaşi autorităţi. Concluzia: cinicii sînt şi sentimentali. Al doilea exemplu l-a oferit ex ministrul apărării din R.F.G., Franz Josef Strauss. Chinuit de hotărîrea „descriminatorie" (şi fragilă pe undeva) a aliaţilor săi de a nu-i da acces la armamentul nuclear, Strauss a scris negru pe alb: „S-ar putea calcula pe baza experienţei istorice" cînd va apare „un nou tip de Führer", care „să promită şi chiar să procure Germaniei arme atomice sau ceva şi mai rău". Fără concluzie.

DARIE NOVĂCEANU

PE UNA DIN STRĂZILE VIENEI

AZI PRIN VIENA DE IERI

de **VALERIU RÂPEANU**

Spre Viena şi Salzburg te îndrepţi pentru prima oară copleşit de imagini livreşti. Te gîndeşti dacă sfîrşitul călătoriei nu-ţi va procura decît satisfacţia vizitării unui imens muzeu, sau dacă te vei convinge de adevărul celor spuse de autorul „Carnavalului vienez" — Schuman: „Această Viena, unde trăiesc atîtea amintiri ale celor mai de seamă maeştri germani, ce sol fertil oferă ea inspiraţiei muzicienilor! De cîte ori contemplînd înălţimile ce o domină nu m-am gîndit la privirea pe care adesea Beethoven o lăsa să rătăcească pe linia îndepărtată a Alpilor, la reveriile lui Mozart, atunci cînd urmărea cursul Dunării rătăcită între boschete şi păduri, la privirea pe care „tata" Haydn a ridicat-o spre turla catedralei Sfîntul Ştefan, cu o clătinare din cap în faţa ameţitoarei ei înălţimi".

Toate acestea ne erau atît de aproape şi întîlnirea cu locurile ce şi-au aşezat amprenta asupra unora dintre cele mai semeţe şi mai copleşitoare piscuri ale culturii universale — de la simfoniile lui Mozart şi Beethoven, pînă la spectacolele lui Max Reinhardt — devenea cu atît mai emoţionantă şi înconjurată parcă de mister cu cît întunericul nopţii, căzut peste cîmpia austriacă, nu era străpuns decît de felinarele micilor gări ce se topeau în negură şi de luminile becurilor ce străjuiau o autostradă. Nu departe de aceste locuri se află Eisenstadt, castelul unde, către amurgul vieţii, Haydn a compus „Anotimpurile" — oratoriu celebru încă de la prima audiţie în 1801. Spaţiile acestea nemărginite, liniştite, majestuoase au fost cuprinse de privirile lui Haydn şi i-au inspirat acea revărsare de poezie proaspătă, melancolie, bucurie şi grandoare ce culminează în copleşitorul final al oratoriului.

Mai apoi, treziţi din reverie, ne-am dat seama că trenul a început să străbată periferiile Vienei. Micşorarea vitezei ne-a arătat că punctul terminus al călătoriei noastre nu e departe. Pe sub podurile de cale ferată am început să vedem şerpuind şirurile de automobile şi am deslușit liniştea [illegible] străzi, pe unde doar îndrăgostiţii mai rătăceau, şi apoi freamătul specific al metropolei. Am zărit, la blocurile apropiate, silueta gospodinelor pregătind masa de seară şi a elevilor cu părul cînepiu, tuns scurt, aplecaţi deasupra cărţilor. Imaginea unui oraş-muzeu încremenit în gloria amintirilor a început să se destrame. Mai ales la sfîrşitul acestei lungi călătorii prin zi şi noapte cînd trenul s-a oprit în moderna gară a Vienei, ridicată pe locul celei vechi prefăcută în ruine către sfîrşitul ultimului război mondial. E drept, forfota de pe lungile peroane nu-i [illegible], călătorii [illegible] şi deci prea grăbiţi, sînt [illegible]. [illegible] acum către ora opt seara, gara are de îndată ce ai intrat pe peronul principal, aspectul unui imens bazar armonios şi cu gust asamblat, în care dintr-o repede aruncătură de ochi observi că se află tot ceea ce poate fi de folos călătorului. Şi apoi, adevărata întîlnire cu Viena. În piaţa din faţa gării, unde acum, seara, sînt parcate sute de automobile, drumul pe nesfîrşita stradă comercială Maria Hilfestrasse, reclamele ei luminoase ce se înlănţuiesc ca adevărate ghirlande, te face să uiţi pentru cîteva ceasuri Viena, pe care ţi-o imaginai. Viena oraşul de care istoria ultimelor două secole este atît de [illegible] legată.

Pe urmele ei am plecat într-o dimineaţă ceţoasă, îndreptîndu-ne, din centrul oraşului unde ne aflam, mai întîi spre Schönbrunn, palatul imperial cu 1 200 de camere a cărui construcţie a fost sfîrşită sub domnia Mariei Tereza. Ar părea poate o îndrăzneală prea mare să spui că vizita acestui imens palat, cu somptuoasele sale încăperi, cu podoabele ei masive, te-au impresionat mai puţin decît modestele case risipite prin marginea Vienei, unde Beethoven şi-a purtat visurile şi durerile sale? Şi totuşi, dacă eşti pînă la sfîrşit sincer, cu tine, recunoşti că aici, la Schonbrun, ca şi la Versailles, urmăreşti totul cu simplă curiozitate, fără ca emoţia să te încerce, fără ca inima să vibreze. Acolo la locurile legate de viaţa şi opera lui Beethoven, Mozart, Schubert, Bruno Walter, regăseşti acea pulsaţie afectivă care se pulverizează parcă în somptuoasele săli împodobite cu mari lămpi de Murano, îmbrăcate în lemn aurit, de douăzeci şi patru carate, cu mobile de palisandru, răsfrînte în apele strălimpezi ale unor imense oglinzi. Bineînţeles, din cele 1 200 de camere ale imensului palat, n-am trecut decît prin patruzeci şi cinci care sînt deschise astăzi vizitatorilor. Interioare în stil rococo, sobele încărcate de grele ornamente, frescele, tapiseriile de Bruxelles toate te îndeamnă să le cercetezi cu atenţie. Şi totuşi, abia atunci cînd ajungi în sala oglinzilor, popasul este îndelung şi cu toată graba ghidului, pentru prima dată paşii noştri nu urmează ritmul precipitat de pînă acum. Pentru că de această sală a oglinzilor se leagă începutul carierei prodigioase a copilului-minune, Wolfgang Amadeus Mozart, aflat atunci — la vîrsta de 6 ani — în timpul primului său turneu european, ce a durat între septembrie 1762 şi ianuarie 1763. Legendele, unele acreditate de iscusitul impresar, care a fost tatăl său, au aureolat această primă vizită la curtea imperială cu întîmplări hazlii: copilul minune a sărit pe genunchii împărătesei şi-a îmbrăţişat-o, apoi a alunecat pe parchetul lustruit de unde a fost ridicat de Maria Antoinette căreia i-ar fi spus: „Aţi fost foarte drăguţă, de aceea, cînd eu am să fiu mare, am să vă iau de nevastă". Îţi reamintesti anecdotele, dar mai presus de ele, gîndeşti că dacă de aici numele lui Mozart a început să fie cunoscut, tot de aici a pornit, în fond, destinul său de artist mereu rătăcitor, mereu aflat în lungile sale turnee care i-au măcinat şi i-au irosit anii pînă în prea timpuriul său amurg.

Părăsim Schonbrunul nu înainte de a ne fi oprit la teatrul din curtea palatului construit în 1747, unde a dirijat Cherubini şi pornim spre Institutul de Artă Teatrală „Max Reinhardt", aflat în fostul palat al familiei Kumbeland din Hanovra. O scurtă vizită prin sălile de curs, la clasa canto şi de dicţiune, ne-a prilejuit să cunoaştem un institut de artă dramatică, unde actorul este pregătit multilateral, înzestrat cu toate acele elemente care îi pot asigura o maximă mobilitate scenică şi supleţe. Apoi, o conversaţie cu directorul institutului, în cadrul căruia, lăsăm, drept amintire a vizitei noastre, un număr din revista „Secolul XX", cu articolul pe care marele om de teatru român Ion Marin Sadoveanu îl dedicase, cu cîteva luni înainte de stingerea sa din viaţă, lui Max Reinhardt, a cărui concepţie şi activitate a cunoscut-o, fiind în anii dintre cele două războaie mondiale, apropiaţi prin afectuoase legături prieteneşti.

La ieşire, gazdele ne invită să vizităm expoziţia închinată neuitatului dirijor Bruno Walter. Numele său, care a făcut înconjurul lumii în fruntea celor mai mari ansambluri din ultimii cincizeci de ani, este legat totuşi de filarmonica şi opera din Viena. Interpretul ideal al lui Gustav Mahler, Bruno Walter, a scris o carte despre compozitorul căruia i-a perpetuat gloria. Privim în expoziţie scrisorile lui Gustav Mahler către Bruno Walter. O fotografie ni-l arată pe nemuritorul dirijor alături de Thomas Mann şi Toscanini. Un raft este ocupat de partituri ale unor capodopere (mă opresc în fuga asupra „Requiemului" de Mozart) cu însemnările dirijorului. Şi apoi, ultimul program dirijat în anul 1960, în cadrul festivalului Viena, care a cuprins simfonia a patra de Mahler şi a opta de Schubert; omagiul cu prilejul împlinirii a cincizeci de ani de dirijat, semnat de Arturo Toscanini, sir Thomas Beecham, George Szell, manuscrisele cărţilor sale refăcute de opt ori, o selecţie din imensa lui discografie. Expoziţie şi deopotrivă laborator de lucru pentru cei ce să înţeleagă arta „unuia din şefii de orchestră cei mai prestigioşi" cum îl numea Rene Dumensil.

Şi peste o zi, din nou în maşini, de data aceasta porniţi spre locurile unde au trăit cîţiva dintre marii compozitori ai lumii. Am lăsat în urmă Kärtnerstrasse, către orele nouă dimineaţa, cînd magazinele încep să atragă primii clienţi, cînd salariaţii băncilor şi ai asociaţiilor de asigurare aflate aici, au început lucrul. Trecem pe lîngă catedrala Sfîntul Ştefan şi coborîm apoi pe o stradă ce începe să se îngusteze către canalul Dunării. La ora asta gospodinele au intrat în case, pensionarii s-au strîns în cafenele şi au început lectura jurnalelor de dimineaţă, în faţa magazinelor se descarcă mărfurile, oraşul lucrează, se află în primele ore ale activităţii lui. De aceea, şi circulaţia e mai lesnicioasă, activitatea o bănuieşti în clădirile impunătoare, uneori mohorîte şi reci. Viena, la această oră, munceşte şi chiar cei ce se află pe stradă sînt oameni preocupaţi de treburile zilnice.

După ce am tăiat canalul Dunării, maşina a trecut peste podul cel mai mare, Reichbrücke, şi a început să urce prin Doblingen (nu departe de aici se află şi sanatoriul anilor înnegurați ai lui Eminescu) şi să străbată străzile povîrnite, cu case mici, vopsite galben, înconjurate, de o parte şi de alta, de grădini. Ajungem pe Probusgasse, numărul 6. Aici a locuit Beethoven. Aici a scris, în toamna anului 1802, Testamentul de la Heiligenstadt, pagină de o mişcătoare nobleţe spirituală, mesaj peste veacuri al unei inimi generoase, cum puţine au fost altele, al unui suflet ce a înfrînt într-o luptă titanică suferinţele legate de infirmitatea fizică: „Inima şi sufletul meu au fost înclinate, încă din copilărie, către sentimentele gingaşe ale bunătăţii. Să împlinesc mari acţiuni a fost totdeauna ţinta mea". Şi finalul înălţător, magnific, ce ne aduce aminte de ultimele acorduri ale Simfoniei a IX-a: „Adio, şi nu mă uitaţi atunci cînd voi fi mort; merit să vă gîndiţi la mine, deoarece de-a lungul vieţii adeseori m-am gîndit la voi pentru a vă face fericiţi. Şi vă doresc să fiţi!"

Aici, în această căsuţă, modestă şi simplă, la limita unei penibile sărăcii, a fost scris testamentul. Intrăm pe o poartă de lemn, într-o curte interioară, pardosită cu piatră şi cărămidă, şi apoi în grădina spre care dau cele două ferestre ale camerelor locuite cîndva de Beethoven. De aici, privirile sale au cuprins pînă departe Viena, de aici au răsunat primele acorduri ale celui de-al treilea Concert pentru pian şi ale Simfoniei a doua. Stăm cîteva clipe pe loc, în dimineaţa aceea ceţoasă, contemplînd locuinţa sărăcăcioasă, unde ne-am fi aşteptat să aflăm un muzeu. Nu prea departe de aici, într-o piaţetă, întîlnim Eroicagasse, strada „Eroicii". Sîntem pe o înălţime ce deschide o blîndă privelişte asupra împrejurimilor Vienei. Aici a fost scrisă, în 1803, Simfonia a treia, „Eroica". Ne oprim în grădina din fundul curţii, cu liniştea ei binefăcătoare, privim scara de piatră cu balustradă şi balcon de lemn ducînd spre odăile la fel de modeste.

Ne întoarcem spre centrul Vienei. Străbatem din nou acest cartier atît de tihnit, unde în poarta celor mai multe case, aflăm aninate crengi de brad, semn că proprietarul are vin de vînzare. Mi-am amintit că Edouard Herriot, trecînd prin aceste locuri, cu ani în urmă, observase: „Pentru băutorul modest, Heiligenstadt oferă farmece foarte discrete. Viţa de vie culege de pe colinele lumina şi căldura dimineţii". Dar itinerariul nostru, fiind pur spiritual, am lăsat confruntarea acestor impresii pentru seara, cînd, la unul dintre pitoreştile restaurante de aici, am ratificat întrutotul părerea ilustrului predecesor. Apoi, am coborît din nou spre Viena.

„Franz Schubert... s-a născut la 31 ianuarie 1797, la ora unu şi jumătate, la Viena, în casa cu [illegible] „Creveta roşie", situată atunci pe Himmelpfortgrund nr. 72, care astăzi poartă numele Nussdorferstrasse nr. 54", citim în biografia lui Schubert scrisă de Alfred Einstein. Ne aflăm chiar în faţa acestei case. Strada e lungă şi destul de largă, cartier comercial; casele au înfăţişare severă, rece şi mohorîtă uneori, uniformă cel mai adesea, totuşi [illegible] mai primitoare decît cele locuite de Beethoven. Pătrundem pe o poartă de lemn vopsită cărămiziu şi ne întîmpină o casă de raport, cu două laturi lungi unite, la stradă, cu o verandă închisă. Intri pe sub o boltă; în curte se păstrează felinarul şi după ce cobori cîteva trepte, te opreşti în grădina casei unde se află bustul lui Schubert.

Aici, itinerariul nostru prin Viena de altădată s-a încheiat. Pentru că, în metropola trepidantă de astăzi urmele unui strălucit trecut artistic se înscriu ca prezenţe fireşti, care dau farmecul şi nota aparte a acestui încîntator oraş.

ABSURDUL ŞI UNIVERSUL ROMANULUI

(II)

Moartea nu precipită imaginea unui om într-un tipar definitiv. Un creator, cum a fost Albert Camus, căruia nu i se poate nega mobilitatea, stîrneşte şi după moarte reacţii felurite, uneori violente, soarta postumă a chipului său cunoscînd felurite avataruri. A fost oare Camus un profet al absurdului? Afirmaţia pe care am făcut-o altădată în acest sens, îşi are partizanii şi adversarii săi. Nu, „nu cred că el ar fi fost ori ar fi voit să fie un profet al absurdului" scria Emmanuel Berl, puţin timp după moartea năpraznică şi absurda a lui Camus. Da, el este teoreticianul şi propovăduitorul unei sensibilităţi noi, absurde, socotea J. P. Sartre în 1942, încercînd să comenteze **Străinul** nu mult după apariţia romanului. Tezele şi antitezele exegeţilor desenează o imagine contradictorie a scriitorului care a fost prea complex pentru a fi univoc.

Autorul căruia sfîrşitul i-a curmat brusc cuvîntul, năzuia la extrema luciditate a unui condamnat la moarte. O luciditate însă închisă nu-i permitea nici-o speranţă. Dar a nu spera nu însemna pentru el a dispera. De aceea, respingînd orice soluţie facilă, orice evaziune într-o metafizică consolatoare, Camus a adoptat în timpul războiului, poziţia pe muchie de cuţit a absurdului. Absurdul însemna pentru el o provocare. Dar nu o provocare care să ducă la o lichidare a absurdului, căci, pentru el — spre deosebire de Bergson, acesta nu punea probleme care, mai curînd sau mai tîrziu urmează să fie rezolvate, ci constituie un dat permanent al existenţei, o experienţă inevitabilă neavînd nici o valoare în sine dar putînd fi valorificată într-o etică a revoltei. A nu capitula — esenţa revoltei — e singurul imperativ pe care Camus îl impune omului prea lucid, e sursa demnităţii sale. De aceea, a vedea în autorul **Mitului lui Sisif** un profet al absurdului nu înseamnă a-l acuza de defetism şi derută, doar acelaşi om care a scris **Străinul** va scrie **Ciuma** şi tot el mai tîrziu amintindu-şi poate unele cuvinte din **Sentimentul tragic al vieţii**, cartea din 1913 a lui Unamuno, va scrie: „În punctul cel mai întunecat al nihilismului nostru am căutat raţiunile de a depăşi nihilismul".

Înainte de a-l depăşi şi pentru a-l depăşi, Camus a încercat să-l descrie, oferindu-ne o fenomenologie a absurdului în **Mitul lui Sisif** şi încercînd să ne inspire sentimentul, să ne introducă în climatul absurdului, în **Străinul**. Evident, eseul dădea o cheie a romanului. Dar, în ciuda acestui comentar, şi deşi Sartre într-un celebru articol din **Cahiers du Sud** (1942), a dat o **Explicaţie a Străinului**, de care ne folosim şi noi în rîndurile de faţă, romanul rămîne îndeajuns de misterios. Şi aceasta datorită eroului său enigmatic, erou absurd, care a stîrnit pasiunea multor comentatori. Cum să-l înţelegi pe Meursault care, a doua zi după moartea mamei sale se duce să rîdă la un film cu Fernandel, ia o baie în mare, îşi întîlneşte amanta apoi ucide un arab „din cauza soarelui"? E un imbecil, un pervers sau un nevinovat? Meursault e străin într-o lume străină. Nu găsim oare explicaţii chiar în textele din **Mitul lui Sisif**? Iată cîteva comentarii la tema înstrăinării. Meursault e lipsit de orice iluzii, nu crede în nimic, nu speră în nimic: „Într-un univers dintr-o dată lipsit de iluzii şi lumini, omul se simte un străin". Meursault nu-i poate spune iubitei sale că o iubeşte: „Sînt zile în care găseşti chiar în fiinţa iubită o străină". Meursault nu se găseşte niciodată pe sine însuşi, ci numai: „Străinul care în anumite clipe te întîmpină într-o oglindă". Fără să spere, lipsit de iluzii, Meursault nu e un resemnat, el vrea să trăiască, nu e nici un revoltat ca eroii absurzi preconizaţi în **Mitul lui Sisif**, nu e Don Juan, Comediantul, ori Cuceritorul. Străin printre străini el nu e un solitar, dar nu e nici solidar cu semenii săi. Nici bun nici rău, nici moral nici imoral, el nu are nimic de justificat, cunoscînd o „divină iresponsabilitate". Întrucîtva asemănător cu prinţul Mîşchin, Idiotul lui Dostoievski, Meursault e un inocent care poate scandaliza pe cei din jurul său, societatea, căci nu se supune legilor ei (le înfrînge, ignorîndu-le), ori poate fi iubit (ca de amanta lui care ţine la el „căci e bizar").

Ceea ce e esenţial însă în figura acestui om care duce, am putea zice, o existenţă distrată, e faptul că deopotrivă lipsit de regrete şi de năzuinţe, el pare să ignore trecutul şi viitorul trăind într-un continuu prezent. De altfel tot Camus ne dă o explicaţie în **Mitul lui Sisif**: „Prezentul şi succesiunea prezenturilor în faţa unui suflet fără încetare conştient e idealul omului absurd". Conştiinţa lui Meursault e asemenea unei bande care înregis-

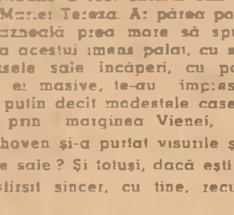

trează evenimentele fără să participe la ele. E străin de ele. Cînd e acuzat, cînd publicul sălii tribunalului îl huiduieşte, parcă toate acestea se petrec cu altul, parcă el însuşi nu face decît să asiste la trăirile altuia. Nu se poate vorbi desigur (cum o face Nathalie Sarraute în **Era suspiciunii**) de o anestezie afectivă. Meursault nu e insensibil, nu e o fiinţă rudimentară. Dimpotrivă, el se dovedeşte uneori un rafinat, percepe fin culoarea orelor, tonalităţile lucrurilor. Dar această sensibilitate pasiv-receptivă nu devine niciodată o conştiinţă reflexivă. Mai mult decît cu bolnavii lui P. Janet, care spun: „toate sentimentele mele au dispărut... Mi-e capul vid...", Meursault seamănă cu Omul-Maşină, cu făptura umană aşa cum materialiştii francezi Helvetius, Condillac ori d'Holbach o prezentau în secolul al XVIII-lea. Pentru o asemenea conştiinţă mecanic — receptivă trecutul şi viitorul sînt aglutinate într-o „succesiune a prezenturilor". Meursault, omul clipei, e la antipozii omului — duratei, conştiinţa punctuală a lui Camus e opusă conştiinţei proustiene, duratei bergsoniene. Nu există înlănţuire cauzală, nici finalitate pentru această conştiinţă. Toate amănuntele, toate obiectele care intră în conjuncţie cu ea, sînt trăite la fel, separate de trăirile anterioare, neducînd la cele posterioare. Căci nu există anterioritate şi posterioritate pentru omul absurd. Clipa e totul.

Obiectele domină o asemenea conştiinţă, opacă nu realităţii, ci semnificaţiilor, fiecare obiect fiind luat în sine, nedizolvat în fluxul duratei ei. Drama lui Meursault e reală, pentru el ea nu este însă o dramă, căci evenimentele (a lua dejunul, a participa la înmormîntarea mamei, a vedea un film, a face dragoste, a face o plimbare pe plajă, a trage asupra unui om) sînt echivalente în timp şi semnificaţie. La tribunal s-a spus: „a înmormîntat o mamă cu un suflet de criminal". Dar juraţii se înşelau. Meursault n-are nici un fel de suflet. Nathalie Sarraute într-un eseu din **Era suspiciunii** face din Meursault un prototip al „omului modern, corp fără suflet". S-ar putea spune mai exact că omul absurd al cărui prototip literar e Meursault e un fel de întruchipare a **cadavrului viu**, condiţie umană care a stîrnit fantezia unor scriitori ca Tolstoi, Dostoievski ori Kafka. Meursault, străin de sine însuşi, e şi nu e **în** el. Fără să fie ruptă în două, departe de o dedublare schizofrenică, conştiinţa absurdă e un dublu exterior care însoţeşte o corporalitate înaintînd paralel cu ea, dar fără să comunice cu ea. Căci **Străinul** ca o monadă avînd ferestre înafară, oarbă însă înăuntru, lipsit de amor-propriu ca de orice fel de amor, e străin de sine însuşi mai mult decît de orice din lumea întreagă.

Pentru a prezenta o asemenea existenţă, Camus recurge la o modalitate stilistică utilizată înaintea lui în romanul american, cerută de însăşi condiţia absurdului. În **Mitul lui Sisif** el analiza felul în care „oamenii secretă inumanul", aspectul mecanic al gesturilor golite de semnificaţie (de exemplu mimica unui om vorbind într-o cabină telefonică, fără sens pentru un privitor de afară care nu-i aude cuvintele). În **Străinul** găsim o asemenea prezentare **dinafară**, behavioristă, a gesturilor. Chiar atunci cînd Meursault monologhează, cînd noi cititorii ne aflăm „înlăuntrul" său, el e privit tot „dinafară". De aici în stilul lui Camus acea răceală, uneori luînd o alură ceremonioasă, acea detaşare, toate cuvintele, toate frazele rostite, gîndite, ca şi toate întîmplările trăite fiind echivalente din punctul de vedere al eroului (şi deci al autorului presupus obiectiv, detaşat). Toate sînt egal depărtate de un centru care nu se vede şi poate nu e nicăieri. De aici (ca şi din încercarea pe care am văzut-o de a prezenta nu durata, ci clipa) ceea ce am putea numi **pointilismul** literar al lui Camus, juxtapunerea frazelor, a cuvintelor, ca nişte bile separate, ca nişte mărgele înşirate egal şi liniar pe o invizibilă sfoară convenţională.

Misterul **Străinului** rezidă, fără îndoială, mai mult în cele tăcute decît în cele spuse de autor. Dacă Albert Camus a ascultat sfatul lui Heidegger, unul din maeştrii săi întru filozofie, după care tăcerea e modalitatea autentică a cuvîntului, el a înzestrat pe Meursault cu cel mai sigur din mutisme, care nu e acela de a tăcea, ci de a vorbi.

Meursault vorbeşte, dar nu se descoperă. Din tăcerile sale elocvente cel puţin tot atît cît din monologul interior joycian, vor deriva prozele unor scriitori din zilele noastre, mai puţin solilocviile lui Beckett, mai mult prospecţiunile „noului roman" francez.

În opera lui Camus, după trecerea momentului 1942, absurdul va ocupa un loc din ce în ce mai restrîns. În **Ciuma** o lume absurdă a molimei ameninţă lumea oamenilor, dar aceasta descoperă în sine suficiente rezerve de eroism, de sacrificiu, ca suportînd asediul absurdului să triumfe asupra lui. Triumful nu e niciodată definitiv, ameninţarea e neîncetată, şi lupta trebuie reluată iarăşi şi iarăşi. [illegible] volta, patosul agonic (în sens[illegible] mologic de luptă) e [illegible] majoră a operei lui Al[illegible] eti- E revolta neagră, une[illegible]eristica dorind să fie solidară [illegible]rt Camus. fără Dumnezeu", opunî[illegible] solitară. închis şi unui univers [illegible] unui „sfînt nitatea umană. [illegible]d unui cer

Dincolo de toate tri[illegible]dvers, dem- om căutîndu-se nein[illegible] găsindu-se mereu în [illegible]laţiile unui înscrisă în opera ac[illegible]etat pe sine, cului său, efortul [illegible] altul, rămî[illegible] simţind neantului [illegible]stui fiu al [illegible]a- stanţa sa, opunînd [illegible]nimic din sub- ditatea unui spirit [illegible]bsurdului luci- [illegible]care veghează.

NICOLAE BALOTĂ

COMITETUL DE REDACŢIE
Eugen BARBU (redactor şef)
I. D. BĂLAN (redactor adjunct)
Marin BUCUR
Geo IUTEŞ
Ion LĂNCRĂNJAN
AL. OPREA (redactor adjunct)
Dinu SĂRARU (secretar general de redacţie)
Niculae STOIAN
Romulus ZAHARIA
Prezentarea grafică: D. MOLDOVEANU

REDACŢIA: B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.51, 11.38.31, 12.16.10; ADMINISTRAŢIA: Şoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.33.33; Abonamente: 9 lei — 3 luni; 18 lei — 6 luni; 36 lei — un an; Tiparul: Combinatul poligrafic Casa Scînteii.